

INFORMACJA
o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych
działających na podstawie ustawy
z dnia 27 kwietnia 2006 r.
o spółdzielniach socjalnych
za okres 2018–2019

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Informacja o funkcjonowaniu
spółdzielni socjalnych
działających na podstawie ustawy
z dnia 27 kwietnia 2006 r.
o spółdzielniach socjalnych
za okres 2018–2019

Warszawa, czerwiec 2020 r.

Łamaniec: ZWP MRPiPS. Zam. 408/2020.

Wykaz skrótów	5
Wprowadzenie	7
Streszczenie	9
1. Monitoring spółdzielni socjalnych	15
2. Spółdzielczość socjalna w Polsce	17
2.1. Ramy prawne	19
2.2. Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce	25
3. Struktura i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych	30
3.1. Założyciele	30
3.2. Organy	33
3.3. Zatrudnienie i liczba pracujących niepełnosprawnych	34
3.4. Przynależność do związku rewizyjnego	39
4. Przedmiot działalności, czas funkcjonowania, bieżące problemy	43
4.1. Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych	43
4.2. Główne obszary działalności gospodarczej	46
4.3. Czas funkcjonowania i bieżące problemy spółdzielni socjalnych	53
5. Instrumenty wsparcia spółdzielni socjalnych	56
5.1. Wsparcie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	56
5.2. Wsparcie z Funduszu Pracy	60
5.3. Wsparcie w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój	68
5.4. Wsparcie w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych	77
5.5. Inne instrumenty wsparcia	83
5.6. Ocena wsparcia finansowego przewidzianego dla spółdzielni socjalnych	88
6. Realizacja zamówień publicznych przez spółdzielnie socjalne	89
6.1. Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych	89
7. Studia przypadku spółdzielczości socjalnej	99
Spis tabel i wykresów	110

WYKAZ SKRÓTÓW

BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DES	Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej w MRPiPS
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
ESiS	sektor ekonomii społecznej i solidarnej
FP	Fundusz Pracy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
KFPS	Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZRSS	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych
PES	podmiot ekonomii społecznej i solidarnej
PFON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
Pzp	Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1843)
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
RPO	Regionalny Program Operacyjny
RSZR	Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie
UZP	Urząd Zamówień Publicznych
UDPPiW	ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2019 r. poz. 688, z późn. zm.)

Wytyczne	Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywizacji Zawodowej

Obowiązek przedstawienia przez Radę Ministrów Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych* wynika z art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 1205, z późn. zm.). Informacja, przygotowana przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej (DES) w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) obejmuje okres dwuletni, zawierając dane dotyczące lat 2018 i 2019.

W ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w art. 20, wprowadzono postanowienie zobowiązujące Radę Ministrów do złożenia do dnia 30 czerwca 2008 r. sprawozdania z realizacji ustawy. Sprawozdanie to objęło okres od dnia wejścia w życie ustawy, tj. 6 lipca 2006 r. do dnia 31 grudnia 2007 r. W czerwcu 2008 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej przedłożył Marszałkowi Sejmu *Sprawozdanie z realizacji zadań ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych*.

Zgodnie z art. 4 pkt 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r., poz. 1211), do ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych wprowadzono art. 19a zawierający stały obowiązek sprawozdawczy. Pierwszy termin sprawozdania ustalono na dzień 30 czerwca 2012 r. (zgodnie z art. 5 ust. 1 ww. ustawy zmieniającej). *Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych* objęła wówczas lata 2010–2011. Kolejne *Informacje* dotyczyły lat: 2012–2013, 2014–2015 i 2016–2017. Niniejszy dokument jest zatem piątą informacją przygotowywaną na podstawie wprowadzonego w 2011 r. art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Informacje dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych są kluczowe dla programowania rozwiązań strategicznych i projektowania instrumentów wspierających rozwój i stabilizację ESiS. Stanowią też szczególny zasób wiedzy pozwalający na weryfikację funkcjonowania spółdzielni socjalnych, a w dalszej kolejności udoskonalanie istniejących rozwiązań instytucjonalno-prawnych.

Spółdzielczość socjalna stanowi jeden z kluczowych elementów ekonomii społecznej i solidarnej służący integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną oraz tworzeniu miejsc pracy dla tych osób.

Spółdzielczość socjalna to także istotny instrument ekonomiczny i społeczny będący odpowiedzią na zmieniającą się sytuację na rynku pracy. Poprawiająca się w latach sprawozdawczych 2018 i 2019 sytuacja pracownika na rynku pracy pozwala na rozwijanie działań skierowanych do grup w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych stanowi element całego systemu działań mających na celu wsparcie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy poprzez ich aktywizację zawodową i pomoc w powrocie na rynek pracy oraz budowę i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej i solidarnej (ESiS).
- Praktyka stosowania ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych i wynikające z niej doświadczenia przyniosły potrzebę wyeliminowania barier utrudniających funkcjonowanie i rozwój spółdzielni socjalnych. Uchwalona w grudniu 2017 r. *ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz. 2494)*, która weszła w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia tj. w dniu 31 marca 2018 r., wprowadziła szereg korzystnych rozwiązań m.in. dotyczących skompletowania składu założycielskiego, tworzenia nowych spółdzielni socjalnych, instrumentów wsparcia finansowego dla spółdzielni socjalnych udzielanego ze środków Funduszu Pracy oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, wzmocnienia reintegracji społecznej i zawodowej osób z grup narażonych na wykluczenie społeczne pracujących w spółdzielniach socjalnych, jednakże niebędących członkami tych spółdzielni.

Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce

- Liczba aktywnych (tj. niebędących w stanie likwidacji i niewykreślonych) spółdzielni socjalnych w latach 2018 i 2019 utrzymywała się na tym samym poziomie. Na koniec 2018 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym figurowało 1547 spółdzielni socjalnych, co stanowi 82% wszystkich zarejestrowanych w tym czasie spółdzielni socjalnych (1897 podmiotów), na koniec 2019 r. liczba aktywnych spółdzielni nie zmieniła się, ich udział wobec ogółu zarejestrowanych w tym czasie (tj. 1968 podmiotów) wyniósł 79%.
- Dostrzegalna jest nierównomierność w rozmieszczeniu podmiotów na obszarze kraju. Porównując także liczbę spółdzielni socjalnych przypadającą na 100 tys. mieszkańców widać duże zróżnicowanie między poszczególnymi województwami, ale nie można ich przypisać różnicom między liczbą ludności w województwach. Województwa, w których znajduje

się najwięcej aktywnych spółdzielni socjalnych to: wielkopolskie, śląskie i mazowieckie. Natomiast najmniej spółdzielni działało w województwie opolskim i świętokrzyskim.

Struktura i zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych

- W świetle informacji zgromadzonych przez ZUS na koniec 2019 r. w spółdzielniach socjalnych zatrudnionych było 8355 osób. Osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę stanowiły 66%. Było to ok. 5,5 tys. osób. Osoby wykonujące umowę agencyjną, umowę zlecenia lub umowę o świadczenie usług stanowiły 27% (2,3 tys. osób). Wśród osób pracujących w spółdzielniach socjalnych zdecydowaną większość stanowiły kobiety. Na koniec 2019 r. stanowiły one ok. 67% wszystkich pracujących.
- Osoby z orzeczoną niepełnosprawnością stanowiły ponad 20% wszystkich osób pracujących w spółdzielniach socjalnych.

Przynależność do związku rewizyjnego

- Funkcję związku rewizyjnego dla wszystkich niezrzeszonych spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, pełni Krajowa Rada Spółdzielcza, która jest także naczelnym organem samorządu spółdzielczego. Ponadto Krajowa Rada prowadzi rejestr wszystkich związków rewizyjnych.
- Obecnie funkcjonują dwa związki rewizyjne, w których mogą być zrzeszone spółdzielnie socjalne: Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) i Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie (RSZR).
- Według stanu na koniec 2018 r. Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych zrzeszał 226 spółdzielni socjalnych, natomiast na koniec 2019 r. było ich już 285.
- Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie zrzesza 23 spółdzielnie socjalne, które są również założycielami RSZR.

Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych

- Wg danych KRS na koniec grudnia 2019 r. działało 1 709 spółdzielni socjalnych (w liczbie tej są uwzględnione spółdzielnie aktywne i spółdzielnie będące w stanie likwidacji). Ponad 60% spółdzielni socjalnych lokowało swoją działalność w jednej z pięciu dominujących sekcji PKD: przetwórstwo przemysłowe (17,2%), handel hurtowy i detaliczny; napra-

wa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (14%), działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (12,9%), budownictwo (9,2%) oraz działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (7,2%).

- Wśród działających w 2019 r. spółdzielni socjalnych 1/3 funkcjonowała na rynku od 5 do 6 lat, 13% 2 lata, 21% funkcjonowało od 7 do 9 lat. Z danych zawartych w zestawieniu nasuwa się wniosek, że liczba spółdzielni socjalnych działająca powyżej 10 lat jest stosunkowo niewielka, jednakże fakt utrzymania podmiotu na rynku przez tak długi czas może świadczyć o tym, że spółdzielnie te znalazły niszę rynkową, w której się realizują i zwiększają swój potencjał gospodarczy.

Wsparcie spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2018–2019

Fundusz Pracy (FP)

- W latach 2018–2019 z FP przeznaczono środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu w łącznej kwocie 306,6 tys. zł (w 2018 r. – 149,5 tys. zł, w 2019 r. – 157,1 tys. zł).
- Wydatki FP związane z refundacją wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych odpowiadających składkom na ubezpieczenia społeczne w 2018 r. wyniosły 919,8 tys. zł i zostały poniesione w 13 województwach, a w 2019 r. 1 041,2 tys. zł, we wszystkich województwach. Z dostępnych danych wynika, że w 10 na 16 województw nastąpił zdecydowany wzrost kwoty refundacji z tytułu opłacanych składek na ubezpieczenia społeczne. W większości przypadków związany jest on bezpośrednio ze zwiększeniem zatrudnienia, ale jednocześnie jest konsekwencją wyższej wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2019 r.
- Spółdzielnie socjalne mogły także skorzystać z nowego instrumentu w postaci finansowania kosztów wynagrodzenia do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę na zatrudnianie skierowanych przez powiatowy urząd pracy osób bezrobotnych lub poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osoby niepełnosprawnej lub poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej. W 2019 r. wsparcia w tej formie udzielono w łącznej kwocie 134,5 tys. zł.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

- W 2018 r. jednoznaczowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej ze środków PFRON zostało udzielone w wysokości 47 tys. zł, a w 2019 r. w wysokości 169 tys. zł. Dodatkowo w ramach nowego instrumentu w postaci jednorazowego wsparcia przekazanego na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu, w 2019 r. na utworzenie stanowisk pracy przekazano łącznie 74 tys. zł.

Europejski Fundusz Społeczny

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

- W latach 2018–2019 Bank Gospodarstwa Krajowego z podmiotami ekonomii społecznej podpisał ponad 528 umów pożyczkowych na łączną kwotę 57 873 740,15 zł, z czego spółdzielnie socjalne stanowiły 31,06% pożyczkobiorców mając 26-procentowy udział w kwocie wszystkich pożyczek udzielonych w latach sprawozdawczych.
- Preferencyjne pożyczki w 2018 r. cieszyły się największą popularnością przede wszystkim wśród spółdzielni socjalnych – łącznie stanowiły one 35% uprawnionych pożyczkobiorców. Podobnie sytuacja kształtowała się w 2019 r. kiedy stanowiły 30,42% pożyczkobiorców.
- W 2019 r. BGK przyznał PES 240 preferencyjnych pożyczek na łączną kwotę 28 014 625,23 zł. Najwięcej umów zawarto z podmiotami z województwa mazowieckiego – 45 umów na kwotę 5 511 678 zł, najmniej, bo jedynie po 3 umowy zawarto w województwie opolskim (548 tys. zł) i świętokrzyskim (125 tys. zł).

Regionalne Programy Operacyjne

- Głównymi operatorami dotacji na tworzenie miejsc pracy i usług świadczonych na rzecz przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, są akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES).
- Wartość dotacji na tworzenie miejsc pracy udzielonych przez OWES w celu tworzenia miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych przekroczyła w skali kraju kwotę 39 mln zł, z tego w 2018 r. blisko 22 mln zł i w 2019 r. ponad 17 mln zł.
- Średni koszt utworzenia jednego miejsca pracy w spółdzielni socjalnej wyniósł w 2018 r. 21 323,59 zł, a w 2019 r. 19 949,33 zł.

- Dzięki dotacjom na utworzenie miejsc pracy w ramach RPO na rynek pracy w spółdzielniach socjalnych trafiło blisko 2 tys. osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Realizacja zadań publicznych oraz zamówień publicznych przez spółdzielnie socjalne

- Udział społecznych zamówień publicznych, w których mogą brać udział spółdzielnie socjalne, w ogólnej liczbie udzielonych zamówień publicznych wyniósł 20% i dotyczył 2 531 podmiotów zamawiających, które udzieliły 28 292 zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne o łącznej wartości 66 355 027 009,74 zł (bez podatku od towarów i usług). Wartość społecznych zamówień publicznych w odniesieniu do łącznej wartości udzielonych zamówień publicznych stanowiła 33%.

1. MONITORING SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Spółdzielnie socjalne stanowią bardzo istotny element sektora ekonomii społecznej i solidarnej oraz instrument aktywnej polityki społecznej. Monitorowanie ich funkcjonowania, w szczególności pod kątem zastosowania w praktyce przewidzianych dla nich instrumentów wsparcia, jest kluczowe dla adekwatnego i spójnego programowania rozwiązań zarówno dla tych podmiotów jak też dla całego sektora ESiS.

Sektor spółdzielni socjalnych, od pojawienia się spółdzielni socjalnych na gruncie przepisów prawa jest na bieżąco monitorowany. MRPiPS przeprowadzało dwukrotnie (w 2012 r. i 2014 r.) szerokie badanie sektora spółdzielczości w Polsce w formie ogólnopolskiego badania ankietowego pn. *Monitoring spółdzielni socjalnych*. Celem badań było pozyskanie kompleksowej wiedzy o tych podmiotach, zdiagnozowanie ich kondycji ekonomicznej i społecznej, poznanie realnej pozycji na rynku pracy, poznanie opinii spółdzielców socjalnych na temat warunków, w jakich działają oraz problemów, które dotyczą ich organizacji. Badania objęły okresy sprawozdawcze: 2010–2011 oraz 2012–2013 i stanowiły podstawę dla przygotowania informacji przedkładanych przez Radę Ministrów Sejmowi i Senatowi RP zgodnie z art. 19a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. W opracowaniu, przygotowanym w 2016 r., obejmującym okres 2014–2015 przedstawiono szczegółowo dane za 2014 r. pozyskane w ramach terenowego badania ankietowego spółdzielni socjalnych zrealizowanego na zlecenie Uniwersytetu Warszawskiego w projekcie systemowym pn. *System wzmacniania potencjału i kompetencji sektora spółdzielczości socjalnej oraz stworzenie sieci współpracy z instytucjami rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej*, współfinansowanym ze środków EFS w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)¹, a także dane dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych w 2015 r. zgromadzone w ramach badania przeprowadzonego przez DES w 2016 r.

Zrealizowane badania, ze względu na ich jednostkowy charakter, nie pozwoliły na stworzenie kompleksowego systemu monitorowania spółdzielni socjalnych w Polsce. Niezbędne stało się zaplanowanie i zrealizowanie badań cechujących się cyklicznością, tak by były regularnie źródłem informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych. W tym celu w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) realizowany jest wspólnie z Głównym Urzędem Statystycznym (GUS) projekt *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej*.

¹ Projekt, nad którym nadzór merytoryczny sprawował Departament Pożytku Publicznego w MRPiPS, obecnie DES.

W niniejszej *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych za okres 2018–2019* odwołano się do danych znajdujących się w posiadaniu DES, a także pozyskanych z innych komórek organizacyjnych MRPiPS oraz innych instytucji. Informacje o kondycji spółdzielczości socjalnej w Polsce pozyskano z: Departamentu Funduszy, Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego, Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, Departamentu Informatyzacji i Rejestrów Sądowych w Ministerstwie Sprawiedliwości (dane z KRS), Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urzędu Zamówień Publicznych, Banku Gospodarstwa Krajowego, Głównego Urzędu Statystycznego, a także związków rewizyjnych mogących zrzeszać spółdzielnie socjalne. W *Informacji* wykorzystano notatkę *Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r.*² przygotowaną przez GUS na podstawie danych z badania pilotażowego zrealizowanego w ramach projektu współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Analiza objęła trzy rodzaje spółdzielni, które zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) objęte są definicją podmiotów ekonomii społecznej i mogą stawać się przedsiębiorstwami społecznymi. Są to: spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych.

W celu możliwie pełnego zobrazowania sytuacji spółdzielni socjalnych w Polsce DES oprócz analizy powyższych danych zastanych, pozyskał samodzielnie dane na potrzeby *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych za okres 2018–2019*.

W listopadzie 2019 r. została przeprowadzona telefoniczna ankieta ze spółdzielniami socjalnymi na temat ich sytuacji i uwarunkowań funkcjonowania. Do ankiety wybrano po 2 podmioty z każdego województwa, jeden który działa mniej niż 5 lat, drugi wybrany podmiot funkcjonujący minimum 5 lat. W sumie przeprowadzono 33 rozmowy telefoniczne. Dane nie pochodzą z badań reprezentatywnych dla całego zbioru spółdzielni socjalnych, a zatem nie mogą być podstawą do sformułowania jednoznacznych tez dotyczących uwarunkowań ich funkcjonowania, ale z pewnością stanowią ważną przesłankę do budowania hipotez i dalszego badania lokalnych i ponadlokalnych uwarunkowań rozwoju spółdzielni socjalnych.

Przygotowano również ekspertyzę³, która miała na celu dokonanie analizy i wstępnej oceny nowelizacji wprowadzonej ustawą z dnia 15 grudnia 2017 r.

² Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019 r.

³ Cezary Miżejewski, Sytuacja spółdzielczości socjalnej 2018–2019 w zakresie rozwiązań prawnych, organizacyjnych i finansowych, Warszawa 2020 r.

o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw. Ekspertyza wskazała m.in. na różnego rodzaju uwarunkowania w dłuższym horyzoncie czasowym, co pomaga zrozumieć istotę zmian. Ponadto przedstawiono najważniejsze bariery w codziennym stosowaniu zapisów znowelizowanej ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, ocenę instrumentów finansowych, oraz rekomendacje o charakterze legislacyjnym możliwe do wykorzystania w czasie przyszłej dyskusji nad rozwiązaniami ułatwiającymi funkcjonowanie spółdzielni socjalnych (szerzej w dalszej części *Informacji*).

W ostatniej części dokumentu prezentowane są studia przypadku. Przedstawione spółdzielnie socjalne zostały nagrodzone znakiem jakości przyznawanymi przez MRPiPS⁴.

2. SPÓLDZIELCZOŚĆ SOCJALNA W POLSCE

Tradycja ruchu spółdzielczego jest w Polsce silnie zakorzeniona. Liczy już bowiem około 150 lat. Przez cały ten okres opiera się na niezmiennych filarach takich jak: zasada współuczestniczenia członków w zarządzaniu wspólnym przedsięwzięciem, zasada solidarności społecznej oraz włączanie drobnych wytwórców w system gospodarczy⁵.

Spółdzielnia socjalna jest tą częścią ruchu spółdzielczego, którą wyróżnia forma prawna łącząca klasyczne funkcje spółdzielni z realizacją celów reintegracji społecznej i zawodowej jej członków.

Spółdzielnie socjalne mają więc dwoisty charakter: są zarówno podmiotami gospodarczymi jak i społecznymi, łącząc w sobie cechy przedsiębiorstwa i organizacji pozarządowej. Jako przedsiębiorstwo mają za zadanie prowadzić działalność gospodarczą, czyli, co do zasady, wytwarzać produkty lub świadczyć usługi o odpowiednim poziomie i cenie. Podlegają przy tym wszystkim wymogom rynku, w szczególności powinny być konkurencyjne. Ich dochody powinny co najmniej pokrywać koszty produkcji lub świadczenia usług. Forma spółdzielni determinuje przy tym partycypacyjne zarządzanie takim przedsiębiorstwem. Spółdzielnia socjalna jest jednak czymś więcej niż wyłącznie firmą generującą dochód. Realizuje

⁴ Konkurs organizowany w ramach projektu „System certyfikacji znakami jakości dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego” realizowanego w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (lider) oraz Bank Gospodarstwa Krajowego i Europejski Dom Spotkań – Fundację Nowy Staw. Projekt realizowany jest w ramach Działania 2.9 Rozwój Ekonomii Społecznej ze środków Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

⁵ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, A. Muzyka Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz. Stan prawny na 1 grudnia 2018 roku, Warszawa 2018.

je bowiem równoległe funkcje społeczne poprzez prowadzenie działalności mającej na celu społeczną i zawodową reintegrację jej członków. W tym kontekście aktywność spółdzielni socjalnych służy społecznościom lokalnym, a podmioty te można uznać za istotny instrument polityki społecznej w zakresie aktywnej integracji i zwiększania spójności społecznej.

Spółdzielczość socjalna stanowi jeden z kluczowych elementów ekonomii społecznej i solidarnej służący integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz tworzeniu miejsc pracy. Wzrost zatrudnienia poprzez aktywizację zawodową grup szczególnie zagrożonych na rynku pracy przekłada się także na wzmacnianie kapitału ludzkiego. Oznacza to w tym wypadku nie tylko budowanie konkretnych kompetencji zawodowych, ale także kształtowanie aktywnych postaw, kultury pracy i poczucia wpływu na własne życie.

W lipcu 2019 r. minęło trzynaście lat od wejścia w życie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Pewne rozwiązania prawne tworzone wówczas w polskiej rzeczywistości zupełnie na nowo. Doświadczenia ostatniej dekady wskazują na duże zainteresowanie spółdzielniami socjalnymi, dającymi szansę na reintegrację zawodową i społeczną. Ich rosnąca liczba (2019 r. – 1709 liczba niewykreślonych spółdzielni socjalnych)⁶ pozwala z nadzieją patrzeć w przyszłość.

Uchwalona w grudniu 2017 r. istotna nowelizacja⁷ ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych miała na celu ułatwienie zakładania i funkcjonowania tych podmiotów, a także uporządkowanie przepisów, które w praktyce stosowania stwarzały trudności dla prowadzących spółdzielnie. Zmiany weszły w życie 31 marca 2018 r. (szerzej w dalszej części *Informacji*).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych stanowi element całego kompleksu działań mających na celu budowę i wzmacnianie ESiS, a także wpływających na integrację polityki rynku pracy z polityką społeczną.

Wszystkie wskazane elementy pozwalają uznać spółdzielczość socjalną za istotny instrument ekonomiczny i społeczny będący odpowiedzią na zmieniającą się sytuację na rynku pracy. Poprawiająca się w ostatnich latach sytuacja pracownika na rynku pozwala na rozwijanie działań – skierowanych do grup w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy i szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym – mających na celu tworzenie dla nich trwałych i wysokiej jakości miejsc

⁶ Zgodnie z danymi rejestrowymi z Krajowego Rejestru Sądowego z rok 2019.

⁷ Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2494).

pracy, nastawionych na realny i wymierny efekt aktywizacji zawodowej i integracji społecznej. Spółdzielczość socjalna, dzięki swojej konstrukcji, ma szansę w istotny sposób umożliwić realizację tak postawionych celów państwa w zakresie polityki społecznej. Z uwagi na zakorzenienie lokalne i obecność w wielu wspólnotach lokalnych spółdzielnie socjalne są podmiotem ekonomii społecznej i solidarnej mogącym odegrać znaczną rolę dla rozwoju społecznego i gospodarczego.

2.1. RAMY PRAWNE

Podstawy prawne funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce

Początek regulacji prawnych związanych z poszukiwaniem nowych form aktywizacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Polsce związany był z uchwaleniem ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 176), która zdefiniowała pojęcie zatrudnienia socjalnego, jako formy uczestnictwa w centrach integracji społecznej (CIS) i klubach integracji społecznej (KIS) oraz zatrudnienia wspieranego m.in. w ramach własnej działalności w formie spółdzielni. Po raz pierwszy wskazano wówczas na możliwość aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym opuszczających centra integracji społecznej poprzez założenie spółdzielni pracy.

Samo pojęcie „spółdzielnia socjalna” po raz pierwszy pojawiło się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1482, z późn. zm.). Ustawą tą znowelizowano ustawę z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2020 r. poz. 275, z późn. zm.) wprowadzając możliwość stworzenia nowego typu spółdzielni jako specyficznego rodzaju spółdzielni pracy, nie nastawionej na maksymalizację zysku. W związku z tym, że spółdzielniom socjalnym przypisano istotną rolę w polityce rynku pracy i systemie zabezpieczenia społecznego, jednocześnie podjęto prace nad odrębnym aktem prawnym, który regulowałby ich istnienie⁸. Ostatecznie 27 kwietnia 2006 r. uchwalono ustawę o spółdzielniach socjalnych wskazując, iż głównym celem ich funkcjonowania jest przywrócenie na rynek pracy, przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,

⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, www.sejm.gov.pl.

osób o trudnej sytuacji na rynku pracy oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizację zawodową⁹.

Tym samym utworzono nowy podmiot prawny, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, ale także działalność na rzecz:

- społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Tabela 1 – Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce

1)	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1205, z późn. zm.).
2)	Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2020 r. poz. 275, z późn. zm.).
3)	Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 176).
4)	Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1482, z późn. zm.).
5)	Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 426, z późn. zm.).
6)	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2019 r. poz. 688, z późn. zm.).

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, wraz z innymi ustawami, w szczególności wymienionymi w pkt 3–5 powyższej tabeli, tworzy system aktywizacji zawodowej i zatrudnienia osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

⁹ Ibidem.

Szczegółowe zagadnienia uregulowane w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych zostaną omówione w rozdziałach poświęconych odpowiadającej im tematyce.

Nowelizacja ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych w 2017 r.

Przez lata obowiązywania i stosowania przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych zaobserwowano rosnące zainteresowanie prowadzeniem działalności gospodarczej i społecznej w formie spółdzielni socjalnej oraz konsekwentny wzrost liczby podmiotów działających w tej formule. Praktyka stosowania ustawy i wynikające z niej doświadczenia przyniosły konieczność wyeliminowania barier m. in. dotyczącej skompletowania składu założycielskiego, zwrócono również uwagę na dotychczasowe wymagania względem tworzenia nowych spółdzielni socjalnych.

Zidentyfikowano również potrzebę ponownego uregulowania przepisów dotyczących instrumentów wsparcia finansowego dla spółdzielni socjalnych udzielanego ze środków FP oraz PFRON.

Z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację na rynku pracy zasadne jest także wzmocnienie reintegracji społecznej i zawodowej osób z grup narażonych na wykluczenie społeczne pracujących w spółdzielniach socjalnych, jednakże niebędących członkami tych spółdzielni. Część zmian wynikało z potrzeby doprecyzowania dotychczasowych regulacji, na podstawie doświadczeń spółdzielni socjalnych oraz organizacji wspierających sektor ekonomii społecznej. Mając na uwadze powyższe Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przygotowało rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw.

Ww. projekt ustawy został w ostatecznej wersji uchwalony przez Sejm w dniu 15 grudnia 2017 r. ustawa o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw została opublikowana w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 30 grudnia pod pozycją nr 2494.

Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw wprowadziła zmiany w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1387, z późn. zm.), ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2019 r. poz. 945, z późn. zm.) oraz

ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Ustawa weszła w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia tj. w dniu 31 marca 2018 r.

Najważniejsze zmiany jakie zostały wprowadzone ww. ustawą to:

- 1) Rozszerzenie katalogu osób, które mogą zakładać i przystąpić do spółdzielni socjalnej w charakterze członka lub osoby świadczącej pracę na rzecz spółdzielni socjalnej o:
 - poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej,
 - opiekunów osób niepełnosprawnych (z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów), poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej oraz
 - osoby usamodzielniane wychodzące z pieczy zastępczej.
- 2) Zwiększenie limitów dotyczących zatrudnienia osób spoza katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do 70% w przypadku, gdy założycielami spółdzielni socjalnej będą osoby o: umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, lub znacznym stopniu niepełnosprawności lub spółdzielnia socjalna prowadzić będzie działalność usługową w zakresie: pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych, wspierania rodziny i pieczy zastępczej, prowadzenia niepublicznych przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego oraz opieki nad dziećmi do lat 3 – w rozumieniu odpowiednich przepisów dotyczących rodzaju prowadzonej działalności.
- 3) Wzmocnienie roli pracowników spółdzielni socjalnych nie będących jej członkami, m.in. poprzez objęcie ich procesem reintegracji społecznej i zawodowej oraz włączeniem w procesy decyzyjne i konsultacyjne w spółdzielni socjalnej – refundacja składek na ubezpieczenia oraz części kosztów pracodawcy dla pracowników spółdzielni będących jednocześnie osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.
- 4) Ułatwienia w zakładaniu spółdzielni socjalnej – ustawa przewidziała warunkowe zmniejszenie liczby założycieli z 5 do 3 osób z obowiązkiem uzupełnienia składu członkowskiego spółdzielni do 5 osób w terminie 12 miesięcy.

- 5) Możliwość tworzenia „konsorcjum spółdzielczego” w formie umowy. Rozwiązanie pozwala spółdzielniom wspólnie organizować sieć produkcji, handlu i usług, promować działania spółdzielcze oraz wspólnie występować w zamówieniach publicznych. Do umowy konsorcjum spółdzielczego **mogą przystąpić** organizacje pozarządowe lub tzw. podmioty kościelne prowadzące jednostki nastawione na reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym tj.: warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), zakłady aktywności zawodowej (ZAZ), centra integracji społecznej (CIS) lub kluby integracji społecznej (KIS).
- 6) **Zwolnienie spółdzielni socjalnych ze składek na Krajową Radę Spółdzielczą, o ile przynależą one do właściwego związku rewizyjnego.**
- 7) Ułatwienie funkcjonowania spółdzielni socjalnej o nowe instrumenty wsparcia z FP oraz PFRON (rozszerzenie):
 - a) **wprowadzenie nowego instrumentu wsparcia w formie możliwości przyznania środków** na utworzenie stanowiska pracy dla osób skierowanych przez PUP do pracy w spółdzielni socjalnej – z FP;
 - b) wprowadzenie nowego instrumentu wsparcia w formie możliwości przyznania środków na finansowanie kosztów wynagrodzenia pracy dla osób skierowanych przez PUP do pracy w spółdzielni socjalnej – z FP;
 - c) **rozszerzenie form wsparcia z PFRON w ramach** możliwości przyznania środków na podjęcie działalności gospodarczej w ramach spółdzielni socjalnej, a także na utworzenie stanowiska pracy w spółdzielni socjalnej dla skierowanych przez PUP osób niepełnosprawnych do pracy w spółdzielni socjalnej oraz umożliwienie ubiegania się o środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia dla osób skierowanych przez PUP do pracy w spółdzielni socjalnej – analogicznie jak z FP.
- 8) Praktyki zawodowe w spółdzielni socjalnej dla uczestników WTZ – wprowadzono możliwość odbycia nieodpłatnych praktyk zawodowych u pracodawcy, w tym spółdzielni socjalnej przez osobę niepełnosprawną realizującą indywidualny program rehabilitacji zawodowej w ramach WTZ (do 15h tygodniowo przez 3 miesiące – z możliwością ich przedłużenia do 6 miesięcy), W praktykach zawodowych nie może brać udziału jednocześnie mniej niż 50 uczestników jednego WTZ. W przypadku odbywania praktyki zawodowej przez uczestnika warsztatu koszty uczestnictwa osoby niepełnosprawnej w warsztacie finansowane będą w dalszym ciągu w pełnej wysokości.

Wejście w życie przedmiotowej ustawy pociągnęło za sobą konieczność wydania przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego nowych rozporządzeń:

- 1) W ramach ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (art. 12 ust. 3d):
Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 czerwca 2018 r. w sprawie wzoru wniosku spółdzielni socjalnej o zwrot opłaconych składek oraz trybu dokonywania ich zwrotu (Dz.U. z 2018 r. poz. 1209).
- 2) W ramach ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (art. 46 ust. 6a):
Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 września 2018 r. w sprawie przyznawania środków na podjęcie działalności na zasadach określonych dla spółdzielni socjalnych, utworzenie stanowiska pracy oraz na finansowanie kosztów wynagrodzenia skierowanej osoby w spółdzielni socjalnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1859).
- 3) W ramach ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 426, z późn. zm.: art. 12a ust. 3 i art. 26g ust. 5):
 - a) Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 grudnia 2018 r. w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2342);
 - b) Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 kwietnia 2019 r. w sprawie przyznania spółdzielni socjalnej środków na utworzenie stanowiska pracy i finansowanie kosztów wynagrodzenia osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 723).

Komentarz do ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw oraz wynikającą z tego faktu zmianą stanu prawnego zaistniała potrzeba wydania nowego aktualnego Komentarza do ustawy o spółdzielniach socjalnych, którego treść uwzględniła wszystkie wprowadzone zmiany, zgodnie ze stanem prawnym na dzień 1 grudnia 2018 r.¹⁰

Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw, stanowiła jednak dość istotny kamień milowy w ewolucji zmian ustawy i koncepcji spółdzielczości socjalnej.

¹⁰ Op. cit.

W ekspertyzie uwypuklono elementy, które wymagają dalszej dyskusji i zmian w celu udoskonalenia wsparcia i usunięcia pozostających jeszcze barier w rozwoju spółdzielczości socjalnej. Nie umniejszają one pozytywnego rezultatu zmian wprowadzonych do ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych na mocy nowelizacji z 2017 r. Większość zapisów należy uznać za pozytywne i stanowiące istotny krok w rozwoju systemu spółdzielczości socjalnej. Należy zwrócić uwagę, że duża część zmian cieszyła się uznaniem partnerów społecznych, w tym środowiska spółdzielczości socjalnej.

Zmiany wprowadzone nowelizacją, w tym m.in. rozwiązania dotyczące rozszerzenia katalogu osób, które mogą zakładać i przystąpić do spółdzielni socjalnej, zwiększenie limitów dotyczących zatrudnienia osób spoza katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, warunkowe zmniejszenie liczby założycieli, a także szereg nowych instrumentów finansowych – ułatwiają zakładanie i funkcjonowanie nowych spółdzielni. Jak wynika z danych gromadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości w ramach KRS – 27% spółdzielni socjalnych zarejestrowało działalność w KRS od momentu wejścia w życie nowelizacji ustawy.

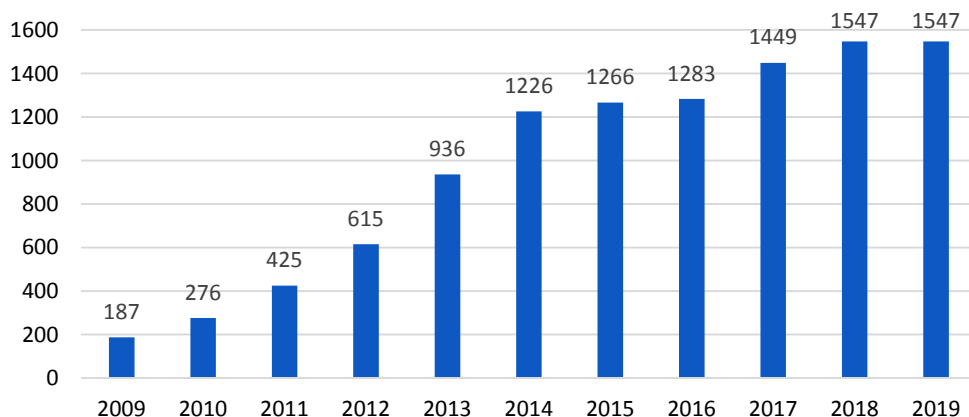
Formuła konsorcjów spółdzielczych nie jest jeszcze powszechna wśród spółdzielców socjalnych. Jak wskazuje ekspertyza, rozwiązanie to wymaga dalszego upowszechniania.

2.2. LICZBA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W POLSCE

Dostępne dane pokazują wzrost liczby zarejestrowanych spółdzielni socjalnych. O ile na koniec poprzedniego okresu sprawozdawczego, a więc na koniec 2017 r. w KRS zarejestrowanych było 1449 aktywnych spółdzielni socjalnych, to na koniec 2018 r. w rejestrze figurowało już ich 1547, a na koniec 2019 r. nie odnotowano zmiany. Sytuacja związana z pandemią zakaźnej choroby COVID-19 wywoływana przez koronawirusa SARS-CoV-2 może wpłynąć na ten trend ze względu na trudności gospodarcze w istniejących już spółdzielniach socjalnych aktywnych w dużej mierze w usługach cateringowych, przetwórstwie przemysłowym czy handlu, ale jednocześnie mogą stać się ona atrakcyjnym miejscem pracy dla osób, które w wyniku pandemii straciły swoje miejsce pracy. W celu zapobieżenia utraty płynności i ochrony miejsc pracy przez spółdzielnie socjalne, w ramach tzw. Tarczy Antykryzysowej, wprowadzono szereg rozwiązań pomocowych dedykowanych tym podmiotom, a także dostarczono Ośrodkom Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) instrumenty mające

na celu utrzymanie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej, w tym w spółdzielniach socjalnych.

Wykres 1 – Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce w latach 2009–2019 (niebędących w likwidacji)

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

Spółdzielnia przechodzi w stan likwidacji w przypadku wystąpienia następujących przesłanek¹¹:

- z upływem okresu, na który, w myśl statutu, spółdzielnię utworzono;
- wskutek zgodnych uchwał walnych zgromadzeń zapadłych większością 3/4 głosów na dwóch kolejno po sobie następujących walnych zgromadzeniach, w odstępie co najmniej dwóch tygodni;
- wskutek zaprzestania używania w nazwie oznaczenia „Spółdzielnia Socjalna”¹²;
- w wyniku zmniejszenia się liczby członków poniżej wymaganych limitów (pięciu w przypadku osób fizycznych i dwóch w przypadku osób prawnych) lub zwiększenia powyżej pięćdziesięciu, czy też przekroczenia limitu członków spółdzielni z poza osób wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych;

¹¹ Zgodnie z art. 113 § 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze oraz art. 18 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

¹² Ze względu na nowelizację ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, od dnia 31 marca 2018 r. możliwe jest posługiwanie się przez spółdzielnie socjalne w obrocie skrótem „Spn.s.”. Nie zmienia to jednak wymogu posiadania w pełnej nazwie podmiotu oznaczenia „Spółdzielnia socjalna”. Podmiot zobowiązany jest wobec tego do figurowania w KRS wraz z tym oznaczeniem oraz posiadania go w swojej pełnej nazwie (oraz używania np. na dokumentach finansowych). Może jednak, do celów obrotu, posługiwać się też skrótem (np. na materiałach promocyjnych, informacyjnych, w tym np. wizytówkach czy szyldach).

- w przypadku naruszenia zasad podziału nadwyżki bilansowej;
- w przypadku gdy założycielami spółdzielni socjalnej są organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne lub jednostki samorządu terytorialnego i w ciągu sześciu miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS nie zatrudniły co najmniej pięciu osób spośród osób wymienionych w art. 4 ust. 1.

W powyższych wypadkach zarząd spółdzielni (likwidator) powinien zgłosić do KRS otwarcie likwidacji spółdzielni i zawiadomić właściwy związek rewizyjny. Jeżeli zarząd (likwidator) tego nie uczyni, zgłoszenia dokonuje związek rewizyjny. Związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, może również podjąć uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan likwidacji, jeżeli:

- działalność spółdzielni wykazuje rażące i uporczywe naruszenia prawa lub postanowień statutu;
- spółdzielnia została zarejestrowana z naruszeniem prawa;
- spółdzielnia co najmniej od roku nie prowadzi działalności gospodarczej lub nie podjęła działalności w ciągu roku od dnia jej zarejestrowania i nie posiada majątku.

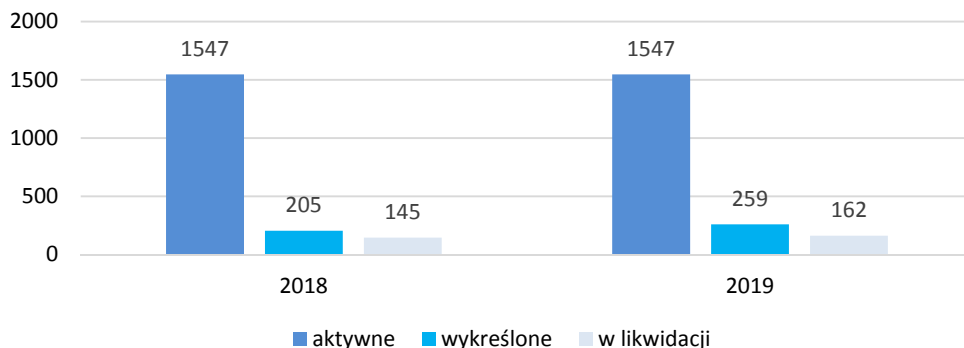
W 2018 r. w stanie likwidacji było 145 podmiotów, a w 2019 r. liczba ta wzrosła do 162.

Po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego na dzień zakończenia likwidacji, likwidator zgłasza do KRS wnioski o wykreślenie spółdzielni z KRS oraz przekazuje księgi i dokumenty zlikwidowanej spółdzielni do przechowania. Liczba wykreślonych podmiotów stanowi zatem sumę wszystkich podmiotów, które zakończyły dotychczas procedurę likwidacji.

Należy zaznaczyć, że ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw wprowadziła od 31 marca 2018 r. dwie nowe przesłanki powodujące przejście spółdzielni socjalnej w stan likwidacji. Należą do nich:

- niespełnienie warunku określonego w art. 5 ust. 1a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych tj. przypadek gdy założycielami spółdzielni socjalnej są trzy osoby fizyczne, a spółdzielnia socjalna w terminie 12 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS nie przyjmie w poczet członków i nie zatrudni w spółdzielni co najmniej dwóch osób spośród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- niepoddanie się lustracji w terminie 6 miesięcy od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego za pierwszy rok działalności.

Wykres 2 – Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w latach 2018 i 2019 – podział ze względu na status podmiotu

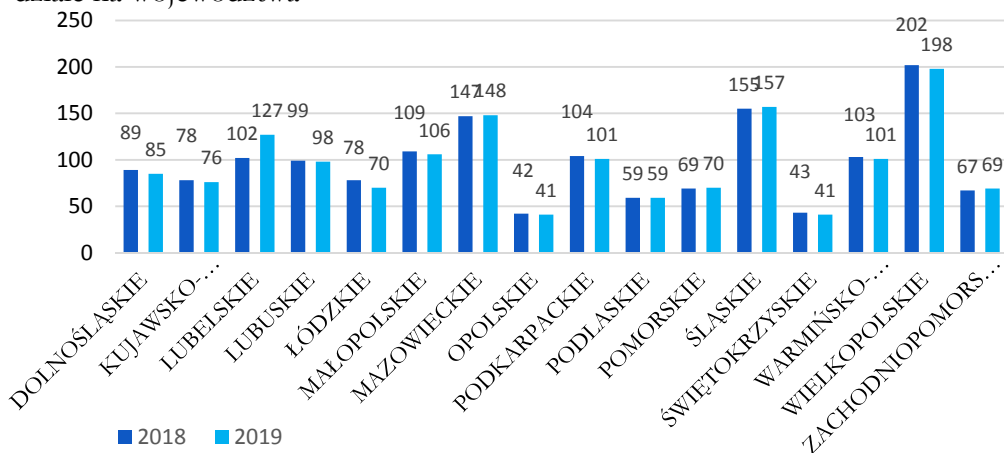

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

Po zsumowaniu danych z KRS (zaprezentowanych na Wykresie 2) liczba wszystkich spółdzielni socjalnych figurujących w tym rejestrze wyniosła odpowiednio: w 2018 r. 1897 podmiotów (aktywne spółdzielnie socjalne¹³ 1547, w likwidacji 145, wykreślone 205) w 2019 r. wzrosła do 1968 podmiotów (aktywne spółdzielnie socjalne 1547, w likwidacji 162, wykreślone 259).

Interesującym może być rozkład spółdzielni socjalnych w województwach, w których podmioty te mają swoją siedzibę. Dostrzegalna jest znaczna nierównomierność w rozmieszczeniu podmiotów na obszarze kraju.

Wykres 3 – Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2018–2019 – w podziale na województwa

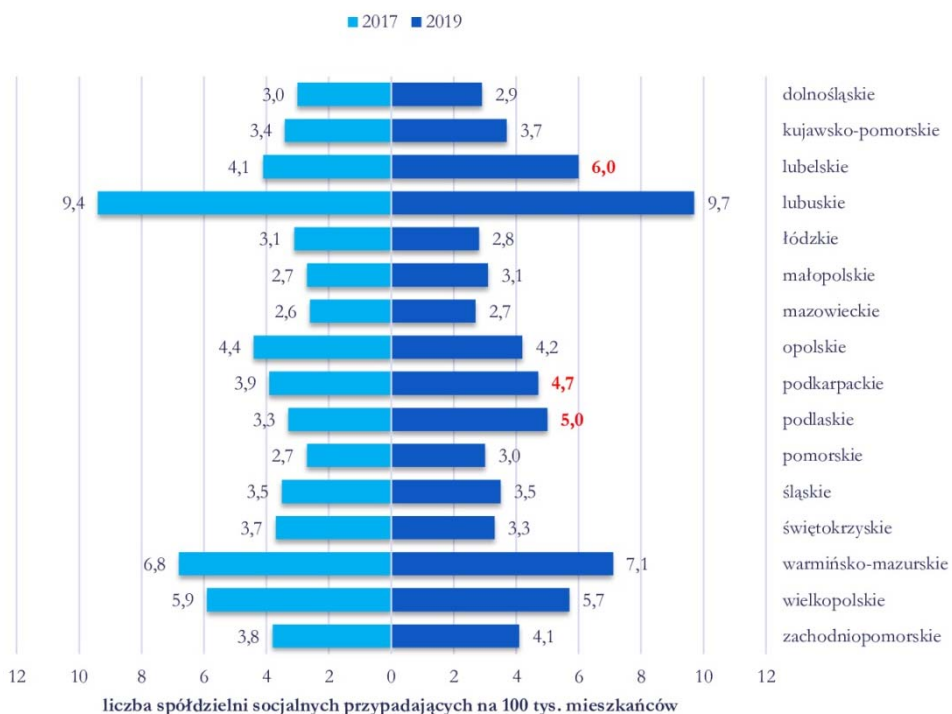
Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

¹³ Pojęcie aktywne spółdzielnie socjalne jest używane w niniejszej *Informacji* jako spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS niewykreślone i nie będące w likwidacji.

Zróznicowana, pod względem liczby spółdzielni społecznych, sytuacja w poszczególnych województwach, uwarunkowana jest różnorodnymi czynnikami wynikającymi ze specyfiki terytorialnej (wielkość województwa, liczba ludności, infrastruktura, itp.).

Należy zwrócić uwagę na fakt, że porównując liczbę spółdzielni przypadającą na 100 tys. mieszkańców nie występują duże spadki w porównaniu lat 2017 i 2019, za to można pozytywnie wyróżnić takie województwa jak lubelskie, podlaskie i podkarpackie, gdzie nastąpił znaczny wzrost liczby spółdzielni. Nadal jednak występuje duże zróżnicowanie między poszczególnymi województwami, ale nie można ich przypisać różnicom między liczbą ludności w województwach. Ciągłe odnotowuje się niewielką, w odniesieniu do liczby mieszkańców, liczbę spółdzielni społecznych w tak gęsto zaludnionych województwach jak mazowieckie, śląskie czy małopolskie (pozytywnie pod tym względem wypadają jedynie województwo wielkopolskie), nie mniej jednak w tych województwach liczebność spółdzielni społecznych jest także stosunkowo wysoka.

Wykres 4 – Liczba spółdzielni społecznych przypadających na 100 tys. mieszkańców danego województwa w roku 2017 i 2019

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych znajdujących się w KRS.

3. STRUKTURA I ZATRUDNIENIE W SPÓŁDZIELNIACH SOCJALNYCH

3.1. ZAŁOŻYCIELE

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, założycielami spółdzielni socjalnej mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Jeżeli założycielami spółdzielni socjalnej są osoby fizyczne, ich liczba nie może być mniejsza niż 3 z obowiązkiem uzupełnienia składu do 5 osób w ciągu 12 miesięcy, a jeżeli założycielami są osoby prawne, liczba ta nie może być mniejsza, niż 2. Spółdzielnia socjalna liczy nie mniej, niż 5 i nie więcej niż 50 członków¹⁴. Przyjęcie takiego rozwiązania podyktowane było z jednej strony chęcią stworzenia możliwości prowadzenia wspólnej działalności dla osób, które samodzielnie miałyby trudności w podjęciu działalności gospodarczej, z drugiej zaś koniecznością stworzenia optymalnych warunków dla reintegracji społecznej członków spółdzielni, w tym tworzenia i wzmacniania więzi międzyludzkich¹⁵.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami¹⁶ w kręgu osób fizycznych uprawnionych do tworzenia spółdzielni socjalnej znajdują się przede wszystkim:

1. posiadające pełną zdolność do czynności prawnych¹⁷:
 - osoby bezrobotne, w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;

¹⁴ Zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych wyjątkiem od tej reguły są spółdzielnie socjalne powstałe w wyniku przekształcenia się spółdzielni inwalidów lub spółdzielni niewidomych, które mogą liczyć więcej, niż 50 członków.

¹⁵ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych; www.sejm.gov.pl.

¹⁶ Art. 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

¹⁷ Niżej wymieniony katalog osób fizycznych uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnej jest efektem nowelizacji ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych dokonanej w sierpniu 2015 r. W poprzednim brzmieniu ustawy, w art. 4 ust. 1 określono poszczególne grupy osób uprawnione do utworzenia spółdzielni socjalnej:

- bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- uzależnionych od alkoholu;
- uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających;
- chorych psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego;
- zwalnianych z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- uchodźców realizujących indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej.

Wyżej wymienione osoby były uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej bez dodatkowych przesłanek. Zmiana ustawy w pewnym sensie ograniczyła grono osób uprawnionych do utworzenia spółdzielni socjalnej do osób, które są absolwentami centrum integracji społecznej albo absolwentami klubu integracji społecznej.

Taka zmiana może zapewnić lepsze przygotowanie osób uprawnionych do założenia spółdzielni, określonych w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, do założenia i prowadzenia spółdzielni, a także lepsze poznanie swoich możliwości zawodowych. Zmiana ta wynika również z dotychczasowej praktyki, która wskazuje, iż osoby w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, powinny brać udział w tworzeniu spółdzielni socjalnych dopiero po odpowiednim przygotowaniu reintegracyjnym.

- osoby, o których mowa w art. 2 pkt 1a i 1b ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, a więc absolwenci CIS i KIS;
 - osoby niepełnosprawne, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
 - osoby do 30 roku życia oraz po ukończeniu 50 roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
2. Inne osoby, niż wskazane powyżej, pod warunkiem, że ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby założycieli.

Od 31 marca 2018 r. powyższy katalog został rozszerzony o:

- poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osób niepełnosprawnych, o których mowa w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej;
- osoby usamodzielniane opuszczające pieczę zastępczą o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2020 r. poz. 821).

Określone wyżej katalogi stanowią nowe kategorie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wskazane w nich osoby mogą również przystępować do spółdzielni socjalnej w charakterze członka lub osoby świadczącej pracę na rzecz spółdzielni socjalnej.

Ponadto wprowadzono zmianę w zakresie możliwości zakładania spółdzielni socjalnej przez osoby niezaliczane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Utrzymany został co do zasady limit osób zagrożonych wykluczeniem społecznym koniecznych do założenia spółdzielni socjalnej, który zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych wynosi 50%. Wprowadzono jednak wyjątek, w przypadku gdy założycielami spółdzielni socjalnej będą osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, lub w przypadku gdy spółdzielnia prowadzi działalność w zakresie usług społecznych użyteczności publicznej wymienionych w ustawie. W tej sytuacji limit osób z katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym będzie mógł wynosić 30%.

Od 2009 r. spółdzielnię socjalną mogą również założyć co najmniej dwie osoby prawne spośród niżej wymienionych:

1. Organizacje pozarządowe w rozumieniu UDPPiW.
2. Jednostki samorządu terytorialnego.
3. Kościelne osoby prawne.

Zgodnie z art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna założona przez osoby prawne zobowiązana jest do zatrudnienia co najmniej 5 osób fizycznych spośród tych wymienionych w art. 4 ust. 1 ww. ustawy, w terminie 6 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do KRS. Po 12 miesiącach nieprzerwanego zatrudnienia w spółdzielni, zatrudnione w ten sposób osoby fizyczne mogą stać się jej pełnoprawnymi członkami. Ponadto członkostwo w spółdzielni socjalnej mogą nabyć:

1. Osoby fizyczne uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej wymienione w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, w tym osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych.
2. Inne osoby fizyczne niż wskazane w art. 4 ust. 1 i ust. 2 pkt 1, pod warunkiem, że ich praca na rzecz spółdzielni socjalnej wymaga szczególnych kwalifikacji, których nie posiadają pozostali członkowie spółdzielni i ich liczba nie przekracza 50% ogólnej liczby członków spółdzielni (art. 5 ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych).¹⁸

Z danych pozyskanych w wyniku telefonicznej ankiety przeprowadzonej przez MRPiPS¹⁹, w której udział wzięły 33²⁰ spółdzielnie socjalne z całej Polski wynika, że 20 spółdzielni spośród ankietowanych zostało założonych przez osoby fizyczne, 9 przez organizacje pozarządowe, a 7 przez jednostki samorządu terytorialnego. Żadna ze spółdzielni socjalnych wylosowanych do próby nie została założona przez kościelną osobę prawną. Należy również dodać, że część ankietowanych spółdzielni socjalnych została powołana z połączonej inicjatywy więcej niż jednego podmiotu – wśród ankietowanych spółdzielni po dwie z nich zostały założone przez organizacje pozarządowe i jednostki samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne i organizacje pozarządowe, natomiast jedna z nich została założona przez organizację pozarządową i jednostkę samorządu terytorialnego.

¹⁸ Od 31 marca 2018 r. nie obowiązuje wymóg posiadania szczególnych kwalifikacji.

¹⁹ W dniach 21–27 listopada 2019 r. MRPiPS przeprowadziło telefoniczną ankietę na próbie 33 spółdzielni socjalnych. Do ankiety wybrano po 2 podmioty z każdego województwa, jeden działający mniej niż 5 lat, drugi funkcjonujący minimum 5 lat.

²⁰ Zgodnie z art. 4 i art. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna może być założona przez osoby fizyczne i osoby prawne. Liczba przebadanych podmiotów jest mniejsza od liczby wskazań podmiotów założycielskich. Wynika to z sytuacji, w której spółdzielnia socjalna została założona przez różne osoby prawne, z których każda została wykazana w ankiecie.

3.2. ORGANY

Zgodnie z art. 35 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, organami spółdzielni są:

1. Walne zgromadzenie.
2. Rada nadzorcza.
3. Zarząd.
4. Zebrania grup członkowskich – w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie jest zastąpione przez zebranie przedstawicieli²¹.

Wybory do organów spółdzielni dokonywane są w głosowaniu tajnym spośród nieograniczonej liczby kandydatów. Odwołanie członka organu następuje także w głosowaniu tajnym.

Ponadto, statut może przewidywać powołanie także innych organów niż wymienione w art. 35 § 1, ww. ustawy składających się z członków spółdzielni. W takim wypadku statut określa zakres uprawnień tych organów oraz zasady wyboru i odwoływania ich członków.

Walne zgromadzenie jest najwyższym organem spółdzielni, w którego skład wchodzi ogół członków spółdzielni. Decyzje podejmowane są w formie uchwał, które mają moc obowiązującą wobec wszystkich członków i wszystkich organów spółdzielni. Zadaniem rady nadzorczej jest kontrola działalności spółdzielni pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności. Zarząd jest organem wykonawczym. Może być organem jednoosobowym lub kolegialnym. Składa oświadczenia woli w imieniu spółdzielni i reprezentuje ją.

Zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, rada nadzorcza wybierana jest obligatoryjnie w spółdzielni socjalnej liczącej powyżej 15 członków. W przypadku spółdzielni socjalnych, w których liczba członków nie przekracza 15, nie wybiera się rady nadzorczej, chyba że statut stanowi inaczej. W takim przypadku kompetencje rady nadzorczej wykonuje walne zgromadzenie²². Zadaniem rady nadzorczej jest przede wszystkim sprawowanie kontroli i nadzoru nad działalnością zarządu spółdzielni, a także wykonywaniem przez spółdzielnię jej zadań statutowych. Szczegółowy zakres zadań rady nadzorczej, jej skład oraz kadencję uregulowano w rozdziale 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

²¹ Patrz szerzej: art. 59 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

²² Patrz szerzej: art. 36–42 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

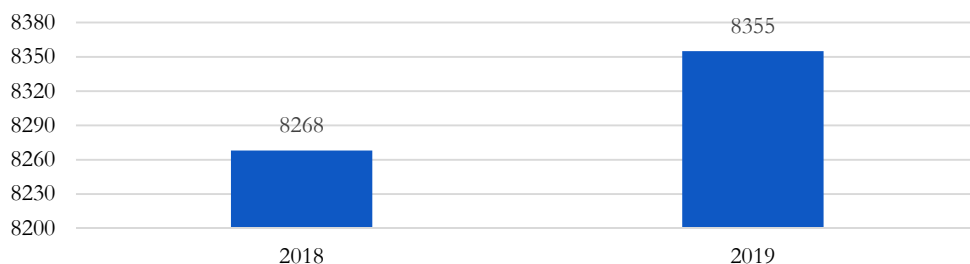
3.3. ZATRUDNIENIE I LICZBA PRACUJĄCYCH NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Spółdzielnia i członek spółdzielni mają obowiązek pozostawania ze sobą w stosunku pracy. Do zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych stosuje się przepisy ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze dotyczące spółdzielni pracy oraz przepisy prawa pracy (stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, umowy o pracę, pracę nakładczą, powołania) i przepisy kodeksu cywilnego (umowa zlecenie, umowa o dzieło). Stosunek pracy między spółdzielnią socjalną, a jej członkami nawiązuje się na podstawie spółdzielczej umowy o pracę.

Zgodnie z art. 201 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze statut może przewidywać zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków nie na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, lecz na podstawie umowy o pracę, umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, a także powołanie jeżeli jest to uzasadnione rodzajem działalności spółdzielni.

W świetle informacji zgromadzonych przez ZUS na koniec 2019 r. w spółdzielniach socjalnych zatrudnionych było 8355 osób²³. Warto podkreślić, że liczba osób zatrudnionych we wszystkich spółdzielniach socjalnych w roku 2019 (aktywnych i będących w stanie likwidacji) zwiększyła się względem roku 2018 o 87 osób.

Wykres 5 – Liczba pracowników spółdzielni socjalnych w latach 2018–2019

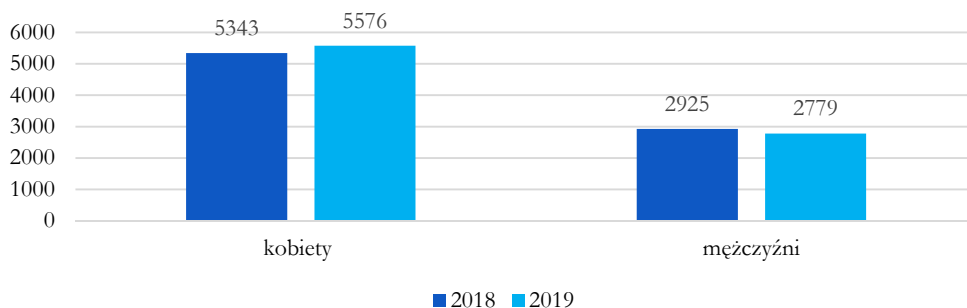

Źródło: opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS

Wśród osób pracujących w spółdzielniach socjalnych zdecydowaną większość stanowiły kobiety i na koniec 2019 r. stanowiły one ok. 67% wszystkich pracujących.

²³ Dane opracowane na podstawie informacji udzielonych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Wykres 6 – Struktura zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych w latach 2018–2019 ze względu na płeć

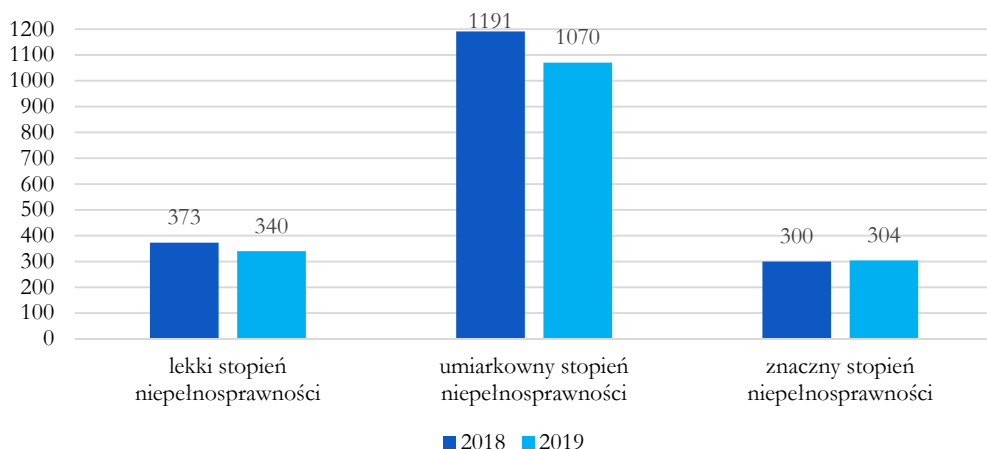
Źródło: Opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS

Zgodnie z obowiązującymi przepisami wśród osób fizycznych, które mogą być założycielami, ale również pracownikami spółdzielni socjalnych, są osoby niepełnosprawne, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Osoby z orzeczoną niepełnosprawnością stanowiły ponad 20% wszystkich osób pracujących w spółdzielniach socjalnych. Wśród wszystkich niepełnosprawnych osób wykonujących pracę w spółdzielniach socjalnych najliczniejszą grupę stanowiły osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 2018 r. ich odsetek wśród wszystkich pracujących stanowił 14,4%, a w 2019 r. odsetek ten spadł do poziomu 12,91%. Najwięcej pracowników o tym stopniu niepełnosprawności w 2018 r. zatrudnionych było w województwie śląskim (21,92%), a w 2019 r. w województwie wielkopolskim (19,15%). Najmniej natomiast, zarówno w 2018 r. i w 2019 r. w województwie świętokrzyskim (5,21% i 3,7%).

Niewielki odsetek stanowiły osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności – w 2018 r. było to 4,51%, w 2019 4,07%. Najwięcej osób o tym stopniu niepełnosprawności zatrudniały spółdzielnie z siedzibą w województwie dolnośląskim (6,83% w roku 2018) i lubelskim (6,32% w roku 2019). Najmniej osób z tym stopniem niepełnosprawności pracowało w spółdzielniach województwa świętokrzyskiego (w 2018 r. 0%, a 2019 1,23%). Pracownikami spółdzielni były także osoby, które posiadały znaczny stopień niepełnosprawności – w 2018 r. takie osoby stanowiły 3,63%. Najwięcej pracowników z tym stopniem niepełnosprawności zatrudnionych było mazowieckich spółdzielniach socjalnych – 9,4%, a najmniej w spółdzielniach podkarpackich – 0,35%. W 2019 r. odsetek zatrudnionych o znacznym stopniu niepełnosprawności wzrósł do 3,64%. Spółdzielnie z województwa mazowieckiego nadal zatrudniały najwięcej osób

z takim stopniem niepełnosprawności – 9,49%, a najmniej z kujawsko-pomorskiego – 0,79%. W czterech województwach: pomorskim, śląskim, małopolskim i lubelskim w spółdzielniach socjalnych pracowały osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności do 16. roku życia. W 2018 r. tych osób było łącznie 8, a w 2019 r. 7.

Wykres 7 – Struktura pracowników spółdzielni w podziale na stopień niepełnosprawności

Źródło: Opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS.

Największą grupą osób pracujących w spółdzielniach były osoby, które nie posiadały żadnej orzeczonej niepełnosprawności. W 2018 r. stanowiły one 77,35% (6 395 osób), a w 2019 r. odsetek ten wzrósł do 79,29% (6 635 osób).

Liczba pracowników spółdzielni socjalnych była także zróżnicowana w zależności od województwa, w którym mają swoją siedzibę. W latach sprawozdawczych 2018 i 2019 najwięcej osób pracowało w wielkopolskich, małopolskich i pomorskich spółdzielniach. O ile w dwóch pierwszych województwach duża liczba pracowników jest następstwem dużej liczby funkcjonujących spółdzielni (w województwie wielkopolskim ponad 200, w małopolskim ponad 100), to województwo pomorskie, gdzie w 2018 r. było 79 spółdzielni, a w 2019 r. 83, zatrudniało średnio najwięcej pracowników w jednej spółdzielni. W 2018 r. 9 osób, a w 2019 r. aż 11. Średnie zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych w podziale na poszczególne województwa obrazuje tabela 2.

Tabela 2 – Średnie zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych w podziale na poszczególne województwa w latach 2018–2019

Województwo	Średnia liczba pracowników przypadających na spółdzielnię socjalną w 2018 r.	Średnia liczba pracowników przypadających na spółdzielnię socjalną w 2019 r.
DOLNOŚLĄSKIE	4	3
KUJAWSKO-POMORSKIE	5	5
LUBELSKIE	4	5
LUBUSKIE	4	3
ŁÓDZKIE	5	6
MAŁOPOLSKIE	6	6
MAZOWIECKIE	4	4
OPOLSKIE	6	5
PODKARPACKIE	5	5
PODLASKIE	3	3
POMORSKIE	9	11
ŚLĄSKIE	5	5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2	2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	3	4
WIELKOPOLSKIE	7	7
ZACHODNIOPOMORSKIE	4	4

Źródło: Opracowanie własne DES na podstawie danych ZUS.

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze zakłada jako regułę, że spółdzielnia i członek spółdzielni mają obowiązek pozostawania ze sobą w stosunku pracy (art. 182 ustawy). Zastosowanie konstrukcji spółdzielczej umowy o pracę daje większą ochronę członka spółdzielni socjalnej, na którą składają się instrumenty ochronne przewidziane w ustawie z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (np. ograniczenie prawa wypowiedzenia i wypowiedzenia zmieniającego oraz podstawy wykluczenia) i te przewidziane w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2019 r. 1040, z późn. zm.) tj. ochrona wynagrodzenia, ochrona czasu pracy, przepisy antydyskryminacyjne i inne. W przypadku zastosowania niepracowniczych form świadczenia pracy, spółdzielnia socjalna ma obowiązek równomiernie rozdzielać pracę między członków zatrudnionych, dla których podstawą zatrudnienia nie jest spółdzielcza umowa o pracę, z uwzględnieniem ich kwalifikacji²⁴.

²⁴ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, op. cit., s. 67.

W przypadku spółdzielczej umowy o pracę, wyłączona została możliwość zawierania umowy o pracę na okres próbny. Statut spółdzielni może jednak uzależnić przyjęcie na członka od odbycia okresu kandydackiego. W takim wypadku statut powinien wskazywać organ spółdzielni uprawniony do przyjmowania kandydatów i określać czas trwania okresu kandydackiego. Możliwe jest również obniżenie wymiaru czasu pracy czy stosowanie umów o pracę na czas określony. Walne zgromadzenie może skrócić równomiernie czas pracy i zmniejszyć odpowiednio wynagrodzenie członków bez wypowiedzenia spółdzielczej umowy o pracę lub jej warunków²⁵.

Najnowsza nowelizacja ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze doprecyzowuje formę zatrudnienia członków zarządu spółdzielni, w taki sposób, iż z członkami zarządu zatrudnianymi w spółdzielni socjalnej rada nadzorcza, a w przypadku braku jej powołania walne zgromadzenie, nawiązuje stosunek pracy na podstawie spółdzielczej umowy o pracę albo umowy o pracę. Jak wynika z opracowania danych pozyskanych z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na koniec 2019 r. osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę stanowiły 66%. Było to ok. 5,5 tys. osób. Osoby wykonujące umowę agencyjną, umowę zlecenia lub umowę o świadczenie usług stanowiły 27% (2,3 tys. osób).

Kolejną, pod względem liczebności grupą, były osoby wykonujące umowę agencyjną, umowę zlecenia lub umowę o świadczenie usług. Stanowiły one 27% (2,3 tys. osób) wszystkich pracujących w spółdzielniach. Pozostałe osoby pracujące w spółdzielniach, zgłoszone do ubezpieczenia w ZUS to m.in. osoby bezrobotne pobierające zasiłek dla bezrobotnych, osoby pobierające świadczenie integracyjne; osoby pobierające stypendium w okresie odbywania szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego dorosłych, na które zostali skierowani przez powiatowy urząd pracy lub inny niż powiatowy urząd pracy podmiot kierujący oraz osoby pobierająca stypendium w okresie odbywania studiów podyplomowych; członkowie rady nadzorczej oraz pracownicy młodociani.

Pozytywna tendencja zatrudniania na podstawie umowy o pracę została również potwierdzona w przeprowadzonej przez MRPiPS ankiecie telefonicznej, z której wynikało, że w badanych spółdzielniach dominują umowy o pracę (31), umowy zlecenia (20), umowy o dzieło (2), oraz własna działalność gospodarcza (1). Zdecydowana większość spółdzielni deklarowała więcej niż jedną formę zatrudnienia. Spółdzielnie biorące udział w badaniu telefonicznym łącznie zatrudniały 611 osób, wśród których 190 było zatrudnionych na pełen etat, 66 osób na mniej

²⁵ Ibidem.

niż pelen etat. 348 osób świadczyło pracę na podstawie umowy zlecenia, 2 osoby wykonywały umowę o dzieło. Jedna z ankietowanych spółdzielni korzystała ze spółdzielczych umów o pracę, na podstawie których zatrudniała 5 osób. W jednej ze spółdzielni występowała również osoba prowadząca własną działalność gospodarczą.

Z danych pozyskanych w wywiadach telefonicznych wylania się też struktura osób pracujących w spółdzielniach. Największą grupę pracowników spółdzielni stanowiły osoby dotychczas bezrobotne (22), następnie np. samotne matki, osoby uzależnione, byli więźniowie (9), absolwenci CIS i KIS (6), osoby do ukończenia 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy (3), osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonyjące innej pracy zarobkowej (3), osoby usamodzielniane (3) oraz jedna osoba poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu będąca opiekunem osoby niepełnosprawnej (z wyłączeniem opiekunów podbierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy).

3.4. PRZYNALEŻNOŚĆ DO ZWIĄZKU REWIZYJNEGO

Zgodnie z regulacjami ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze spółdzielnie mogą zakładać związki rewizyjne oraz do nich przystępować. Uprawnienie to stanowi więc także uprawnienie spółdzielni socjalnych. Liczba założycieli związku rewizyjnego nie może być mniejsza niż 10 podmiotów. Celem związku rewizyjnego jest zapewnienie zrzeszonym w nim spółdzielniom pomocy w ich działalności statutowej.

Do zadań związku rewizyjnego należy w szczególności:

- 1) przeprowadzanie lustracji zrzeszonych spółdzielni;
- 2) prowadzenie na rzecz zrzeszonych spółdzielni działalności instruktażowej; doradczej, kulturalno-oświatowej, szkoleniowej i wydawniczej;
- 3) reprezentowanie interesów zrzeszonych spółdzielni wobec organów administracji państwowej i organów samorządu terytorialnego;
- 4) reprezentowanie zrzeszonych spółdzielni za granicą;
- 5) inicjowanie i rozwijanie współpracy między spółdzielniami oraz współdziałanie z placówkami naukowo-badawczymi.²⁶

²⁶ Artykuł 240 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

Krajowa Rada Spółdzielcza

Funkcję związku rewizyjnego dla wszystkich niezrzeszonych spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych, pełni Krajowa Rada Spółdzielcza, która jest także naczelnym organem samorządu spółdzielczego. Ponadto Krajowa Rada prowadzi rejestr wszystkich związków rewizyjnych.

Do zadań Krajowej Rady Spółdzielczej należy przede wszystkim:

- 1) reprezentowanie polskiego ruchu spółdzielczego w kraju i za granicą;
- 2) współdziałanie z naczelnymi organami państwowymi w sprawach dotyczących ruchu spółdzielczego;
- 3) inicjowanie i opiniowanie aktów prawnych dotyczących spółdzielczości i mających dla niej istotne znaczenie;
- 4) badanie i ocena form, warunków, kierunków oraz wyników działalności ruchu spółdzielczego i przedstawianie informacji i wniosków naczelnym organom państwowym;
- 5) organizowanie działalności naukowo-badawczej, szkoleniowej i informacyjnej, propagowanie działalności kulturalno-oświatowej członków, podejmowanie inicjatyw związanych z rozwojem ruchu spółdzielczego w Rzeczypospolitej Polskiej, w tym rozwoju spółdzielczości uczniowskiej, oraz kształtowanie sprzyjających warunków dla rozwoju ruchu spółdzielczego;
- 6) inicjowanie i rozwijanie współpracy międzyspółdzielczej i szerzenie idei spółdzielczego współdziałania;
- 7) organizowanie postępowania rozjemczego w sporach między organizacjami spółdzielczymi.²⁷

Organami Krajowej Rady Spółdzielczej są: Zgromadzenie Ogólne, Komisja Rewizyjna i Zarząd.

Związki rewizyjne zrzeszające spółdzielnie socjalne

Obecnie funkcjonują dwa związki rewizyjne, w których spółdzielnie socjalne mogą być zrzeszone: Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych oraz Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie.

Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) powstał w 2007 r. i ma swoją siedzibę w Warszawie. Celem Związku jest promocja i wspieranie idei społecznej spółdzielczości socjalnej, działanie na rzecz szeroko

²⁷ Ibidem, art. 259.

rozumianej reintegracji społecznej i zawodowej oraz zapewnienie zrzeszonym w nim spółdzielniom socjalnym pomocy w ich działalności statutowej²⁸.

Członkami OZRSS mogą być Spółdzielnie Socjalne działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej²⁹.

Członek OZRSS ma prawo do:

- 1) korzystania z wszelkiej pomocy i urządzeń Związku, ułatwiających działalność statutową spółdzielni;
- 2) pomocy Związku w ochronie swoich interesów;
- 3) lustracji ustawowej oraz innej na żądanie organów spółdzielni;
- 4) brania udziału poprzez swoich przedstawicieli w Zeździe Delegatów Związku;
- 5) wskazania kandydatów do organów Związku;
- 6) wglądu do rejestru członków i protokołów Zjazdów Delegatów;
- 7) przeglądania sprawozdań finansowych łącznie z rachunkami zysków i strat oraz do otrzymywania z nich odpisów;
- 8) uzyskiwania od organów Związku informacji o działalności i zamierzeniach;
- 9) przedstawiania opinii, wniosków, postulatów w sprawie działalności Związku i jego organów.

Do obowiązków członka OZRSS należy natomiast:

- 1) przestrzeganie w swojej działalności zasad spółdzielczych, uchwał Zjazdów Związku oraz przepisów statutu Związku;
- 2) świadczenie wzajemnej pomocy, popierania i obrony interesów spółdzielni zrzeszonych w Związku;
- 3) poddawanie się lustracjom ustawowym dokonywanym przez Związek;
- 4) regularne, terminowe uiszczania składek na rzecz Związku³⁰.

Organami OZRSS są: Zjazd Delegatów, Rada Nadzorcza i Zarząd.

Według stanu na koniec 2018 r. Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych zrzeszał 226 spółdzielni socjalnych, natomiast na koniec 2019 r. było ich już 285.

Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie (RSZR) powstał w 2015 r. na mocy postanowienia sądu rejestrowego o wpisie związku do Krajowego Rejestru Sądowego. RSZR ma swoją siedzibę w Olsztynie. Celem Związku jest udzielanie pomocy i wsparcia zrzeszonym spółdzielniom i organizacjom

²⁸ § 6 ust. 1 statutu z dnia 22 czerwca 2007 r. Ogólnopolskiego Związku Spółdzielni Socjalnych (j.t. z dnia 18 listopada 2014 r.).

²⁹ Ibidem, § 8.

³⁰ Ibidem, § 10 i 11.

spółdzielczym w ich działalności statutowej poprzez tworzenie warunków rozwoju spółdzielni i organizacji spółdzielczych, upowszechnianie idei spółdzielczego gospodarowania, podejmowanie działań mających na celu zapewnienie legalności, gospodarności i rzetelności podmiotów spółdzielczych i organizacji spółdzielczych zrzeszonych w Związku oraz inspirowanie współdziałania między nimi oraz z ugrupowaniami o podobnym profilu działalności dla ich rozwoju i integracji.³¹

Członkami RSZR mogą być spółdzielnie oraz organizacje spółdzielcze, które założyły związek lub do niego przystąpiły.³²

Członkowie RSZR mają prawo:

- 1) brać udział w obradach Ogólnego Zebrania Przedstawicieli, uczestniczyć w wyborach do organów Związku oraz oceniać jego działalność, brać udział w zebraniach członków;
- 2) żądać zwołania Ogólnego Zebrania Przedstawicieli oraz zamieszczenia oznaczonych spraw w jego porządku obrad pod warunkiem zgłoszenia wniosku w sposób i w terminie określonym przez statut;
- 3) żądać przeprowadzenia lustracji działalności spółdzielni lub części jej działalności albo tylko określonych zagadnień;
- 4) korzystać z prowadzonej przez Związek działalności instruktażowej, doradczej, wydawniczej i innej określonej w statucie;
- 5) przeglądać sprawozdania z działalności Związku oraz protokoły lustracji działalności Związku;
- 6) zaznajamiania się z uchwałami organów Związku, protokołami obrad organów Związku oraz umowami zawieranymi przez Związek z osobami trzecimi; Zarząd Związku może odmówić członkowi wglądu do umów zawieranych z osobami trzecimi w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze;
- 7) zgłaszać wnioski, opinie i postulaty w sprawie działalności Związku.

Natomiast do obowiązków członka RSZR należy:

- 1) wniesienie wpisowego w wysokości określonej w statucie;
- 2) wpłacanie składek na wykonywanie zadań Związku;
- 3) przestrzeganie postanowień statutu Związku oraz uchwał Ogólnego Zebrania Przedstawicieli i Komisji Rewizyjnej w sprawach organizacyjnych i majątkowych Związku;

³¹ § 1 ust. 2 statutu z dnia 17 stycznia 2014 r. Regionalnego Spółdzielczego Związku Rewizyjnego w Olsztynie.

³² Ibidem, § 6 ust. 1.

- 4) umożliwianie Związkowi przeprowadzania lustracji;
- 5) zawiadamianie Związku o istotnych zmianach dotyczących Spółdzielni lub organizacji spółdzielczej w szczególności o zmianie nazwy i siedziby, połączeniu, podziale, likwidacji lub upadłości.³³

Organami RSZR są: Ogólne Zebranie Przedstawicieli, Komisja Rewizyjna i Zarząd.

Obecnie RSZR zrzesza 23³⁴ spółdzielnie socjalne, które są również założycielami RSZR. W porównaniu do poprzedniego okresu sprawozdawczego liczba tych spółdzielni zwiększyła się o 5.

4. PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI, CZAS FUNKCJONOWANIA, BIEŻĄCE PROBLEMY

4.1. PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Zgodnie z art. 2 ust. 1. ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej.

1. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:
 - a) społecznej reintegracji jej członków przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu,
 - b) zawodowej reintegracji jej członków przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy
– a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.
2. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków, pracowników oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w UDPPiW.

³³ Ibidem, § 7.

³⁴ Stan na 8 stycznia 2020 r.

Nowelizacja ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, która weszła w życie 31 marca 2018 r., wzmocniła dodatkowo pozycję pracowników spółdzielni socjalnej poprzez:

- a) ponowne zdefiniowanie przedmiotu działalności spółdzielni socjalnej jako prowadzenia wspólnego przedsiębiorstwa także w oparciu o osobistą pracę pracowników spółdzielni socjalnej;
- b) wskazanie, iż spółdzielnia socjalna działa na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji także jej pracowników, jeżeli należą do kategorii osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- c) prowadzi fakultatywną działalność społeczną i oświatowo-kulturalną również na rzecz pracowników.

Działanie na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni jest zadaniem o charakterze obligatoryjnym. Nie stanowi działalności gospodarczej i jest częścią statutowej działalności odpłatnej lub nieodpłatnej w rozumieniu UDPPiW. Wydatki na tę działalność podlegają zwolnieniom podatkowym. Ważnym jest fakt, że reintegracja zawodowa i społeczna nie jest tożsama z faktem zatrudnienia, oznacza dodatkowe czynności na rzecz osób zatrudnianych, których istotą jest odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu oraz zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Z dotychczasowej praktyki działań spółdzielczych można wskazać przykładowe kierunki działań³⁵ o charakterze:

- obywatelskim – organizowanie i uczestnictwo członków spółdzielni w spotkaniach z politykami, urzędnikami na szczeblu rządowym, samorządowym, organizacja i podpisywanie petycji, edukacja proekologiczna członków, w tym poprzez wspieranie różnego typu akcji ekologicznych (np. zakup kubłów pozwalających segregować w sposób ekologiczny śmieci), działalność lobbingsową i rzecznictwem na rzecz ruchu spółdzielczego; pomocowym czy prospołecznym – polegających na udzielaniu pomocy i wsparcia członkom spółdzielni, niezależnego od ich pracy, jak i wsparcie lub uczestnictwo w pomocy wzajemnej, np. pomoc w zakupie opału, udział w sprzątnięciu ulicy, pomoc dla członków spółdzielni w bieżących sprawach, np. zakupy, sprawy na pocztę, opieka nad dzieckiem, sfinansowanie biletów komunikacji miejskiej (np. sieciowych), biletów do kina, opłacenia Internetu, zakup komputera, udział w urządzaniu, sfinansowanie lub zorganizowanie miejsca zabaw dla dzieci czy organizowanie zbiórki odzieży;

³⁵ B. Godlewska-Bujok, C. Miżejewski, A. Muzyka: op. cit., s. 21.

- kooperacyjnym – mających na celu rozwój umiejętności współpracy z innymi; przy czym kooperacji służy wszelkiego typu działalność o charakterze integracyjnym, np. wspólne szkolenia i wyjazdy szkoleniowe na rzecz budowania zespołu, organizacja i uczestnictwo w rozgrywkach sportowych, gry zespołowe.

Reintegracja zawodowa obejmuje działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Działania spółdzielni socjalnej w tym zakresie mogą dotyczyć³⁶ zwiększenia motywacji członków spółdzielni socjalnej do podwyższenia kwalifikacji zawodowych, odnalezienia własnej ścieżki rozwoju i kariery zawodowej poprzez pracę z doradcami zawodowymi (np. psychologiem pracy), a w konsekwencji zdobycia wykształcenia, zawodu lub umiejętności umożliwiających samorealizację zawodową.

Spółdzielnie socjalne mogą również fakultatywnie prowadzić społeczną i oświatowo-kulturalną działalność na rzecz swoich członków, pracowników oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w UDPPiW. Działalność ta powinna mieć swój wyraz w postanowieniach statutu. W przypadku braku odpowiedniego postanowienia w statucie, nie jest możliwa do realizacji. Prowadzenie działalności oświatowo-kulturalnej możliwe jest zarówno wobec członków i pracowników spółdzielni, jak i rodzin spółdzielców oraz środowiska lokalnego.

Działalność taka to przykładowo: organizowanie zajęć dotyczących zainteresowań członków spółdzielni i ich rodzin, organizowanie imprez plenerowych, zakup biletów na imprezy artystyczne, kulturalne, rozrywkowe i sportowe oraz zakup sprzętu sportowego do wspólnego użytku, organizowanie zajęć edukacyjnych i szkoleniowych, działalność sportowa i turystyczna, poprzez organizowanie zajęć sportowych, wycieczek turystycznych, inicjowanie działań społecznych, m.in. poprzez współpracę z młodzieżą, tworzenie spółdzielni uczniowskich. Działalność oświatowo-kulturalna i społeczna może mieć charakter zarówno odpłatny, jak i nieodpłatny. Działalność oświatowo-kulturalna nie jest działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2019 r. poz. 1292, z późn. zm.) i może być prowadzona jako statutowa działalność odpłatna lub nieodpłatna. Ewentualny przychód z działalności oświatowo-kulturalnej i społecznej jako przychód z działalności odpłatnej pożytku publicznego służy wyłącznie prowadzeniu działalności pożytku publicznego. Spółdzielnie socjalne mogą prowadzić działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w art. 4 ust. 1 UDPPi.

³⁶ Ibidem, s. 21.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zgodnie z treścią art. 3 ust. 3a, określiła możliwość działania spółdzielni socjalnej w sferze pożytku, z wyłączeniem:

- inicjowania i uczestnictwa w inicjatywie lokalnej (art. 19b – 19h UDPPiW);
- możliwości ubiegania się o status organizacji pożytku publicznego (art. 20 – 34 UDPPiW).

Tym samym spółdzielnie socjalne mogą podejmować następujące zadania związane z działalnością pożytku publicznego³⁷:

- prowadzenie działalności statutowej odpłatnej i nieodpłatnej;
- realizacja zleczonych zadań publicznych;
- złożenie z własnej inicjatywy wniosku o realizację zadania publicznego;
- realizacja zadań publicznych na podstawie umowy partnerstwa w przypadku projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej;
- konsultowanie projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej spółdzielni;
- konsultowanie rocznego i wieloletniego programu współpracy jednostki samorządu terytorialnego;
- udział we wspólnych zespołach o charakterze doradczym i inicjatywnym, tworzonych przez jednostki samorządu terytorialnego w przypadku ich powołania.

4.2. GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Spółdzielnie socjalne prowadzą działalność gospodarczą w oparciu o osobistą pracę członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych zawiera szczegółowe uregulowania w zakresie podziału nadwyżki. W przypadku gdy spółdzielnia socjalna wypracuje nadwyżkę bilansową to jest ona przeznaczana na: fundusz zasobowy (nie mniej niż 20%), na cele związane z reintegracją społeczno-zawodową jej członków, na cele związane z działalnością oświatowo-kulturalną spółdzielni oraz w sferze zadań publicznych z UDPPiW (nie mniej niż 30%). Fundusz wzajemnościowy tworzony jest przez spółdzielnię socjalną w przypadku utworzenia lub przystąpienia do konsorcjum spółdzielczego. Nadwyżka bilansowa nie może podlegać podziałowi pomiędzy członków spółdzielni socjalnej, w szczególności nie może być przeznaczona na zwiększenie funduszu udziałowego, jak również nie może być przeznaczona na oprocentowanie udziałów.

³⁷ Ibidem, s. 23–24.

W celu przedstawienia informacji na temat obszarów działalności podejmowanych przez spółdzielnie socjalne wykorzystano dane dostępne w Krajowym Rejestrze Sądowym oraz informacje pozyskane w ramach badania ankietowego zrealizowanego przez DES (szerzej w dalszej części rozdziału).

Tabela 3 – Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD – stan na dzień 31 grudnia 2019 r.

Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w KRS ³⁸		1 709	
Nr sekcji PKD	Przedmiot działalności	Liczba wskazań	% wskazań
6.1 Sekcja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	1 435	2,5%
6.10 Sekcja J	Informacja i komunikacja	3 137	5,5%
6.11 Sekcja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	313	0,5%
6.12 Sekcja L	Obsługa rynku nieruchomości	510	0,9%
6.13 Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	3 217	5,6%
6.14 Sekcja N	Usługi administrowania i działalność wspierająca	7 384	12,9%
6.15 Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenie społeczne	90	0,2%
6.16 Sekcja P	Edukacja	2 587	4,5%
6.17 Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2 677	4,7%
6.18 Sekcja R	Kultura, rozrywka i rekreacja	2 636	4,6%
6.19 Sekcja S	Pozostała działalność usługowa	2 311	4,0%
6.2 Sekcja B	Górnictwo i wydobywanie	69	0,1%
6.20 Sekcja T	Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	45	0,1%
6.21 Sekcja U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	5	0,0%
6.3 Sekcja C	Przetwórstwo przemysłowe	9 842	17,2%
6.4 Sekcja D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, ciepłą wodę	79	0,1%
6.5 Sekcja E	Gospodarka ściekami i odpadami, rekultywacja	1 205	2,1%
6.6 Sekcja F	Budownictwo	5 243	9,2%
6.7 Sekcja G	Handel hurt. i detal., naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	7 978	14,0%
6.8 Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa	2 246	3,9%
6.9 Sekcja I	Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	4 128	7,2%
Suma końcowa		57 137	100%

Źródło: DES w MRPiPS, na podstawie danych KRS.

³⁸ Liczba wskazań poszczególnych sekcji PKD, dotyczy 1 709 spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w KRS (niewykreślonych) według stanu na dzień 31.12.2019. Spółdzielnia socjalna może prowadzić więcej niż jeden rodzaj działalności gospodarczej.

Wykres 8 – Działalność spółdzielni socjalnych według najczęściej rejestrowanych sekcji PKD – stan na dzień 31 grudnia 2019 r.

Źródło: DES w MRPiPS, PKD na podstawie rejestru KRS.

Wg danych Krajowego Rejestru Sądowego w Polsce na koniec grudnia 2019 r. działało 1 709 spółdzielni socjalnych (aktywne lub w stanie likwidacji). Spółdzielnie te rejestrowały więcej niż jeden przedmiot działalności gospodarczej, stąd profil ich działania koncentrował się na kilku, nierzadko powiązanych ze sobą działalnościami. Na podstawie informacji z Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) można wskazać te sekcje gospodarki, w których spółdzielnie socjalne koncentrowały swoją działalność gospodarczą. Należy do nich zaliczyć pięć sekcji: **C** – przetwórstwo przemysłowe, **G** – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, **N** – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, **F** – budownictwo oraz **I** – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. W wymienionych sekcjach PKD **ponad 60%** spółdzielni socjalnych lokowało swoją działalność.

Szerszych informacji na temat zakresu działań podejmowanych przez spółdzielnie socjalne, dostarcza badanie zrealizowane przez DES w MRPiPS³⁹, którym objęto 33 aktywnie działające spółdzielnie socjalne. Na podstawie tego badania

³⁹ Wywiady telefoniczne przeprowadzono w dniach 21–27 listopada 2019 r. Badaniem objęto 33 spółdzielnie socjalne. Do ankiety wybrano po 2 podmioty z każdego województwa, jeden który działa mniej niż 5 lat, drugi wybrany podmiot funkcjonował minimum 5 lat. W badaniu wzięły głównie udział spółdzielnie, które powstały w latach 2010–2011 r.

podjęto próbę m.in. ustalenia w jakich obszarach spółdzielnie socjalne prowadzą działalność gospodarczą. Otrzymane wyniki nie pozwalają ustalić głównego profilu działalności gospodarczej, gdyż objęte badaniem spółdzielnie realizują różnorodne zadania, średnio nie mniej niż dwa rodzaje usług, często usług pokrewnych (opieka socjalna, usługi opiekuńcze, usługi ogólnobudowlane/utrzymanie porządku, edukacja i kultura, organizacja eventów). Sugeruje to, że spółdzielnie socjalne, aby przetrwać na rynku i rozwijać się muszą zwiększać swoją ofertę, wykorzystując jednocześnie posiadane doświadczenie. Warto zauważyć, że gdy inicjatorem założenia spółdzielni socjalnej jest jednostka samorządu terytorialnego, to działania przez ta spółdzielnię realizowane związane są z działaniami własnymi samorządu: tj. porządkowanie terenów zielonych, opieka senioralna, pomoc społeczna. Objęte badaniem spółdzielnie działały w następujących obszarach:

- usługi komunalne, odpady, ścieki, recycling, utrzymywanie porządku – 11;
- budownictwo, remonty, organizacja szkoleń, warsztatów, eventów – 9;
- dom i ogród – 8;
- gastronomia, catering – 7;
- ozdoby i dekoracje, usługi socjalne, usługi opiekuńcze – 4;
- handel i pozostałe usługi, sklepy, hurtownie, dystrybucja – 3;
- produkcja mebli, renowacja mebli, wynajem pomieszczeń – 2;
- edukacja i kultura, informatyka, tworzenie stron www, naprawa komputerów, pozostała produkcja i przemysł, produkcja odzieży, zabawki, rolnictwo, sadownictwo, usługi księgowe, biurowe, usługi poligraficzne, usługi marketingowe – 1.

Wśród spółdzielni socjalnych dominuje działalność niewymagająca wysokich kwalifikacji pracowników (usługi komunalne, prace remontowe, opieka, gastronomia). Niektóre spółdzielnie kontynuują działalność organizacji założycielskich (np. poligrafia, usługi związane z prowadzeniem biura), odnawiają przedmioty (najczęściej meble), które otrzymują w darowiźnie. Nie wybierano usług wymagających wysokich kwalifikacji (tłumaczenia, finanse) lub dużych nakładów finansowych (produkcja, rolnictwo).

Dla szerszego przeanalizowania zjawiska kształtowania się przedmiotu działalności spółdzielni socjalnych, na przestrzeni ostatnich lat, wykorzystano wyniki badania zrealizowanego przez Główny Urząd Statystyczny w 2017 r. w ramach projektu *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej*⁴⁰.

⁴⁰ Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019 r., s. 7–9.

Zgodnie z PKD sekcją, w ramach której spółdzielnie najczęściej prowadziły w 2017 r. swoją działalność gospodarczą, było przetwórstwo przemysłowe – 21,0%. Znaczący udział stanowiły także spółdzielnie zajmujące się usługami administrowania (15,7%) oraz zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (13,1%). Ponadprzeciętnie często spółdzielnie działały również w obszarze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (10,2%) oraz handlu (8,8%). Najrzadszymi dziedzinami działalności były: wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i gorącą wodę (0,1%), górnictwo i wydobywanie oraz usługi finansowe i ubezpieczeniowe (po 0,2%).

Branżą, w której najczęściej działały spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz spółdzielnie pracy, było przetwórstwo przemysłowe (odpowiednio 81,0% i 27,9%). Zbiorowość spółdzielni socjalnych była bardziej zróżnicowana ze względu na rodzaj działalności. Najczęściej prowadziły one działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (21,4%), następnie – usługami administrowania (20,3%) oraz z opieką zdrowotną i pomocą społeczną (13,4%).

Tabela 4 – Odsetek spółdzielni według PKD działalności i rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Sekcja PKD	% spółdzielni socjalnych prowadzących działalność w ramach danej sekcji PKD
Przetwórstwo przemysłowe	8,8
Usługi administrowania i działalność wspierająca	20,3
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	21,4
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	13,4
Handel hurtowy i detaliczny	5,2
Obsługa rynku nieruchomości	0,8
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4,0
Budownictwo	5,4
Edukacja	6,1
Informacja i komunikacja	3,5
Transport i gospodarka magazynowa	2,5
Kultura, rozrywka i rekreacja	3,5
Pozostała działalność usługowa	2,1
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2,0
Gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	1,1

Źródło: DES w MRPiPS, na podstawie badania GUS.

Porównując obszary działalności gospodarczej prowadzonej przez spółdzielnie socjalne w 2019 r., w odniesieniu do 2017 r., zauważyć można, że przeważające typy działalności wskazywane w KRS, pokrywają się częściowo z badaniem ankietowym zrealizowanym przez DES i w znacznie mniejszym zakresie z informacją wynikającą z badania GUS. Zgromadzony materiał nie pozwala odpowiedzieć na pytanie co jest przyczyną tak istotnej zmiany, czy zmiana profilu działania jest konsekwencją dostosowywania oferty spółdzielni do oczekiwań rynku, czy może ma to związek z negatywnym oddziaływaniem środowiska gospodarczego na trwałość tego typu podmiotów lub jest konsekwencją rozproszenia rodzajów działalności, które rejestrowały spółdzielnie. Jak pokazują dotychczasowe doświadczenie zdecydowana większość spółdzielni aktywnie działających posiada stosunkowo wąski profil działalności, zwykle koncentrujący się na 2 do 4 dziedzinach, często ze sobą powiązanych.

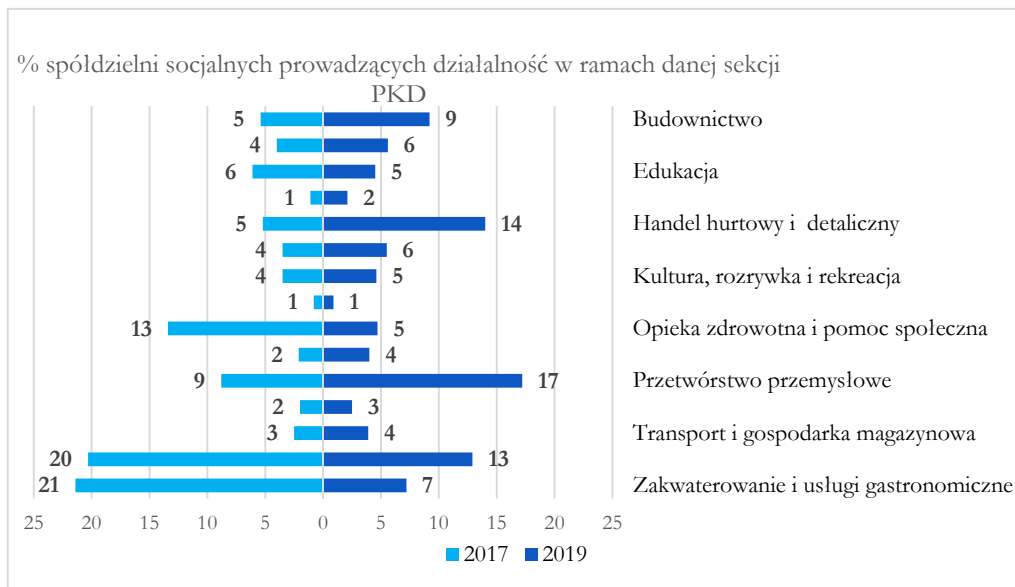
Szczegółowy rozkład badanych spółdzielni pod względem profilu działalności wykonywanej w analizowanym okresie przedstawiony został w poniższej tabeli.

Tabela 5 – Przedmiot działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych prowadzonej w 2017 r. i 2019 r.

Sekcja PKD	% spółdzielni socjalnych prowadzących działalność w ramach danej sekcji PKD	
	2017	2019
Przetwórstwo przemysłowe	8,8	17,2
Usługi administrowania i działalność wspierająca	20,3	12,9
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	21,4	7,2
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	13,4	4,7
Handel hurtowy i detaliczny	5,2	14,0
Obsługa rynku nieruchomości	0,8	0,9
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4,0	5,6
Budownictwo	5,4	9,2
Edukacja	6,1	4,5
Informacja i komunikacja	3,5	5,5
Transport i gospodarka magazynowa	2,5	3,9
Kultura, rozrywka i rekreacja	3,5	4,6
Pozostała działalność usługowa	2,1	4,0
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2,0	2,5
Gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	1,1	2,1

Źródło: DES w MRPiPS, na podstawie badania GUS i KRS.

Wykres 9 – Przedmiot działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych prowadzonej w 2017 r. i 2019 r.

Źródło: DES w MRPiPS, na podstawie badania GUS i danych z KRS.

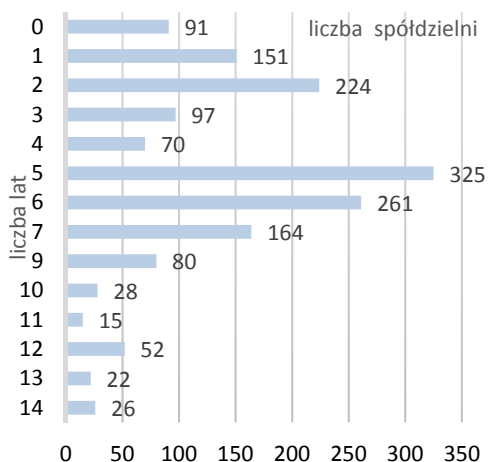
Biorąc pod uwagę fakt, że danych za 2017 r. i 2019 r. nie można porównywać, ze względów metodologicznych, podjęto jedynie próbę wskazania kierunku zmian jakie następują w zakresie najczęściej prowadzonej działalności. Zarówno w 2017 r. (dane GUS) jak i w 2019 r. (dane KRS) dwie spośród wymienionych sekcji można zaliczyć do dominujących, są to: **C** – przetwórstwo przemysłowe i **N** – usługi administrowania i działalność wspierająca. Zdecydowaną zmianę widać natomiast, jeżeli chodzi o sekcję **G** – handel hurtowy i detaliczny, gdzie nastąpił znaczący wzrost, a także sytuacja odwrotna, tj. znaczny spadek w sekcjach: **I** – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, **Q** – opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz **P** – edukacja.

4.3. CZAS FUNKCJONOWANIA I BIEŻĄCE PROBLEMY SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Przeżywalność spółdzielni socjalnej na rynku uzależniona jest od szeregu czynników, które warunkują jej funkcjonowanie – począwszy od formy prawnej, profilu/profilu działania, potencjału kadrowego, kwalifikacji i kompetencji pracowników, umiejętności nawiązywania kontaktów biznesowych oraz wielu innych kwestii decydujących o tym czy spółdzielnia utrzyma się na rynku, czy zmuszona będzie zawiesić swoją działalność.

Tabela 6 – Czas funkcjonowania spółdzielni socjalnych – stan na dzień 31 grudnia 2019 r.

Liczba lat	Liczba spółdzielni	% w stosunku do ogółu
0	91	5%
1	151	9%
2	224	13%
3	97	6%
4	70	4%
5	325	19%
6	261	15%
7	164	10%
8	103	6%
9	80	5%
10	28	2%
11	15	1%
12	52	3%
13	22	1%
14	26	2%
	1709	100%

Źródło: DES w MRPiPS, PKD na podstawie KRS.

Wśród aktywnie działających w 2019 r. spółdzielni socjalnych 1/3 funkcjonowała na rynku od 5 do 6 lat, 13% 2 lata, 21% funkcjonowało od 7 do 9 lat. Z danych zawartych w zestawieniu nasuwa się wniosek, że przeżywalność spółdzielni socjalnych powyżej 10 lat jest stosunkowo niewielka, jednakże fakt utrzymania podmiotu na rynku przez tak długi czas może świadczyć o tym, że spółdzielnie te znalazły niszę rynkową, w której się realizują i zwiększają swój potencjał gospodarczy.

Jednym z warunków utrzymania spółdzielni socjalnej na rynku, jest umiejętność dostrzegania źródeł potencjalnych problemów rzutujących na jej funkcjonowanie oraz umiejętność ich rozwiązywania. Problemy zdiagnozowane w badaniu ankietowym przeprowadzonym przez DES można podzielić na kilka osobnych zagadnień, dotyczących spraw wewnętrznych spółdzielni, które w przeważającej części wynikają z charakterystyki i problemów zatrudnionych w spółdzielni osób, ale także kwestii związanych z prowadzeniem działalności stricte gospodarczej, jak również kwestii systemowych, które powinny być rozpatrywane w kontekście ewentualnych zmian prawnych. Oczywiście lista sygnalizowanych trudności nie jest wyczerpująca. Zestawienie zawarte w tabeli pokazuje jedynie najważniejsze czynniki i najczęściej powtarzające się zagadnienia.

Tabela 7 – Problemy wewnętrzne lub zewnętrzne utrudniające funkcjonowanie spółdzielni

Lp.	Zgłoszone problemy	Liczba wskazań
1	Nierównomierna aktywność członków spółdzielni	8
2	Kłopoty kadrowe	8
3	Brak wiedzy o dostępnych ulatwieniach dla spółdzielni	2
4	Rozwiązania prawne utrudniające funkcjonowanie spółdzielni	12
5	Brak zrozumienia dla problemów spółdzielczości socjalnej	9
6	Przeszkody w zdobyciu środków finansowych	12
7	Trudności w pozyskiwaniu zleceń z otwartego rynku	4
8	Trudności w pozyskiwaniu zadań zleconych przez admin. publiczną	4
9	Brak zainteresowania władz lokalnych problemami spółdzielni	5

Źródło: DES w MRPiPS, na podstawie badania ankietowego.

Z badań ankietowych przeprowadzonych przez DES wynika, że większość spółdzielni socjalnych objętych badaniem doświadczą różnego rodzaju problemów, o czym dały wyraz w odpowiedziach na pytania postawione w ankiecie. O tym jak duża jest skala występowania różnorodnych problemów mających wpływ na kondycję spółdzielni, świadczy liczba wskazań, z których wynika, że na trzydzieści trzy ankietowane spółdzielnie jedynie sześć nie doświadczało problemów związanych z funkcjonowaniem swojej spółdzielni.

W ocenie pozostałych spółdzielni największym problemem, jaki wskazywali respondenci, jest zbyt duża biurokracja, wysokie podatki i trudność z finanso-

waniem działalności. Część spółdzielni socjalnych zwraca uwagę na problemy osób, które są w nich zatrudnione. Często ciężko jest wyegzekwować systematyczność od osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Należy być bardzo elastycznym, w innym wypadku może dojść do rezygnacji takiej osoby z pracy. Nie raz, osoby będące zagrożone wykluczeniem społecznym podejmujące pracę w spółdzielni należy nauczyć funkcjonowania w społeczeństwie, systematycznej pracy, dbania o własny budżet, załatwiania codziennych spraw, funkcjonowania w społeczeństwie.

Problemem jest też brak świadomości społecznej na temat roli spółdzielni socjalnych, stąd między innymi problemy w kontaktach z przedstawicielami samorządu i urzędów pracy. Zdarza się, że urzędnicy nie wiedzą czym jest spółdzielnia socjalna, nie znają przepisów, które należy wobec nich stosować. Dość rzadko dochodzi do współpracy pomiędzy spółdzielniami a prywatnymi firmami. Wiele spółdzielni socjalnych wskazuje na istotną rolę lidera, który ma pomysł na prowadzenie działalności gospodarczej.

Problemy dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych zdiagnozowane zostały także w Ekspertyzie przygotowanej na zlecenie MRPiPS⁴¹. W świetle przeprowadzonej diagnozy funkcjonowania ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, za bariery mające wpływ na kondycję spółdzielni socjalnych, a wynikające z praktyki stosowania przepisów tej ustawy, uznano:

- zbyt mały udział spółdzielni socjalnych w projektach finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;
- niewystarczające wsparcie spółdzielni socjalnych w działaniach urzędów pracy;
- fakultatywność łącznego wsparcia finansowego na miejsce pracy i wsparcia pomostowego;
- uznaniowość finansowania kosztów ubezpieczenia ze środków Funduszu Pracy;
- brak postępów w tworzeniu konsorcjów;
- potrzeby w zakresie zmian w kulturze organizacyjnej spółdzielni.

⁴¹ Cezary Miżejewski, Sytuacja spółdzielczości socjalnej 2018–2019 w zakresie rozwiązań prawnych, organizacyjnych i finansowych, Warszawa 2020 r., s. 20–24.

5. INSTRUMENTY WSPARCIA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Dla spółdzielni socjalnych, zarówno na gruncie prawa krajowego, jak też na podstawie regulacji unijnych, przewidziano szereg rodzajów wsparcia. Niniejszy rozdział prezentuje poszczególne formy wsparcia oraz dane dotyczące stosowania tych form w latach 2018–2019.

5.1. WSPARCIE Z PAŃSTWOWEGO FUNDUSZU REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Jednorazowe wsparcie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej

Na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁴² osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu, może otrzymać ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jednorazowo środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia, jeżeli nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten cel. Decyzję w przedmiocie przekazania środków podejmuje starosta biorąc pod uwagę:

- 1) przewidywane efekty ekonomiczne przedsięwzięcia, na które mają być przeznaczone środki;
- 2) popyt i podaż lokalnego rynku na planowaną działalność;
- 3) kalkulację wydatków na uruchomienie działalności w ramach wnioskowanych środków;
- 4) uprawnienia i kwalifikacje wnioskodawcy;
- 5) wysokość środków własnych wnioskodawcy;
- 6) wysokość posiadanych środków PFRON przeznaczonych na ten cel w danym roku.

Należy pamiętać, że ww. forma wsparcia ma dla starosty charakter fakultatywny.

Jeżeli z przyczyn leżących po stronie osoby niepełnosprawnej zostały naruszone warunki umowy zawartej ze starostą, osoba, która otrzymała jednorazowo środki

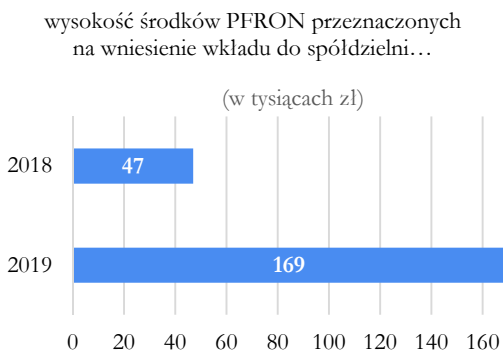
⁴² Artykuł 12a ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 426, 568 i 875).

na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, jest obowiązana do zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych.

Warunki oraz tryb przyznawania i zwrotu środków, formy zabezpieczenia zwrotu oraz wzór wniosku i niezbędne elementy umowy dotyczącej przyznania środków określa rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej⁴³.

Tabela 8 – Jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej PFRON w latach 2018–2019

Okres	Wysokość środków przekazanych z PFRON na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej (w zł)
2018	47 000
2019	169 000

Źródło: Departament ds. finansowych PFRON.

W 2018 r. jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej przyznane zostało w wysokości 47 tys. zł, a w 2019 r. w wysokości 169 tys. zł.

Instrument wsparcia w ww. kształcie funkcjonował do dnia 31 marca 2018 r., tj. dnia wejścia w życie zmian wynikających z nowelizacji ustawy o spółdzielniach socjalnych. W wyniku nowelizacji zmieniona została także ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w tym jej art. 12a.

Od dnia 31 marca 2018 r. jego konstrukcja została zmieniona w następujący sposób:

- środki przyznawane będą na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej, a nie jak dotychczas na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej;
- zmiana dookreśla również, iż ww. wsparcie może zostać udzielone członkowi założycielowi spółdzielni oraz członkowi przystępującemu do spółdzielni socjalnej po jej założeniu;

⁴³ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 grudnia 2018 r. w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2342)

- c) wysokość wsparcia określona w umowie zawartej ze starostą została zróżnicowana i uzależniona od długości okresu prowadzenia działalności lub członkostwa w spółdzielni socjalnej, do którego zobowiązuje się osoba wnioskująca o wsparcie. W przypadku, gdy okres wynikający ze zobowiązania wynosić będzie nieprzerwanie:
- co najmniej 12 miesięcy – wsparcie udzielane będzie do wysokości sześciokrotność przeciętnego wynagrodzenia,
 - co najmniej 24 miesiące – wsparcie wyniesie nie mniej niż sześciokrotność i nie więcej niż piętnastokrotność przeciętnego wynagrodzenia.

Wsparcie to będzie możliwe, jeżeli osoba wnioskująca nie otrzymała bezwrotnych środków publicznych na ten sam cel.

Nowe instrumenty wsparcia spółdzielni socjalnych z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Z dniem 31 marca 2018 r. weszły w życie jeszcze dwie zmiany ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych związane ze wsparciem spółdzielni socjalnych z PFRON, w zakresie tworzenia i utrzymania nowych miejsc pracy.

- 1) Jednorazowe wsparcie na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu (art. 26g ust. 1):⁴⁴
 - a) wysokość środków na utworzenie stanowiska pracy określona będzie w umowie zawieranej ze starostą. Została ona zróżnicowana i uzależniona od długości okresu zatrudnienia osoby, dla której tworzone jest stanowisko pracy. W przypadku, gdy deklarowany przez spółdzielnię socjalną okres utrzymania osoby w zatrudnieniu wynosić będzie nieprzerwanie:
 - co najmniej 12 miesięcy – środki na utworzenie stanowiska pracy udzielane będą do wysokości sześciokrotność przeciętnego wynagrodzenia,
 - co najmniej 24 miesiące – dofinansowanie stanowiska pracy wyniesie nie mniej niż sześciokrotność i nie więcej niż piętnastokrotność przeciętnego wynagrodzenia.

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 kwietnia 2019 r. w sprawie przyznania spółdzielni socjalnej środków na utworzenie stanowiska pracy i finansowanie kosztów wynagrodzenia osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 723).

Utworzenie stanowiska pracy w ramach środków PFRON będzie możliwe jedynie w przypadku, gdy spółdzielnia socjalna nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten sam cel.

Niedotrzymanie deklarowanego okresu zatrudnienia tj. 12 lub 24 miesiące, powoduje konieczność proporcjonalnego zwrotu środków w wysokości równej 1/12 lub 1/24 ogólnej kwoty zwrotu, za każdy miesiąc brakujący do upływu pełnego okresu zatrudnienia, jednak w wysokości nie mniejszej niż 1/6 tej kwoty. sankcje związane z koniecznością zwrotu dofinansowania nie będą nakładane, jeżeli spółdzielnia socjalna – w terminie 3 miesięcy od dnia rozwiązania stosunku pracy z osobą niepełnosprawną – zatrudni inną osobę niepełnosprawną, zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna lub poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu.

Z danych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wynika, że z tego instrumentu w 2019 r. skorzystały dwa powiaty: biłgorajski w województwie lubelskim oraz nowomiejski w województwie warmińsko-mazurskim.

- 2) Wprowadzenie możliwości ubiegania się przez spółdzielnie socjalne o środki na finansowanie kosztów wynagrodzenia, w okresie do 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy ze starostą, wypłacane miesięcznie w wysokości nie wyższej niż kwota najniższego wynagrodzenia przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dla zatrudnionej skierowanej przez powiatowy urząd pracy osoby niepełnosprawnej będącej jednocześnie osobą bezrobotną lub poszukującą pracy niepozostającą w zatrudnieniu (art. 26g ust. 2).

Ponadto w lutym 2018 r. w ramach Programu Rady Nadzorczej PFRON pn. „Program wyrównywania różnic między regionami III” w ramach obszaru C – tworzenie spółdzielni socjalnych złożona została oferta, która otrzymała dofinansowanie w wysokości 280 tys. zł. Dotacja trafiła do powiatu łęczyńskiego i była przeznaczona na adaptację obiektu spółdzielni socjalnej do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz zakup wyposażenia.

Podstawą prawną realizacji programu jest art. 51 ust. 3 pkt 3 w związku z art. 47 ust. 1 pkt 1 i 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 426, 568 i 875). Celem strategicznym programu jest wyrównywanie szans oraz zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do rehabilitacji zawodowej i społecznej ze szczególnym uwzględnieniem osób zamieszkujących regiony słabiej rozwinięte gospodarczo i społecznie. Adresatami Programu w obszarze C (tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych) mogły być gminy, powiaty i organizacje pozarządowe. Dofinansowaniem ze

środków przeznaczonych na realizację Programu w ramach obszaru C mogły być częściowe koszty utworzenia spółdzielni socjalnej w zakresie adaptacji pomieszczeń oraz wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.

W roku 2019 w ramach obszaru C – tworzenie spółdzielni socjalnych „Programu wyrównywania różnic między regionami III”, nie został złożony żaden projekt dotyczący dofinansowania kosztów w zakresie adaptacji pomieszczeń oraz wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, w związku z czym nie było wydatkowania środków na ten cel.

5.2. WSPARCIE Z FUNDUSZU PRACY

Jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami⁴⁵ starosta z Funduszu Pracy może przyznać bezrobotnemu lub poszukującemu pracy niepozostającemu w zatrudnieniu lub niewykonującemu innej pracy zarobkowej opiekunowi osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów lub poszukującemu pracy niepozostającemu w zatrudnieniu lub niewykonującemu innej pracy zarobkowej lub absolwentowi centrum integracji społecznej lub klubu integracji społecznej jednorazowo środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu, w tym na pokrycie kosztów pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa związanych z podjęciem tej działalności, w wysokości określonej w umowie, nie wyższej jednak niż 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia⁴⁶. Wysokość środków w przeliczeniu na osobę, przyznawana była w kwocie nie wyższej niż: 27 481,20 zł w 2018 r.⁴⁷ i 29 589,54 zł⁴⁸. Do 1 lipca 2017 r. beneficjentami pomocy ww. wsparcia mogli być wyłącznie bezrobotni lub absolwenci CIS i KIS.

⁴⁵ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

⁴⁶ Artykuł 46 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

⁴⁷ Przeciętne wynagrodzenie w III kw. 2018 r. wynosiło 4 580,20 zł (Komunikat Prezesa GUS z 13 listopada 2018 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w trzecim kwartale 2018 r. (M.P., poz. 1100)).

⁴⁸ Przeciętne wynagrodzenie w III kw. 2019 r. wyniosło 4 931,59 zł (Komunikat Prezesa GUS z 13 listopada 2019 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w trzecim kwartale 2019 r. (M.P., poz. 1072)).

W znowelizowanej ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2017 r., rozszerzono katalog beneficjentów o poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów.

W ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy obowiązującej do 1 lipca 2017 r. wysokość przyznawanych środków nie mogła przekraczać 4-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka założyciela spółdzielni oraz 3-krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu.

Od 1 lipca 2017 r. w przypadku osób, które zdecydują się na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej, została podniesiona maksymalna wartość środków jakie wskazana osoba może uzyskać do 6-krotności przeciętnego wynagrodzenia.

Nowelizacja ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, która weszła w życie 31 marca 2018 r. poszerzyła katalog uprawnionych do ubiegania się o ww. jednorazowe wsparcie z FP o osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej.

Zgodnie z art. 46 ust. 6a ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, szczegółowe warunki i tryb przyznawania z FP jednorazowo środków na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu, środków na utworzenie stanowiska pracy, środków na finansowanie kosztów wynagrodzenia (o tych instrumentach wsparcia w dalszej części rozdziału), określa rozporządzenie⁴⁹.

W okresie sprawozdawczym objętym niniejszą Informacją tj. w latach 2018–2019 ze środków FP przeznaczono środki na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej po jej założeniu w łącznej kwocie 306,6 tys. zł (w 2018 r. – 149,5 tys., w 2019 r. – 157,1 tys. zł). Jednorazowo środki przekazano łącznie 16 osobom (po 8 osób w każdym roku). Biorąc pod uwagę dane z poprzedniego okresu sprawozdawczego, czyli za lata 2016–2017 wykorzystanie tego instrumentu wsparcia bardzo mocno spadło – z kwoty wynoszącej ponad

⁴⁹ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 września 2018 r. w sprawie przyznawania środków na podjęcie działalności na zasadach określonych dla spółdzielni socjalnych, utworzenie stanowiska pracy oraz na finansowanie kosztów wynagrodzenia skierowanej osoby w spółdzielni socjalnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1859).

1 mln zł i wsparcia 70 osób w latach 2016–2017 do kwoty nieco przekraczającej 300 tys. w latach 2018–2019 przekazanej łącznie 16 osobom. Może to wynikać z większej dostępności środków europejskich przeznaczonych na podobny cel.

W 2018 r. środki finansowe na ten cel były wydatkowane jedynie w 3 województwach (dla porównania w roku 2016 w 12) w łącznej wysokości 149,5 tys. zł (w roku 2016 była to kwota w wysokości 531,6 tys. zł). Najwięcej środków z FP przekazano do województwa podlaskiego. Tam jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na założenie spółdzielni socjalnej lub przystąpienie do niej po jej założeniu w kwocie 58,1 tys. otrzymały 4 osoby. Po dwie osoby otrzymały na ten cel wsparcie w województwach pomorskim (49,4 tys. zł) i świętokrzyskim (42 tys. zł).

W 2019 r. z FP środki na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej wydatkowano w 5 województwach, w łącznej wysokości 157,1 tys. zł. Dla porównania w 2017 r. była to kwota 563, 9 tys. zł przekazana do 7 województw. Najwięcej środków z FP przekazano w województwie lubuskim – 54,8 tys. zł dla 3 osób, oraz 50 tys. zł dla 2 osób w województwie zachodniopomorskim. Po jednej osobie otrzymało wsparcie w województwach: małopolskim (22 tys. zł), mazowieckim (16 tys. zł) i podlaskie (14,3 tys. zł).

Jednorazowe wsparcie z Funduszu Pracy na utworzenie stanowiska pracy albo finansowanie kosztów wynagrodzenia

Z dniem 31 marca 2018 r. wprowadzono w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy możliwość ubiegania się przez spółdzielnie socjalne o:

- przyznanie jednorazowo środków z Funduszu Pracy na utworzenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego lub skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, lub skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej. Jednorazowe wsparcie, o którym mowa, nie może przekraczać 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia⁵⁰. Spół-

⁵⁰ Artykuł 46 ust. 1 pkt 1d ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

dzielnia socjalna ubiegając się o przedmiotowe wsparcie zobowiązuje się jednocześnie do utrzymania utworzonego stanowiska pracy przez 24 miesiące oraz zatrudnienia na utworzonym stanowisku pracy skierowanej osoby przez okres co najmniej 24 miesięcy. Wysokość środków na utworzenie jednego stanowiska pracy przyznawana była w kwocie nie wyższej niż: 27 481,20 zł w 2018 r.⁵¹ i 29 589,54 zł⁵². Spółdzielnia socjalna, która zatrudniała na utworzonym stanowisku pracy skierowaną osobę, w pełnym wymiarze czasu pracy łącznie przez okres krótszy niż 24 miesiące albo naruszyła inne warunki umowy dotyczące przyznania tych środków, jest obowiązana, w terminie 30 dni od dnia doręczenia wezwania starosty, dokonać zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami ustawowymi⁵³;

- finansowanie kosztów wynagrodzenia w okresie do 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy, w wysokości określonej w umowie, nie wyższej jednak niż kwota minimalnego wynagrodzenia, wypłacane w miesięcznych ratach przez okres nie dłuższy niż 6 miesięcy, dla zatrudnionego skierowanego bezrobotnego lub zatrudnionego skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, lub zatrudnionego skierowanego poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonującego innej pracy zarobkowej⁵⁴. Jeżeli spółdzielnia socjalna, która otrzymała z FP takie środki, zatrudniała skierowaną osobę z katalogu wskazanego w ustawie, w pełnym wymiarze czasu pracy łącznie przez okres krótszy niż 12 miesięcy od dnia przyznania tych środków albo naruszyła inne warunki umowy o finansowanie kosztów wynagrodzenia, obowiązana jest dokonać zwrotu środków finansowych wraz z odsetkami ustawowymi⁵⁵.

⁵¹ Przeciętne wynagrodzenie w III kw. 2018 r. wynosiło 4 580,20 zł (Komunikat Prezesa GUS z 13 listopada 2018 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w trzecim kwartale 2018 r. (M.P. poz. 1100).

⁵² Przeciętne wynagrodzenie w III kw. 2019 r. wyniosło 4 931,59 zł (Komunikat Prezesa GUS z 13 listopada 2019 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w trzecim kwartale 2019 r. (M.P. poz. 1072).

⁵³ Artykuł 46 ust. 2d ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

⁵⁴ Artykuł 46 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

⁵⁵ Artykuł 46 ust. 3b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, który wszedł w życie 31 marca 2018 r.

Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne

W oparciu o art. 12 ust. 3a–3d ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna może ubiegać się o sfinansowanie ze środków FP części wynagrodzenia odpowiadającej składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz części kosztów osobowych pracodawcy odpowiadającej składce na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe (dalej: refundacja składek). Do 31 marca 2018 r. taka refundacja była możliwa wyłącznie w stosunku do członków spółdzielni socjalnej należących do katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym⁵⁶ na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, a także w formach określonych w art. 201 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, a więc zatrudnionych na podstawie umowy o pracę nakładczą, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, jeżeli zostało to przewidziane w statucie spółdzielni i jest uzasadnione z punktu widzenia rodzaju prowadzonej przez spółdzielnię działalności. Statut może przewidywać także zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków na podstawie umowy o pracę.

Zmiana przepisu pozwoliła na refundację części składek na ubezpieczenie społeczne również pracowników zatrudnionych w spółdzielni socjalnej i należących do katalogu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Refundacja jest możliwa na podstawie umowy zawartej między starostą właściwym dla siedziby spółdzielni a spółdzielnią. Część składek może podlegać finansowaniu ze środków FP w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia oraz w połowie wysokości przez kolejne 12 miesięcy, do wysokości odpowiadającej miesięcznie wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia⁵⁷. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne dokonywana jest w okresach kwartalnych. Maksymalna kwota refundacji za jedną osobę w analizowanym okresie dwóch lat mogła wynosić:

⁵⁶ Posiadające pełną zdolność do czynności prawnych: osoby bezrobotne, absolwenci CIS i KIS; osoby niepełnosprawne; osoby do 30 roku życia oraz po ukończeniu 50 roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia. Z dniem 31 marca 2018 r. katalog zostanie poszerzony o: osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej (w tym opiekunów osób niepełnosprawnych – z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy); osoby usamodzielniane wychodzące z pieczy zastępczej tj. osoby opuszczające rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka lub placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych).

⁵⁷ Refundacja składek następuje jedynie do wysokości odpowiadającej miesięcznie wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia. Minimalne wynagrodzenie za pracę w okresie sprawozdawczym wynosiło: w 2018 r. – 2 100 zł – wysokość określona w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 września 2017 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2018 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 1747); oraz w 2019 r. – 2 250 zł – wysokość określona w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 września 2018 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2019 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 1794).

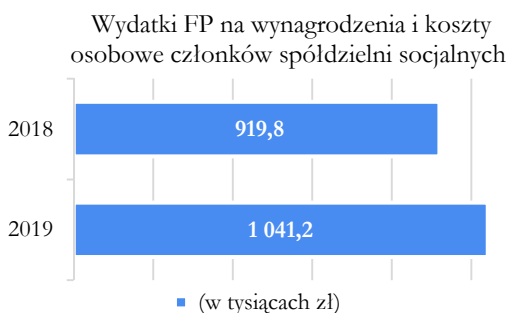
52 200 zł⁵⁸ (pełna refundacja składki w wysokości minimalnego wynagrodzenia przez dwa lata) lub 38 700 zł (pełna refundacja składki w wysokości minimalnego wynagrodzenia w 2018 r. i połowy wysokości minimalnego wynagrodzenia w 2019 r.).

Możliwe jest także ubieganie się przez spółdzielnie socjalne o miesięczne zaliczki na opłacenie składek ubezpieczenia społecznego.⁵⁹

Tabela 9 – Wysokość środków wydatkowych z FP w latach 2018–2019 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne

Wysokość środków wydatkowanych na refundację części wynagrodzeń i kosztów osobowych członków spółdzielni socjalnych	
okres	kwota w tys. zł
2018	919,8
2019	1 041,2

Źródło: Departament Funduszy w MRPiPS.

Wydatki FP związane z refundacją części wynagrodzeń i składek w 2018 r. wyniosły 919,8 tys. zł i zostały poniesione w 13 województwach. Największe kwoty środków wykorzystano w województwie lubuskim (172,8 tys. zł na rzecz 33 osób), na drugim miejscu uplasowało się województwo pomorskie (171,6 tys. zł na rzecz 80 osób) oraz województwo wielkopolskie, gdzie na ten cel wydano 170,1 tys. zł na rzecz refundacji składek i wynagrodzeń 35 osób. Najniższe kwoty środków wydatkowano z kolei w województwach: podkarpackim (4,3 tys. zł), świętokrzyskim (4,9 tys. zł) i lubelskim (8 tys. zł).

W 2019 r. z FP wydatkowane zostały środki na rzecz spółdzielni socjalnych we wszystkich województwach w łącznej kwocie 1 041,2 tys. zł. Największe kwoty środków wykorzystano w województwie mazowieckim (174,6 tys. zł na rzecz refundacji dla 59 osób), na drugim miejscu uplasowało się województwo pomorskie (158,6 tys. zł na wsparcie 32 osób). Niemal *ex aequo* na trzecim miejscu były województwa: wielkopolskie (108,9 tys. zł) oraz lubuskie (108,3 tys. zł). Najniższe kwoty środków wydatkowano z kolei w województwach: łódzkim (4,3 tys. zł), warmińsko-mazurskim (5,6 tys. zł) i świętokrzyskim (30,2 tys. zł).

⁵⁸ Maksymalna kwota pełnej refundacji za jedną osobę w okresie 2018–2019 mogła wynosić: 52 200 zł, z czego 25 200,00 zł w 2018 r. i 27 000,00 w 2019 r.

⁵⁹ Artykuł 12 ust. 3c ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

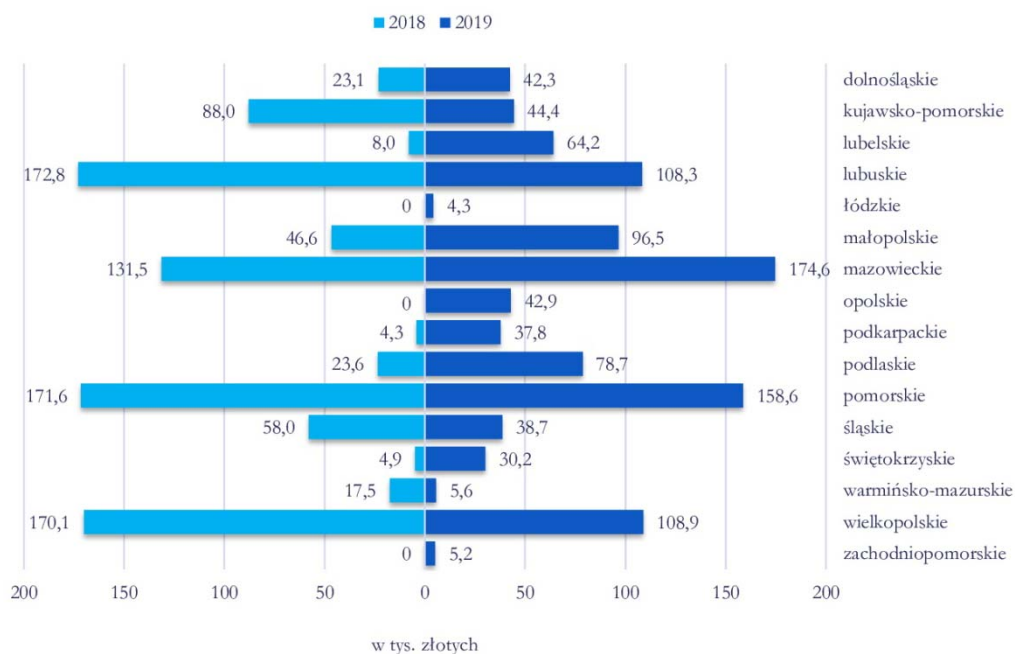
Tabela 10 – Środki wydatkowane z FP w latach 2018–2019 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne w podziale na województwa

Województwo	Wysokość środków wydatkowanych na refundację części wynagrodzeń i koszty osobowe członków spółdzielni socjalnych			
	2018		2019	
	wydatki w tys. zł	osoby	wydatki w tys. zł	osoby
dolnośląskie	23,1	12	42,3	16
kujawsko-pomorskie	88,0	22	44,4	18
lubelskie	8,0	4	64,2	26
lubuskie	172,8	33	108,3	33
łódzkie	0	0	4,3	1
małopolskie	46,6	28	96,5	25
mazowieckie	131,5	58	174,6	59
opolskie	0	0	42,9	13
podkarpackie	4,3	6	37,8	10
podlaskie	23,6	9	78,7	35
pomorskie	171,6	80	158,6	32
śląskie	58,0	20	38,7	12
świętokrzyskie	4,9	4	30,2	5
warmińsko-mazurskie	17,3	5	5,6	4
wielkopolskie	170,1	35	108,9	34
zachodniopomorskie	0	0	5,2	4
Suma	919,8	316	1041,2	327

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych z Departamentu Funduszy w MRPiPS.

Powyższa tabela obrazuje całościowo wsparcie z FP dla spółdzielni socjalnych w latach 2018–2019 wskazując w których województwach spółdzielnie socjalne pozyskały w sumie (w ramach obydwu omawianych form wsparcia) najwyższe środki finansowe co pozwoliło na wsparcie największej liczby osób. Zgodnie z poniższą analizą, w latach sprawozdawczych najwięcej środków finansowych z FP pozyskały spółdzielnie socjalne z województw: pomorskiego, lubuskiego, wielkopolskiego i mazowieckiego.

Wykres 10 – Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne w latach 2018–2019

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych z Departamentu Funduszy w MRPiPS.

Z przedstawionego wyżej zestawienia wynika, że w 10 na 16 województw nastąpił zdecydowany wzrost kwoty refundacji z tytułu opłacanych składek na ubezpieczenia społeczne. W większości przypadków związany jest on bezpośrednio ze zwiększeniem zatrudnienia (liczba osób za które wypłacona została refundacja składek na ubezpieczenia społecznej, ale jednocześnie jest konsekwencją wyższej wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę ogłoszonej w 2019 r.).

Na mocy nowelizacji ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy pojawiła się również możliwość przyznania spółdzielni socjalnej środków na finansowanie kosztów wynagrodzenia do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę na zatrudnianie skierowanych przez powiatowy urząd pracy osób bezrobotnych lub poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osoby niepełnosprawnej lub poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej. W 2019 r. wsparcia w tej formie udzielono 14 osobom w łącznej kwocie 134,5 tys. zł.

Tabela 11 – Środki wydatkowane z FP w 2019 r. na finansowanie kosztów wynagrodzenia za pracę dla osób skierowanych przez powiatowy urząd pracy do pracy w spółdzielni socjalnej w podziale na województwa

Województwo	Koszty wynagrodzeń osób skierowanych do spółdzielni socjalnej	
	2019	
	wydatki w tys. zł	osoby
kujawsko-pomorskie	6,2	1
małopolskie	9	1
mazowieckie	59	7
podkarpackie	25,9	2
podlaskie	27	2
pomorskie	7,4	1

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS na podstawie danych z Departamentu Funduszy w MRPiPS.

5.3. WSPARCIE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO WIEDZA EDUKACJA ROZWÓJ

Spółdzielnie socjalne mają możliwość korzystania ze środków finansowych oraz innych instrumentów wsparcia oferowanych w ramach programów realizowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

W perspektywie finansowej 2007–2013, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w projekcie systemowym pn. *Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej* (Działanie 1.4 PO KL) realizowany był pilotażowy fundusz pożyczkowy dla podmiotów ekonomii społecznej o charakterze ogólnopolskim. Program miał na celu zapewnienie podmiotom ekonomii społecznej (PES), prowadzącym działalność gospodarczą, dostępu do preferencyjnych, niskooprocentowanych pożyczek oraz bezpłatnego doradztwa. Miał również służyć przetestowaniu zwrotnych mechanizmów wsparcia PES w celu stworzenia systemowego rozwiązania na rzecz finansowania zwrotnego ekonomii społecznej w perspektywie 2014–2020. Na zlecenie MRPiPS, pełniącego funkcję Instytucji Pośredniczącej, beneficjentem systemowym, tj. Menedżerem Funduszu Powierniczego w Projekcie został Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Zadaniem BGK było m.in. inwestowanie środków projektu w fundusze pożyczkowe obsługiwane przez wybranych w postępowaniach przetargowych pośredników finansowych.

Obecnie Bank Gospodarstwa Krajowego realizuje projekt pozakonkursowy pn. *Wdrożenie instrumentu pożyczkowego i reporeczeniowego w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej* realizowanego w Działaniu 2.9 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020. W latach 2018–2019 BGK ogłosił przetarg na wybór Pośredników Finansowych w ramach ww. projektu. Dzięki temu została uruchomiona nowa pula środków dla PES (ponad 32 mln zł). Bezpośrednią dystrybucją środków obecnie zajmują się dwaj Pośrednicy Finansowi: Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A. oraz Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach. Umowy współpracy z ww. Pośrednikami Finansowymi zostały zawarte w październiku 2019 r. Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach odpowiedzialna jest za udzielanie pożyczek w województwach: lubelskim, podkarpackim, podlaskim, natomiast Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych swoim zasięgiem obejmuje województwa: wielkopolskie, dolnośląskie, opolskie, lubuskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, małopolskie, śląskie i świętokrzyskie.

Zgodnie z Wytocznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) na lata 2014–2020 oraz, z zastrzeżeniem ust. 2, do ubiegania się o pożyczkę uprawnione są następujące PES:

- przedsiębiorstwo społeczne, w tym spółdzielnia socjalna, o której mowa w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych;
- podmiot reintegracyjny realizujący usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym:
 - CIS i KIS,
 - ZAZ i WTZ, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
 - organizacja pozarządowa lub podmiot, o którym mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 UDPPiW lub spółka non-profit, o której mowa w art. 3 ust. 3 pkt 4 tej ustawy, o ile udział sektora publicznego w tej spółce wynosi nie więcej niż 50%.

Podmiot ekonomii społecznej, który ubiega się o udzielenie pożyczki musi jednocześnie spełnić wszystkie warunki określone przez Bank Gospodarstwa Krajowego:

- musi posiadać osobowość prawną (w przypadku podmiotów reintegracyjnych pożyczkobiorcą może być wyłącznie organ prowadzący dany podmiot reintegracyjny);
- nie może być dużym przedsiębiorcą, tzn. musi spełniać kryterium mikro-, małego lub średniego przedsiębiorcy („MŚP”), zgodnie z Załącznikiem I do Rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014, str. 1);
- w przypadku podmiotu reintegracyjnego ich organem prowadzącym nie może być jednostka samorządu terytorialnego;
- musi potwierdzić spełnienie warunku określonego w art. 37 ust. 1 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.⁶⁰ ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Rozporządzenie ogólne Nr 1303/2013), tj. że przedsięwzięcia przeznaczone do wsparcia są finansowo wykonalne;
- wykaże realne źródła spłaty zobowiązań, którymi mogą być np. dochody z działalności gospodarczej; składki członkowskie; darowizny od instytucji, firm lub osób prywatnych; opłaty w ramach działalności statutowej; przychody finansowe (otrzymane odsetki, udziały, akcje i inne); inne przychody, o ile nie zostało wyraźnie zastrzeżone, że przychody te nie mogą służyć spłacie jakichkolwiek zobowiązań finansowych;
- potwierdzi, że wartość pomocy publicznej otrzymanej w ramach wsparcia nie podlega notyfikacji Komisji Europejskiej, zgodnie z limitami wskazanymi w Rozporządzeniu Komisji (UE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis.⁶¹

⁶⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące EFRR, EFS, FS, EFRROW oraz EFMiR (Dz. Urz. UE L Nr 347 z 20.12.2013, str. 320).

⁶¹ Informacje na podstawie „Przewodnika dla Pośredników Finansowych” opracowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

W ramach Projektu udostępniane są dwa rodzaje pożyczek:

- 1) Pożyczka na start – której celem jest zapewnienie dostępu do źródeł finansowania dla PES we wczesnej fazie rozwoju, tj. działających nie dłużej niż 12 miesięcy. Maksymalna wartość pożyczki na start może wynosić 100 tys. zł, jednak pożyczkobiorca może zaciągnąć maksymalnie dwie pożyczki na start, o łącznej wartości nieprzekraczającej 200 tys. zł (jedna z pożyczek musi być przeznaczona na sfinansowanie kosztów funkcjonowania PES we wczesnej fazie rozwoju działalności gospodarczej, a druga na utworzenie miejsca/miejsc pracy). Okres spłaty pożyczki wynosi maksymalnie 5 lat od dnia wypłaty środków, bądź od dnia wypłaty pierwszej transzy środków, w przypadku gdy pożyczka będzie uruchamiana w transzach. Przewidziano również okres karencji w spłacie kapitału pożyczki, który może wynosić maksymalnie 6 miesięcy od dnia wypłaty środków, bądź od dnia wypłaty pierwszej transzy środków, w przypadku gdy pożyczka będzie uruchamiana w ramach więcej niż jednej transzy. W ramach pożyczki na start jej udział w koszcie przedsięwzięcia musi wynosić 100%.
- 2) Pożyczka na rozwój – dla PES działających powyżej 12 m-cy, której celem jest finansowanie rozwoju działalności PES. Maksymalna wartość pożyczki na realizację jednego przedsięwzięcia może wynosić do 500 tys. zł, ale pożyczkobiorca może zaciągnąć więcej niż jedną pożyczkę, pod warunkiem, że łączna wartość finansowania ze środków EFS i budżetu państwa oraz wkładu własnego nie przekroczy 1 mln zł. Preferencyjne warunki oprocentowania w przypadku tej pożyczki zależne są od kwoty finansowania (do 100 tys. zł i powyżej 100 tys. zł). Okres spłaty tej pożyczki wynosi maksymalnie 7 lat od dnia wypłaty środków, bądź od dnia wypłaty pierwszej transzy środków, w przypadku gdy pożyczka będzie uruchamiana w transzach. W ramach pożyczki na rozwój również przewidziano 6-miesięczny okres karencji w jej spłacie. Udział pożyczki w koszcie przedsięwzięcia to nawet 100%⁶².

W latach 2018–2019 podpisano z podmiotami ekonomii społecznej 528 umów pożyczkowych na łączną kwotę 57 873 740,15 zł, z czego spółdzielnie socjalne stanowiły 31,06% pożyczkobiorców mając 26-procentowy udział w kwocie wszystkich pożyczek udzielonych w latach sprawozdawczych.

W 2018 r. zawarto łącznie 288 umów na kwotę 29 859 114,92 zł. Najwięcej umów zawarto z podmiotami z województwa mazowieckiego – 58 umów na kwotę 6 487 560,99 zł. Najmniej, bo jedynie po 4 umowy zawarto w wojewódz-

⁶² Informacja na podstawie „Przewodnika dla Pośredników Finansowych” opracowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

twie opolskim (1 175 530 zł) i świętokrzyskim (200 639,49 zł). Największą grupę pożyczkobiorców stanowili mikroprzedsiębiorcy (60,1%), następnie mali przedsiębiorcy (36,5%) oraz średni przedsiębiorcy (3,5%).

Tabela 12 – Liczba podpisanych umów, wartość kwotowa zawartych umów, kategoria odbiorców i liczba miejsc pracy zadeklarowanych do utworzenia w podziale na województwa w 2018 r.

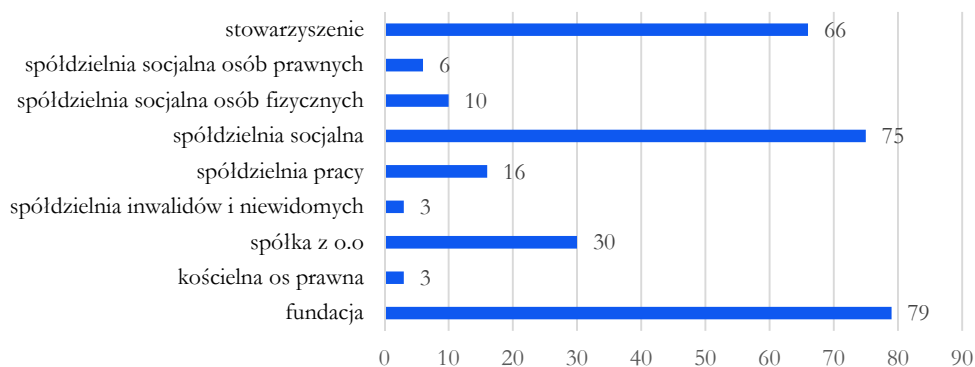
Województwo	Kwota podpisanych umów pożyczek	Liczba podpisanych umów	Kategoria MŚP			Liczba miejsc pracy deklarowanych do utworzenia
			mikro	małe	średnie	
dolnośląskie	1 227 000,00 zł	7	5	2	0	13
kujawsko-pomorskie	824 429,00 zł	12	8	4	0	18
lubelskie	2 126 210,80 zł	17	11	6	0	24
lubuskie	831 000,00 zł	10	10	0	0	11
łódzkie	1 820 000,00 zł	19	8	11	0	23
małopolskie	1 932 200,00 zł	18	10	7	1	14
mazowieckie	6 487 560,99 zł	58	31	24	3	70
opolskie	1 175 530,00 zł	4	4	0	0	13
podkarpackie	2 337 000,00 zł	24	17	6	1	43
podlaskie	622 431,64 zł	8	6	2	0	9
pomorskie	2 195 000,00 zł	22	11	9	2	36
śląskie	2 913 500,00 zł	30	11	18	1	31
świętokrzyskie	200 639,49 zł	4	3	1	0	3
warmińsko-mazurskie	1 861 000,00 zł	26	14	10	2	17
wielkopolskie	2 975 613,00 zł	24	21	3	0	26
zachodniopomorskie	330 000,00 zł	5	3	2	0	4
Suma	29 859 114,92 zł	288	173	105	10	355

Źródło: BGK.

Preferencyjne pożyczki w 2018 r. cieszyły się największą popularnością przede wszystkim wśród spółdzielni socjalnych – łącznie stanowiły one 35% uprawionych pożyczkobiorców, fundacji (27%) oraz stowarzyszeń (22%). Poniższy wykres prezentuje strukturę pożyczkobiorców ze względu na formę prawną. Największą pulę pożyczek przekazano w 2018 r. fundacjom, była to kwota

w łącznej wysokości 8 752 826,06, następnie stowarzyszeniom – 8 230 000 zł oraz spółdzielniom socjalnym – 7 874 688,86 zł.

Wykres 11 – Podział pożyczkobiorców ze względu na formę prawną w 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BGK.

Z danych za rok 2018 r. wynika, że pożyczki zaciągane przez podmioty ekonomii społecznej w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej w zdecydowanej większości przeznaczone były na pokrycie wydatków bieżących (pożyczka obrotowa). Oznacza to, że pożyczka pozwalała uregulować m.in. wynagrodzenia pracownicze, utworzenie miejsca pracy, zakup materiałów, czy środków transportu niezbędnych do bieżącej działalności. Na ten cel podmioty uprawnione zaciągnęły w 2018 r. pożyczki o łącznej wartości 6 860 890,99 zł. Kolejną grupę pożyczkobiorców stanowili ci, którzy w ramach zaciągniętych pożyczek zdecydowali się na zakup niezbędnego wyposażenia. Niemalże tyle samo pożyczkobiorców zaciągnęło pożyczkę na cele remontowe. Strukturę przeznaczenia pożyczek prezentuje poniższa tabela.

Tabela 13 – Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku wraz z liczbą zawartych umów i wartością kwotową pożyczek w 2018 r. (z wyszczególnieniem spółdzielni socjalnych)

Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku	Liczba zawartych umów	Wartość udzielonych pożyczek	Spółdzielnie socjalne	
			Liczba umów	Wartość udzielonych pożyczek
Działalność obrotowa	85	6 860 890,99 zł	22	972 000,00 zł
Zakup wyposażenia	57	4 561 877,20 zł	25	1 955 471,13 zł
Remont	56	7 398 004,73 zł	13	1 405 004,73 zł
Cele inwestycyjne	20	2 512 500,00 zł	5	465 000,00 zł
Zakup środków transportu	19	1 677 000,00 zł	10	1 143 000,00 zł
Start działalności	14	1 293 142,00 zł	5	296 213,00 zł
Zakup/budowa nieruchomości	11	2 985 000,00 zł	3	840 000,00 zł
Utworzenie miejsc pracy	8	672 000,00 zł	1	80 000,00 zł
Realizacja projektu	7	1 187 700,00 zł	1	300 000,00 zł
Zakup materiałów	7	468 000,00 zł	5	318 000,00 zł
Zakup towarów	4	243 000,00 zł	1	100 000,00 zł
Suma	288	29 859 114,92 zł	91	29 859 114,92 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BGK.

Dla pożyczek zaciągniętych w 2018 r. średni czas spłaty wynosił 50 miesięcy, zaś średnie oprocentowanie było na poziomie 1,31%.

W 2019 r. udzielono o 48 pożyczek mniej niż w roku poprzednim, a ich ogólna wartość była niższa o 1 844 489,69 zł. Przez kolejny rok preferencyjne pożyczki z KFRP cieszyły się największą popularnością wśród mikroprzedsiębiorców. Struktura udzielonych pożyczek w 2019 r. przedstawiona została w poniżej tabeli.

Tabela 14 – Liczba podpisanych umów, wartość kwotowa zawartych umów, kategoria odbiorców i liczba miejsc pracy zadeklarowanych do utworzenia w podziale na województwa w 2019 r.

Województwo	Kwota podpisanych umów pożyczek	Liczba podpisanych umów	Kategoria MŚP			Liczba miejsc pracy zadeklarowanych do utworzenia
			mikro	małe	średnie	
dolnośląskie	3 808 182,57 zł	12	7	3	0	20
kujawsko-pomorskie	1 279 630,00 zł	15	11	4	0	11
lubelskie	1 297 515,00 zł	13	8	2	2	14
lubuskie	885 000,00 zł	6	6	0	0	8
łódzkie	720 000,00 zł	10	6	6	0	8
małopolskie	3 875 000,00 zł	29	16	12	1	40
mazowieckie	5 511 678,00 zł	45	23	16	6	54
opolskie	548 000,00 zł	3	2	1	0	0
podkarpackie	2 778 300,00 zł	31	20	10	0	23
podlaskie	222 810,93 zł	6	5	1	0	4
pomorskie	1 342 948,00 zł	10	5	5	0	7
śląskie	1 468 000,00 zł	23	19	4	0	18
świętokrzyskie	125 000,00 zł	3	3	0	0	2
warmińsko-mazurskie	1 235 761,73 zł	15	8	6	1	12
wielkopolskie	1 892 800,00 zł	12	10	2	0	6
zachodniopomorskie	1 023 999,00 zł	7	5	2	0	17
Suma	28 014 625,23 zł	240	154⁶³	74	10	244

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BGK.

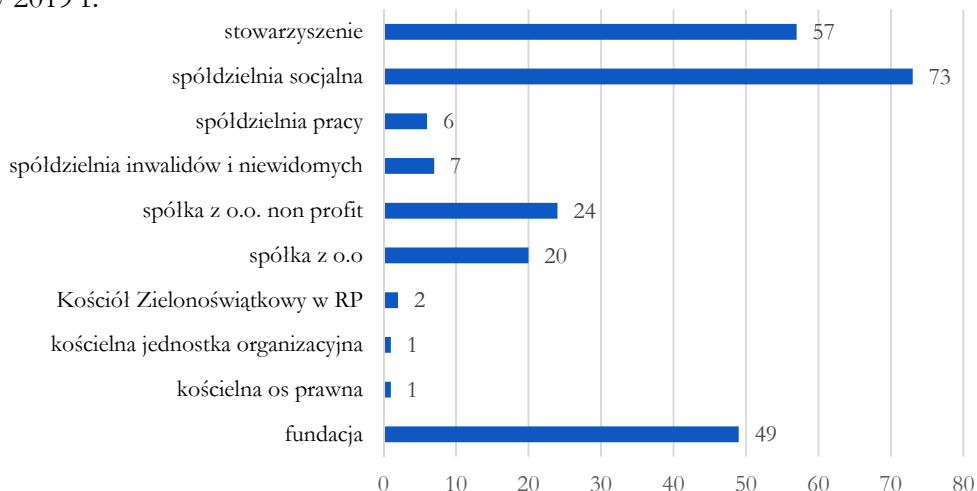
W 2019 r. podmioty ekonomii społecznej pozyskały 240 pożyczek na łączną kwotę 28 014 625,23 zł. W ramach udzielonych do końca 2019 r. pożyczek zadeklarowano łącznie utworzenie 244 miejsc pracy.

Kolejny raz najliczniejszą grupą pożyczkobiorców okazały się spółdzielnie socjalne. Stanowiły one w 2019 r. 30,42% wszystkich pożyczkobiorców, a przekazana im kwota wynosiła 7 214 035 zł. Kolejną grupą były stowarzyszenia (23,75%) na rzecz których przekazano pożyczki w łącznej wysokości 8 040 667,93 zł oraz

⁶³ Suma wszystkich kategorii przedsiębiorstw jest niższa o 2 ze względu na fakt, że w statystyce województwa dolnośląskiego nie określono kategorii przedsiębiorstwa w dwóch przypadkach.

fundacje stanowiące 20,42% pożyczkobiorców z kwotą udzielonych pożyczek na poziomie 6 463 560,57 zł.

Wykres 12 – Podział pożyczkobiorców ze względu na formę prawną podmiotu w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne DES na podstawie danych z BGK.

Tabela 15 – Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku wraz z liczbą zawartych umów i wartością kwotową pożyczek w 2019 r. (z wyszczególnieniem spółdzielni socjalnych)

Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku	Liczba zawartych umów	Wartość udzielonych pożyczek	Spółdzielnie socjalne	
			liczba zawartych umów	wartość udzielonych pożyczek
Działalność obrotowa	65	5 280 111,00 zł	22	1 994 781,00 zł
Zakup wyposażenia	48	4 463 681,57 zł	19	1 613 699,00 zł
Remont	49	8 697 077,00 zł	7	967 681,00 zł
Cele inwestycyjne	16	1 110 419,93 zł	4	350 000,00 zł
Zakup środków transportu	16	1 136 800,00 zł	5	306 000,00 zł
Start działalności	9	966 234,00 zł	3	361 234,00 zł
Zakup/budowa nieruchomości	11	3 491 000,00 zł	3	791 000,00 zł
Utworzenie miejsc pracy	4	595 000,00 zł	2	245 000,00 zł
Realizacja projektu	1	100 000,00 zł	0	0,00 zł
Zakup materiałów	16	1 744 301,73 zł	5	304 640,00 zł
Zakup towarów	5	430 000,00 zł	3	280 000,00 zł
Suma	240	28 014 625,23 zł	73	7 214 035,00 zł

Źródło: Opracowanie własne BGK.

Pożyczki udzielone w 2019 r., podobnie jak rok wcześniej, w zdecydowanej większości przeznaczane były na działalność obrotową. Dotyczyło to również spółdzielni socjalnych, które stanowiły 33,8% pożyczkobiorców zaciągających pożyczkę na pokrycie kosztów bieżącej działalności. Kolejne pożyczki były najczęściej zaciągane w celu wykonania remontu lub zakupu wyposażenia.

Średni czas spłaty dla pożyczek udzielonych w 2019 roku wynosi 51 miesięcy, a oprocentowanie kształtuje się średnio w wysokości 1,47%.

5.4. WSPARCIE W RAMACH REGIONALNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

System wsparcia sektora ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych, realizowany w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, został zdefiniowany w *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020*⁶⁴ (Wytyczne).

Głównymi operatorami dotacji i usług świadczonych na rzecz przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych, są akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Usługi świadczone przez OWES na rzecz rozwoju ekonomii społecznej dzielą się na trzy bloki:

- usługi animacji lokalnej;
- usługi na rzecz tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej;
- usługi na rzecz funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych.

W przypadku tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwie społecznym, a zatem także w spółdzielni socjalnej, możliwe jest udzielenie wsparcia w postaci dotacji oraz wsparcia pomostowego w formie finansowej.

⁶⁴ Od dnia 31 lipca 2019 r. obowiązuje zmieniona treść Wytycznych, w której wprowadzono zmiany dot. m.in. stawki jednostkowej na utworzenie jednego miejsca pracy w PS, określając jej wysokość równą kwocie dofinansowania na utworzenie jednego miejsca pracy w istniejącym lub nowotworzonym PS tj. 21 020 zł.

Wsparcie finansowe jest przyznawane na utworzenie miejsca pracy w:

- a) przedsiębiorstwach społecznych (w tym spółdzielniom socjalnym);
- b) PES w związku z przekształceniem podmiotu w PS.⁶⁵

Dotacje są udzielane wyłącznie na tworzenie nowych miejsc pracy dla:

- a) osób bezrobotnych, które są najbardziej oddalone od rynku pracy, to jest takich, które oprócz bezrobocia doświadczają wykluczenia społecznego na podstawie innych przesłanek wykluczających, wskazanych w definicji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, lub
- b) osób, o których mowa w art. 4 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, które doświadczają wykluczenia społecznego na podstawie co najmniej jednej przesłanki wykluczającej, wskazanych w definicji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Przyznawanie dotacji jest powiązane z usługami towarzyszącymi przyznawaniu dotacji polegającymi na:

- podnoszeniu wiedzy i rozwijaniu umiejętności potrzebnych do założenia, prowadzenia i rozwijania przedsiębiorstwa społecznego, w szczególności związanych ze sferą ekonomiczną funkcjonowania przedsiębiorstwa społecznego; wsparcie to jest dostosowane do potrzeb założycieli przedsiębiorstwa i samego przedsiębiorstwa społecznego i może przyjąć formę szkoleń, warsztatów, doradztwa, mentoringu, coachingu, tutoring, współpracy, wizyt studyjnych itp. – obowiązkowo dla każdego przedsiębiorstwa społecznego;

⁶⁵ W definicji przedsiębiorstwa społecznego zawartej w *Wztycznych* (Rozdział 3, pkt 28, lit B), wskazano katalog grup, których zatrudnienie jest wymagane dla posiadania statusu przedsiębiorstwa społecznego, są to: 1) bezrobotni, 2) osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia i 3) osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej, w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; 4) osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych; 5) osoby z zaburzeniami psychicznymi w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego; 6) osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1–3 i 5–7 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym; 7) osoby podlegające ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, jeżeli ich dochód ustalany zgodnie z art. 7 ust. 5–10 ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci wynosi nie więcej niż dochód z 6 hektarów przeliczeniowych; 8) osoby spełniające kryteria, o których mowa w art. 8 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej; 9) osoby o których mowa w art. 49 pkt 7 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; 10) osoby usamodzielniane, o których mowa w art. 140 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz 11) osoby ubogie pracujące, tj. osoby wykonujące pracę, za którą otrzymują wynagrodzenie i która jest uprawniona do korzystania z pomocy społecznej na podstawie przesłanki ubóstwo, tj. której dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej.

- dostarczaniu i rozwijaniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym (adekwatnie do potrzeb i roli danej osoby w przedsiębiorstwie społecznym) – fakultatywnie dla poszczególnych przedsiębiorstw społecznych, w zależności od ich indywidualnych potrzeb;
- pomocy w uzyskaniu stabilności funkcjonowania i przygotowaniu do w pełni samodzielnego funkcjonowania.

Przedsiębiorstwom społecznym jest oferowane wsparcie pomostowe w formie finansowej lub w formie zindywidualizowanych usług. Finansowe wsparcie pomostowe to bezzwrotna pomoc finansowa przyznawana w formie comiesięcznej dotacji nowo utworzonemu przedsiębiorstwu społecznemu w kwocie nie większej niż zwielokrotniona o liczbę utworzonych miejsc pracy kwota minimalnego wynagrodzenia w rozumieniu przepisów o minimalnym wynagrodzeniu za pracę. Wsparcie może być przeznaczone w szczególności na: składki na ubezpieczenie zdrowotne, społeczne; daniny publicznoprawne, z wyjątkiem grzywien i kar; koszty opłat telekomunikacyjnych (telefon, Internet itp.); wydatki na media (woda, gaz, elektryczność itp.); koszty dzierżawy, czynszu, najmu lokali; koszty najmu, dzierżawy maszyn i urządzeń; koszty ubezpieczeń majątkowych i osobistych; koszty zlecenia usług bezpośrednio związanych z działalnością gospodarczą spółdzielni socjalnej (np. zlecenie obsługi księgowej, prowadzenie strony internetowej itp.); paliwo w uzasadnionych przypadkach. Wsparcie pomostowe w formie finansowej jest świadczone przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy i nie dłuższy niż 12 miesięcy.

Jedno przedsiębiorstwo społeczne może uzyskać maksymalnie trzydziestokrotność przeciętnego wynagrodzenia w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 28 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, przy czym maksymalna kwota dotacji na stworzenie jednego miejsca pracy stanowi sześciokrotność przeciętnego wynagrodzenia.

W ramach działań koordynacyjnych dotyczących ekonomii społecznej na poziomie regionu mogą być realizowane także następujące działania, których adresatem są m.in. spółdzielnie socjalne:

- tworzenie regionalnych sieci PES (klastry, franczyzy) oraz włączanie PES w budowanie powiązań pomiędzy nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym (spotkania, warsztaty, doradztwo, wymiana informacji) w celu nawiązania stałej współpracy;
- organizacja przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności PES jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez PES na poziomie regionalnym (np. targi ekonomii społecznej, sprzedaż produktów i usług PES za pomocą jednego regionalnego portalu).

Tabela 16 – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni społecznych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach społecznych w latach 2018–2019 – wg województw

Województwo	Usługi wsparcia realizowane na rzecz spółdzielni społecznych przez OWES w ramach PI 9v							
	dotacje				wartość wsparcia pomostowego udzielonego spółdzielniom społecznym w (zł)		liczba spółdzielni społecznych, które uzyskały wsparcie w ramach PI 9v ⁶⁶	
	wartość dotacji udzielonych na tworzenie miejsc pracy w spółdzielniach społecznych w (zł)		liczba miejsc pracy utworzonych w spółdzielniach społecznych w wyniku dotacji					
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
dolnośląskie	1 157 748,50	b.d.	55	b.d.	192 480,00	130 031,77	25	8
kujawsko-pomorskie	1 369 873,58	b.d.	68	b.d.	781 309,57	255 129,03	26	13
lubelskie	2 488 772,00	2 676 826,61	117	167	462 000,00	1 060 130,00	40	53
lubuskie	554 400,00	1 582 372,90	22	67	198 000,00	641 280,00	20	17
łódzkie	839 512,20	1 000 000,00	42	50	618 000,00	720 000,00	15	11
małopolskie	2 003 594,12	23 000,00	89	1	1 306 391,84	302 143,16	47	28
mazowieckie	1 141 700,89	476 520,00	82	39	593 700,00	349 500,00	27	46
opolskie	291 480,00	460 860,43	15	22	143 700,00	131 726,82	16	7
podkarpackie	5 059 410,18	489 683,26	188	18	3 923 976,93	1 427 691,86	49	10
podlaskie	1 820 000,00	792 090,00	91	40	426 400,00	589 328,07	22	9
pomorskie	1 489 000,00	1 615 999,45	75	81	462 600,00	694 200,00	18	20
śląskie	222 000,00	2 416 383,30	11	109	334 950,00	1 231 670,00	31	33
świętokrzyskie	348 000,00	100 000,00	23	6	233 199,00	62 400,00	5	4
warmińsko-mazurskie	1 320 000,00	1 458 800,00	57	59	1 227 100,00	672 500,00	22	15
wielkopolskie	1 635 162,83	3 042 333,00	80	137	1 608 600,00	862 956,90	101	88
zachodnio-pomorskie	180 000,00	1 241 000,00	13	75	322 551,60	960 000,00	29	31
Polska ogółem	21 920 654,30	17 375 868,95	1028	871	12 834 958,94	10 090 687,61	493	393
Ogółem w latach 2018–2019	39 296 523,25		1 899		22 925 646,55		886	

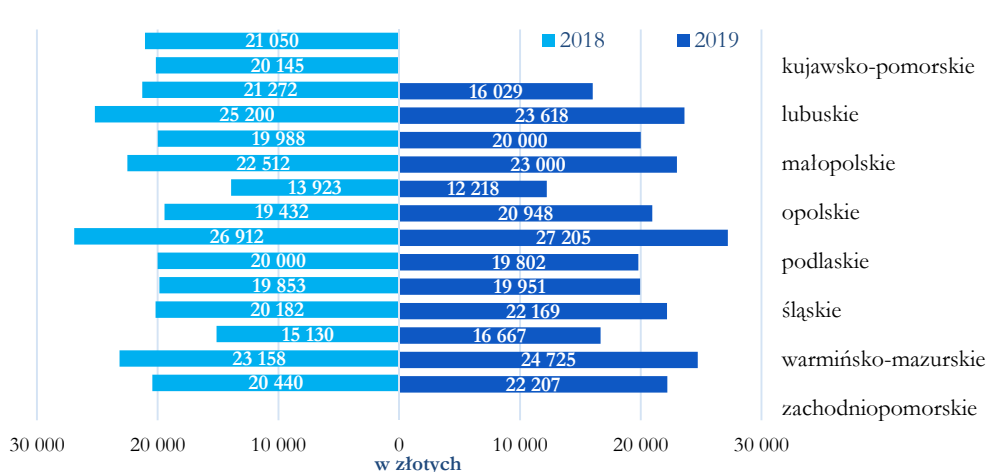
Źródło: Departament Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej.

⁶⁶ OWES udzielają spółdzielniom społecznym dotacji na tworzenie miejsc pracy oraz wsparcia pomostowego, które jest realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego 9v *Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia*. Jest to jeden z obszarów zidentyfikowanych jako wspólne dla wszystkich RPO. Szerzej patrz: Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020.

Na podstawie danych przedstawionych w tabeli możliwe jest wskazanie średniej wysokości wsparcia przekazanego spółdzielniom socjalnym przez OWES w celu utworzenia miejsca pracy – dla kraju i w podziale na poszczególne województwa. Szczegóły dotyczące rozkładu średniej wysokości wsparcia przekazanego spółdzielniom socjalnym na utworzenie stanowisk pracy w ramach z regionalnych programów operacyjnych dla w latach 2018–2019, w podziale na województwa przedstawia wykres zamieszczony niżej.

Z dokonanych obliczeń wynika, że średni koszt utworzenia jednego miejsca pracy w spółdzielni socjalnej dofinansowany w ramach RPO wyniósł w 2018 r. 21 323,59 zł, a w 2019 r. 19 949,33 zł. Nie można jednak mówić w tym wypadku o zmniejszeniu kwoty dofinansowania, gdyż została ona ustalona w oparciu o niepełne dane, niemniej jednak wydaje się, że poziom wsparcia mógł być zbliżony. W odniesieniu do sytuacji w poszczególnych województwach stwierdzić należy, że najwyższe kwotowo wsparcie zarówno w 2018 r. jak i 2019 r. przyznane zostało w województwie podkarpackim (odpowiednio: 26 912 zł i 27 205 zł), lubuskim (odpowiednio: 25 200 zł i 23 618 zł), warmińsko-mazurskim (odpowiednio: 23 158 zł i 24 725 zł). Najmniejsze środki przyznano w województwie mazowieckim (odpowiednio: 13 923 zł i 12 218 zł) oraz trochę wyższe w województwie świętokrzyskim (odpowiednio: 15 130 zł i 16 667 zł).

Wykres 13 – Średnia wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych w latach 2018–2019 – wg województw.

Źródło: DES w MRPiPS na podstawie danych MFiPR.

Wsparcie udzielone spółdzielniom socjalnym przez OWES w ramach priorytetu inwestycyjnego 9v *wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przed-*

siębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia, usługi wsparcia ekonomii społecznej – wspólnego dla wszystkich regionalnych programów operacyjnych, skoncentrowane było przede wszystkim na tworzeniu miejsc pracy oraz wsparciu pomostowym udzielanym w formie finansowej, które mogło być przeznaczane na pokrycie comiesięcznych kosztów spółdzielni socjalnej, które mają charakter bieżący (np. księgowość, czynsz, media).

Skala pomocy finansowej udzielonej spółdzielniom socjalnym w latach 2018–2019 w ramach dotacji na utworzenie miejsc pracy pozwoliła przywrócić na rynek pracy blisko 2 tys. osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Uwzględniając ponadto zobowiązanie ciążące na spółdzielniach socjalnych, z tytułu otrzymanych środków, w zakresie zapewnienia trwałości utworzonych miejsc pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy, od dnia utworzenia miejsca pracy i 6 miesięcy od zakończenia wsparcia pomostowego, można wnioskować, że szansa dana tak specyficznej pod względem wielorakich problemów, grupie osób, które znalazły zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych, stanowi istotny etap w ich przywracaniu na otwarty rynek pracy.

Wsparcie dedykowane spółdzielniom socjalnym w ramach realizowanych w latach 2018–2019 w poszczególnych województwach w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych przekroczyło w skali kraju kwotę 39 mln. zł. Wartość dotacji udzielonych przez Ośrodki Wspierania Ekonomii Społecznej w celu tworzenia miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych była wyższa w 2018 r. o ponad 4,5 mln zł wobec wydatków poniesionych w roku 2019. Różnica ta wynika przede wszystkim z niepełnych danych (brak danych dotyczy roku 2019 – województw dolnośląskie i kujawsko-pomorskie). Jak wynika z zestawienia przedstawionego w tabeli sytuacja w poszczególnych województwach była zróżnicowana. Działalność OWES nie przekłada się w sposób bezpośredni na wysokość wsparcia udzielanego spółdzielniom socjalnym, gdyż jest to uzależnione w dużej mierze od przyjętych harmonogramów konkursów. Tak więc wydaje się, że przyczyna zróżnicowania wydatków może wynikać z kwestii technicznych.

Obok dofinansowania tworzonych miejsc pracy, spółdzielnie socjalne mogły wnioskować o wsparcie pomostowe, którego wysokość w analizowanym okresie sięgnęła blisko 23 mln zł. Analogicznie jak w przypadku dotacji na tworzenie miejsc pracy, wydatki poniesione na wsparcie pomostowe wyższa była w 2018 r. o ponad 2,7 mln zł wobec wydatków poniesionych na ten cel w 2019 r. Ze wsparcia pomostowego skorzystało w latach 2018–2019 skorzystało 886 spółdzielni socjalnych.

MRPiPS uruchomiło w 2019 r. interaktywną Bazę Przedsiębiorstw Społecznych, w której znajdują się wszystkie przedsiębiorstwa społeczne z całego kraju. Na liście przedsiębiorstw znajdują się podmioty, które nie dzielą zysku, ale przeznaczają go na cele społeczne (np. na rzecz społeczności lokalnej lub na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które pracują w tym przedsiębiorstwie). Są to przede wszystkim spółdzielnie socjalne, ale także niektóre fundacje, stowarzyszenia i spółki non-profit.

Lista powstała zgodnie z procedurą określoną w *Wtycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020*.

Dla podmiotów, które się na niej znalazły to potwierdzenie statusu przedsiębiorstwa społecznego. Dla wszystkich, którzy są zainteresowani korzystaniem z usług przedsiębiorstw łączących działalność ekonomiczną z celami społecznymi, to baza pozwalająca na ich wyszukiwanie.

5.5. INNE INSTRUMENTY WSPARCIA

Zwolnienie z opłat sądowych założycieli spółdzielni socjalnej

Zgodnie z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna nie uiszcza opłaty sądowej od wniosku o wpis tej spółdzielni do Krajowego Rejestru Sądowego, a także od wniosków o zmiany wpisu oraz nie uiszcza opłaty za ogłoszenie tych wpisów w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Zwolnienie przedmiotowe w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych

W oparciu o regulacje art. 17 ust. 1 pkt 43 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 865, z późn. zm.) dochody wolne od podatku CIT są dochody spółdzielni socjalnej wydatkowane w roku podatkowym na cele związane ze społeczno-zawodową reintegracją jej członków, w części niezaliczonej do kosztów uzyskania przychodów.

Zwolnione z podatku CIT, w zakresie dochodów przeznaczanych na cele statutowe (lub inne określone w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych), mogą być m.in. też takie podmioty jak Ochotnicze Straże Pożarne, związki jednostek samorządu terytorialnego, banki prowadzące kasę mieszkaniową, kluby

sportowe, Bank Gospodarstwa Krajowego w związku z prowadzeniem funduszy utworzonych, powierzonych lub przekazanych temu bankowi, szkoły, czy spółki wodne i ich związki⁶⁷.

Dokonując rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za 2018 r. dochody wolne od podatku wykazało 195 tys. podatników w łącznej wysokości 180 010 mln zł (przeciętny dochód wolny na podatnika wyniósł 924 tys. zł). Wśród tych podatników znalazło się 379 spółdzielni socjalnych, których dochody wolne wyniosły 55 mln zł (przeciętny dochód wolny spółdzielni wyniósł 146 tys. zł). W informacji złożonej za 2018 r. – 69 tys. podatników wykazało dochody (przychody) wolne od podatku, przeznaczone na cele statutowe lub inne cele wymienione w art. 17 ust. 1 pkt 4d, 4g–4u, 5a, 26, 37, 42, 43, 45, i 46h. Łączna kwota dochodów wolnych od podatku wyniosła 6.149 mln zł (przeciętny dochód wolny od podatku na podatnika z tych tytułów wyniósł 89 tys. zł). W tej grupie podatników wystąpiło 112 spółdzielni socjalnych, co stanowiło 0,2% podatników wykazujących tę pozycję, a ich dochody wolne od podatku wyniosły 9 mln zł (0,1%). Przeciętna kwota dochodu wolnego od podatku z tego tytułu przypadająca na spółdzielnię socjalną wyniosła 77 tys. zł.⁶⁸

Uproszczona rachunkowość

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2019 r. poz. 351, z późn. zm.) spółdzielnia socjalna, będąca osobą prawną, co do zasady zobowiązana jest do prowadzenia tzw. pełnej księgowości. Ustawa ta umożliwia jednostkom mikro i jednostkom małym (w rozumieniu art. 3 ust. 1a i 1c) prowadzenie uproszczonej ewidencji księgowej i sporządzanie uproszczonego sprawozdania finansowego. Zatem spółdzielnia socjalna, o ile spełni warunki do zaliczenia jej bądź to do jednostek mikro, bądź to do jednostek małych, może prowadzić uproszczoną ewidencję rachunkową.

Definicje jednostek mikro i małych określone zostały z art. 3 ust. 1a i 1c ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, w świetle tych przepisów za:

1. Jednostkę mikro spółdzielnia socjalna zostanie uznana, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządza sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających

⁶⁷ Zwolnienie dochodów na cele statutowe lub inne wskazane w ustawie reguluje art. 17 ust.1 pkt 4d, 4g–4u, 5a, 26, 37, 42, 43, 45 i 46 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych.

⁶⁸ Dane dotyczące spółdzielni socjalnych, zostały określone dla podatników podatku dochodowego od osób prawnych, które w nazwie zawierały słowa „spółdzielnia socjalna”. Zbiorcze informacje dotyczące rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za 2018 r., w tym zawierające informacje o wysokości dochodów wolnych od podatku są dostępne na stronie internetowej pod adresem: <https://www.podatki.gov.pl/cit/abc-cit/statystyki-cit/>.

działalność – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność – nie przekroczy co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

- a) 1 500 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego,
 - b) 3 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy,
 - c) 10 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty;
2. Jednostkę małą spółdzielnia socjalna zostanie uznana, jeżeli w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych – nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:
- a) 25 500 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego;
 - b) 51 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy;
 - c) 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty.

O tym czy spółdzielnia socjalna będzie mogła korzystać z uproszczeń przewidzianych w załączniku nr 4 lub 5⁶⁹ do ustawy oraz z innych przywilejów określonych dla jednostki mikro lub małej decyduje organ zatwierdzający. Podsumowując, ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości umożliwia jednostkom mikro i jednostkom małym prowadzenie uproszczonej ewidencji księgowej i sporządzanie uproszczonego sprawozdania finansowego. Zatem spółdzielnie socjalne mogą prowadzić uproszczoną ewidencję rachunkową, o ile spełniają warunki do zaliczenia ich bądź to do jednostek mikro, bądź to do jednostek małych.

Wsparcie wolontariuszy i innych osób

Na podstawie art. 14 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz spółdzielni socjalnej

⁶⁹ Załączniki nr 4. i 5. do ustawy o rachunkowości określają odpowiednio: 4. Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym, o którym mowa w art. 45 ustawy, dla jednostek mikro; 5. Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym, o którym mowa w art. 45 ustawy, dla jednostek małych korzystających z uproszczeń odnoszących się do sprawozdania finansowego.

w zakresie prowadzonej przez tę spółdzielnię działalności pożytku publicznego, na zasadach określonych w UDPPiW.

Na podstawie art. 13 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia socjalna może ponadto korzystać z nieodpłatnie wykonywanej pracy osób skazanych na karę ograniczenia wolności.⁷⁰

Zgodnie natomiast z art. 5a ust. 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, określającym zasady wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej przez osoby prawne, możliwe jest także (poza przeniesieniem lub obciążeniem własności rzeczy lub innych praw) wniesienie wkładu przez organizację pozarządową, kościelną osobę prawną lub jednostkę samorządu terytorialnego na rzecz spółdzielni socjalnej w formie wykonywania świadczeń przez wolontariuszy lub pracowników jednostek samorządu terytorialnego, kościelnych osób prawnych lub organizacji pozarządowych.

Wsparcie finansowe ze strony jednostek samorządu terytorialnego

Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, działalność spółdzielni socjalnej może zostać wsparta ze środków budżetu jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności przez:

- dotacje;
- pożyczki;
- poręczenia pożyczek, kredytów lub zabezpieczenia zwrotu otrzymanej refundacji lub środków na podjęcie działalności gospodarczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej⁷¹;
- usługi lub doradztwo w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym;
- zrefundowanie kosztów lustracji.

Charakter, możliwy zakres i warunki udzielania pomocy spółdzielniom socjalnym w powyższych formach określono w art. 15 ust. 2–7 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

⁷⁰ Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523, z późn. zm.).

⁷¹ Spółdzielnia socjalna założona przez jednostki samorządu terytorialnego, kościelne osoby prawne lub organizacje pozarządowe na podstawie art. 5a ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, może udzielić poręczenia pożyczek, kredytów lub zabezpieczenia zwrotu otrzymanej refundacji lub środków na podjęcie działalności gospodarczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej.

Dane w zakresie dotacji udzielanych spółdzielniom socjalnym przez jednostki samorządu terytorialnego w roku 2016 zostały zaprezentowane w rozdziale 6.1. niniejszej *Informacji*.

Zlecanie zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego

Spółdzielnie socjalne mają prawo uczestniczenia, na zasadach analogicznych jak organizacje pozarządowe, w realizacji zadań mieszczących się w sferze zadań publicznych określonych w art. 4 ust. 1 UDPPiW. Zadanie publiczne zlecane są zarówno przez organy administracji rządowej, jak i organy administracji samorządowej. Może się to odbywać w formule powierzenia lub wspierania realizacji zadań, zleczanych po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert albo przy zastosowaniu innych trybów określonych w ww.

W ramach projektu Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój realizowanego przez MRPiPS oraz GUS, pozyskane zostały informacje o współpracy finansowej administracji publicznej wszystkich szczebli z podmiotami ekonomii społecznej. Wśród podmiotów z którymi współpracowała finansowo administracja publiczna są również spółdzielnie socjalne.

Z najbardziej aktualnych danych wynika, iż w 2017 r. w trybach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, spółdzielnie socjalne złożyły 137 ofert. Podpisano 114 umów (stanowi to 0,2% umów zawartych z organizacjami pozarządowymi w trybach UDPPiW), w ramach których przekazano spółdzielniom socjalnym średnią dotację w wysokości 268 713 zł. Większość zadań została zlecona w drodze otwartych konkursów ofert. W tym trybie wpłynęło 96 ofert złożonych przez spółdzielnie socjalne, podpisano ostatecznie 86 umów na średnią dotację w wysokości 311 217,30 zł.

Zwolnienie ze składki na Krajową Radę Spółdzielczą

W związku z nowelizacją ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych z 2017 r., zgodnie z art. 17a ustawy, który wszedł w życie 1 stycznia 2018 r., spółdzielnia socjalna, która przynależy do właściwego związku rewizyjnego, zwolniona jest ze składek określonych w art. 266 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze tj. składek organizacji spółdzielczych przeznaczonych na wydatki Krajowej Rady Spółdzielczej.

Biorąc pod uwagę informacje zaprezentowane w rozdziale 3.4. liczba spółdzielni socjalnych, które mogły skorzystać ze zwolnienia w odprowadzaniu składek na

Krajową Radę Spółdzielczą ze względu na swoją przynależność do związków rewizyjnych wynosiła odpowiednio 226 – w 2018 r. i 285 w 2019 r.

5.6. OCENA WSPARCIA FINANSOWEGO PRZEWIDZIANEGO DLA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

W ramach przygotowanej na zlecenie MRPiPS Ekspertyzy⁷² dokonano analizy i oceny wsparcia finansowego dostępnego dla spółdzielni socjalnych.

Istotnym atutem zmian ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych z 2017 r. jest ujednoczenie wysokości wsparcia udzielanego na tworzenie miejsc pracy zarówno w przepisach ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz wsparcia oferowanego w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. Niezwykle istotnym i pozytywnym elementem jest poszerzenie wsparcia także na pracowników nie będących członkami spółdzielni.

Zdecydowanym pozytywem jest rozszerzenie na pracowników spółdzielni socjalnych możliwości refundacji składek na ubezpieczenie społeczne.

Istotną kwestią jest poszerzenie możliwości realizowania wydatków w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej na pracowników spółdzielni socjalnych, nie będących spółdzielcami. W spółdzielniach socjalnych tworzonych przez osoby prawne tworzyło to istotną kolizję w przeznaczaniu nadwyżki bilansowej w sytuacji, gdy nie można było jej przeznaczyć na pracowników.

Jako pozytyw należy uznać uelastycznienie formuły podziału nadwyżki bilansowej. To ważne rozwiązanie umożliwiające spółdzielniom socjalnym znacznie większą swobodę w dysponowaniu nadwyżką finansową.

⁷² Cezary Miżejewski, op. cit., s. 2–19.

6. REALIZACJA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH PRZEZ SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE

6.1. ASPEKTY SPOŁECZNE W ZAMÓWIENIACH PUBLICZNYCH

Wartość całego rynku zamówień publicznych w Polsce w 2018 r. kształtowała się na poziomie ok. 307,2 mld zł.⁷³ Szereg zamówień realizowanych przez wykonawców obejmuje zadania silnie zakorzenione lokalnie, szczególnie z zakresu usług społecznych, czy też zadań rozwoju lokalnego. Trzeba również zwrócić uwagę, że w toku przekształceń regulacji dotyczących zasad udzielania zamówień publicznych w UE oraz w Polsce, stopniowo coraz większą wagę przykładana się do uwzględniania aspektów społecznych. Jest to dostrzegalne np. po przyjrzeniu się wzrastającej liczbie udzielanych społecznych zamówień publicznych. W 2018 r. 2 531 zamawiających udzieliło 28 292 zamówień publicznych uwzględniających aspekty społeczne o łącznej wartości 66 355 027 009,74 zł (bez podatku od towarów i usług). Tym samym udział społecznych zamówień publicznych w ogólnej liczbie udzielonych zamówień publicznych wyniósł 20%, podczas gdy wartość społecznych zamówień publicznych w odniesieniu do łącznej wartości udzielonych zamówień publicznych stanowiła 33%.⁷⁴ Część regulacji odnoszących się do aspektów społecznych zawiera wymogi, których konstrukcja wydaje się być bardzo dobrze dopasowana do struktury i zasad funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Inne w pośredni sposób mogą oddziaływać na rozwój spółdzielni socjalnych, poprzez premiowanie zatrudniania określonych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Właściwe więc wydaje się postrzeganie rozwiązań prawnych dotyczących społecznych zamówień publicznych jako instrumentów mogących przyczynić się do wsparcia spółdzielni socjalnych. Większe wykorzystywanie przez te podmioty możliwości, jakie przewiduje prawo zamówień publicznych, a także upowszechnianie wiedzy w tym zakresie wśród pracowników administracji publicznej, będzie prowadziło do rozwoju i wzmocnienia spółdzielni socjalnych w Polsce.

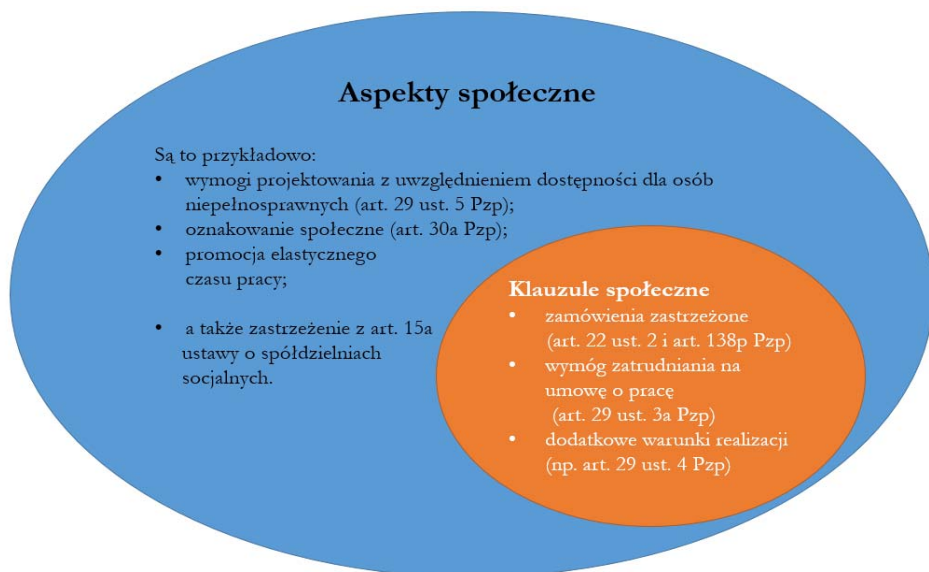
W ramach Pzp ustawodawca przewidział szereg instrumentów umożliwiających zamawiającym uwzględnienie celów społecznych w przeprowadzanych postępo-

⁷³ Dane w zakresie społecznych zamówień publicznych, prezentowane w niniejszej Informacji, dotyczą jedynie roku 2018. Zamawiający przekazują bowiem Prezesowi Urzędu Zamówień Publicznych roczne sprawozdania o udzielonych zamówieniach w terminie do 1 marca każdego roku następującego po roku, którego dotyczy sprawozdanie. Przygotowywane na ich podstawie Sprawozdanie Prezesa Urzędu Zamówień publicznych o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych, publikowane jest zazwyczaj w czerwcu danego roku.

⁷⁴ Sprawozdanie Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2018 r., Warszawa 2019, s. 50.

waniach o udzielenie zamówienia publicznego. Na wstępie zaznaczyć należy, iż pojęcia aspektów społecznych i klauzul społecznych w zamówieniach publicznych (które są stosowane w niniejszym podrozdziale) nie zostały ściśle zdefiniowane, natomiast pojęcie aspektów społecznych należy rozumieć z pewnością szerszej niż pojęcie klauzul społecznych.

Wykres 14 – Zakresy pojęciowe aspektów społecznych oraz klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

Źródło: Opracowanie własne DES w MRPiPS.

„Mała” klauzula społeczna w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych

We wprowadzeniu do zagadnień społecznych zamówień publicznych jako wsparcia rozwoju spółdzielni socjalnych należy krótko scharakteryzować tzw. małą klauzulę społeczną. Artykuł 15a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych stanowi:

1. Jednostka sektora finansów publicznych udzielając zamówienia, które nie podlega ze względu na jego wartość Pzp, może zastrzec, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie spółdzielnie socjalne, działające na podstawie ustawy lub właściwych przepisów państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, z uwzględnieniem przepisów art. 44 ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.).

2. Informacja o zastrzeżeniu, o którym mowa w ust. 1, musi znaleźć się we wniosku o uruchomienie procedury udzielenia zamówienia publicznego oraz w odpowiednich dokumentach postępowania o udzielenie zamówienia publicznego.

Zastrzeżenie to nie jest w literaturze zaliczane wprost do klauzul społecznych, a raczej do szerszego katalogu aspektów społecznych w zamówieniach publicznych. Wynika to prawdopodobnie z faktu, iż nie znajduje ono swojego odniesienia w prawie unijnym (a dążenie do uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, w tym klauzule społeczne, mają swój początek na gruncie regulacji unijnych). Konstrukcja przepisu jest jednak tożsama z konstrukcją przepisów wprowadzających możliwość udzielania zamówień zastrzeżonych, można więc go traktować jako swoistą „małą” klauzulę społeczną.

Jak sygnalizowano w poprzedniej *Informacji*, w ramach projektu *Zintegrowany system monitorowania sektora ekonomii społecznej*, realizowanego przez DES we współpracy z GUS, przewidziano monitoring wykorzystywania art. 15a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Dotychczas dostępne dane dotyczą 2017 r. Można więc jedynie na marginesie zauważyć, że z małej klauzuli społecznej, w drugim pełnym roku jej obowiązywania⁷⁵, skorzystało 1,4% samorządów terytorialnych.⁷⁶ Pomimo, że nie jest to imponujący poziom, warto zwrócić uwagę że omawiane badanie wskazuje np. iż klauzulę zastrzeżoną przewidzianą w art. 22 ust. Pzp zastosowało w 2017 r. 3,7% jednostek samorządu terytorialnego.

Klauzule społeczne w ustawie Prawo zamówień publicznych

W ramach klauzul społecznych zawartych w regulacjach Pzp warto szczególnie wskazać klauzulę dotyczącą możliwości udzielenia zamówienia zastrzeżonego zawartą w art. 22 ust. 2 Pzp⁷⁷. W przywołanym przepisie ustawodawca przewiduje uprawnienie zastrzeżenia w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej oraz inni wykonawcy⁷⁸, których działalność, lub działalność ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek,

⁷⁵ Artykuł 15a ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych został wprowadzony do ustawy o spółdzielniach socjalnych ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1567). W związku z tym rok 2017 był drugim pełnym rokiem obowiązywania tej regulacji, po roku 2016.

⁷⁶ Działalność jednostek samorządu terytorialnego związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacją budżetów obywatelskich w 2017 r., GUS 2018, s. 10.

⁷⁷ *Zamówienia zastrzeżone oznaczają zamówienia publiczne, w których zamawiający może zastrzec prawo ubiegania się o zamówienie dla określonego typu wykonawców* – Ibidem, s. 25.

⁷⁸ O udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wszyscy wykonawcy, którzy spełniają warunki określone w tym przepisie, także spółdzielnie socjalne.

które będą realizowały zamówienie, obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych, w szczególności:

- a) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- b) bezrobotnych w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- c) osób pozbawionych wolności lub zwalnianych z zakładów karnych, o których mowa w Kodeksie karnym wykonawczym, mających trudności w integracji ze środowiskiem;
- d) osób z zaburzeniami psychicznymi w rozumieniu ustawy o ochronie zdrowia psychicznego;
- e) osób bezdomnych w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej;
- f) osób, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, o których mowa w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- g) osób do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia;
- h) osób będących członkami mniejszości znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, w szczególności będących członkami mniejszości narodowych i etnicznych w rozumieniu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Powyższa norma powiązana jest z art. 22 ust. 2a, zgodnie z którym zamawiający określa minimalny procentowy wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej kategorii, o których mowa w ust. 2, nie mniejszy niż 30%, osób zatrudnionych przez zakłady pracy chronionej lub wykonawców albo ich jednostki, o których mowa w ust. 2.

Należy zauważyć, iż konstrukcja członkostwa i zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych zapewnia spełnienie przez te podmioty wymogów opisanych w normie art. 22 ust. 2 i 2a.

Aktualnie dostępne informacje, zawarte w sprawozdaniach Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych (UZP) o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych, przedstawiają ogólne dane o liczbie postępowań o udzielenie zamówienia publicznego (o wartości wyższej niż 30 tys. euro i jednocześnie niższej niż wartość tzw. progów unijnych⁷⁹), w których zamawiający udzielił zamówienia, jako zamówienia zastrzeżonego, o które mogli się ubiegać wyłącznie wykonawcy speł-

⁷⁹ Wskazane dane pochodzą z informacji o zastrzeżeniu zamówień, jakie zamawiający zamieścili w ogłoszeniach o zamówieniach publikowanych w krajowym publikatorze – Biuletynie Zamówień Publicznych.

niający kryteria z art. 22 ust. 2 – nie wprowadzając rozróżnienia na formy prawne wykonawców. Z tego względu przedstawione poniżej dane wskazują jedynie liczbę zamówień publicznych w których zastosowano zastrzeżenie z art. 22 ust. 2a. W analogiczny sposób prezentowane są dane dotyczące pozostałych klauzul społecznych.

Zamawiający udzielił zamówień publicznych jako zamówień zastrzeżonych z art. 22 ust. 2a Pzp w 2018 r. w 154 przypadkach, których łączna wartość wyniosła 137 064 168,05 zł. Najwięcej zamówień dotyczyło usług – 108 zamówień, następnie robót budowlanych – 30 zamówień oraz na dostawy – 16 zamówień.

Aspekty społeczne odnaleźć można również w art. 29 Pzp, w ust. 3a–6. Ustawodawca w wyniku nowelizacji przepisów wprowadził obligatoryjną klauzulę zatrudnieniową. W świetle art. 29 ust. 3a Pzp zamawiający określa w opisie przedmiotu zamówienia na usługi lub roboty budowlane wymagania zatrudnienia przez wykonawcę lub podwykonawcę na podstawie umowy o pracę osób wykonujących wskazane przez zamawiającego czynności w zakresie realizacji zamówienia, jeżeli wykonanie tych czynności polega na wykonywaniu pracy w sposób określony w art. 22 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1040, 1043 i 1495).

Ponadto, zgodnie z art. 29 ust. 4 Pzp: zamawiający może określić w opisie przedmiotu zamówienia wymagania związane z realizacją zamówienia, które mogą obejmować aspekty gospodarcze, środowiskowe, społeczne, związane z innowacyjnością lub zatrudnieniem, w szczególności dotyczące zatrudnienia:

- a) bezrobotnych w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- b) młodocianych, o których mowa w przepisach prawa pracy, w celu przygotowania zawodowego;
- c) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- d) innych osób niż określone w pkt 1, 2 lub 3, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 176) lub we właściwych przepisach państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

W art. 29 ust. 5 Pzp zawarto następny nakaz uwzględnienia w określonych okolicznościach w opisie przedmiotu zamówienia, aspektów społecznych. Zgodnie z nim w ww. przypadku zamówień przeznaczonych do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego, opis przedmiotu zamówienia sporządza się

z uwzględnieniem wymagań w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników.

Analizując instrumenty, które mogą stanowić narzędzia wspierania spółdzielni socjalnych, konieczne jest także przywołanie art. 138p Pzp. Przepis ten odnosi się do odrębnego trybu postępowania przewidzianego dla określonych usług zdrowotnych, społecznych lub kulturalnych, wprowadzając możliwość zastosowania także w tym trybie zamówienia zastrzeżonego wyłącznie dla wykonawców spełniających wskazane przepisem wymogi.

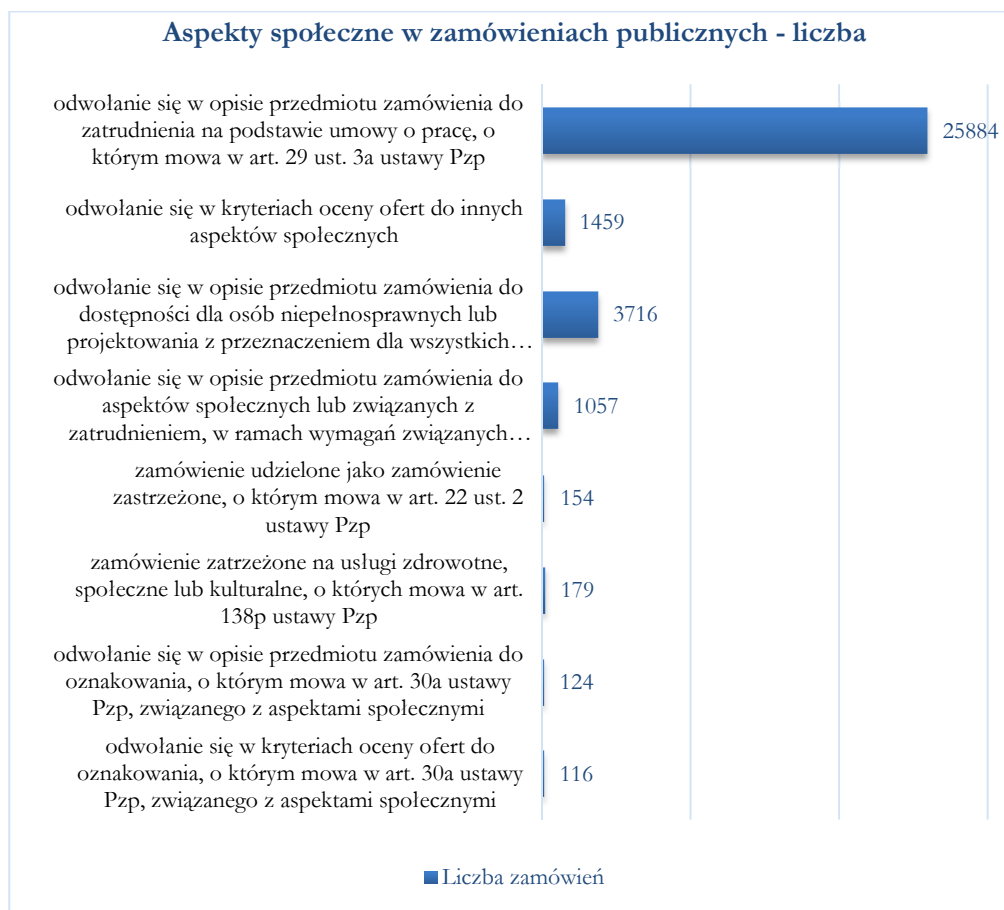
W świetle ww. powołanego przepisu:

1. Zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia na usługi zdrowotne, społeczne oraz kulturalne objęte kodami CPV 75121000-0, 75122000-7, 75123000-4, 79622000-0, 79624000-4, 79625000-1, 80110000-8, 80300000-7, 80420000-4, 80430000-7, 80511000-9, 80520000-5, 80590000-6, od 85000000-9 do 85323000-9, 92500000-6, 92600000-7, 98133000-4, 98133110-8, określonymi we Wspólnym Słowniku Zamówień, mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy, którzy spełniają łącznie następujące warunki:
 - 1) celem ich działalności jest realizacja zadań w zakresie użyteczności publicznej związanej ze świadczeniem tych usług oraz społeczna i zawodowa integracja osób, o których mowa w art. 22 ust. 2;
 - 2) nie działają w celu osiągnięcia zysku, przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników;
 - 3) struktura zarządzania nimi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co wykonawca określa w swoim statucie;
 - 4) w ciągu ostatnich 3 lat poprzedzających dzień wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia na usługi społeczne nie udzielono im zamówienia na podstawie tego przepisu przez tego samego zamawiającego.
2. W przypadkach, o których mowa w ust. 1, umowa w sprawie zamówienia publicznego nie może zostać zawarta na okres dłuższy niż 3 lata.

Należy zauważyć, że spółdzielnie socjalne niejako „z definicji” spełniają warunki określone w pkt 1–3, jeżeli tylko cel ich działalności jest zbieżny z udzielanym zamówieniem.

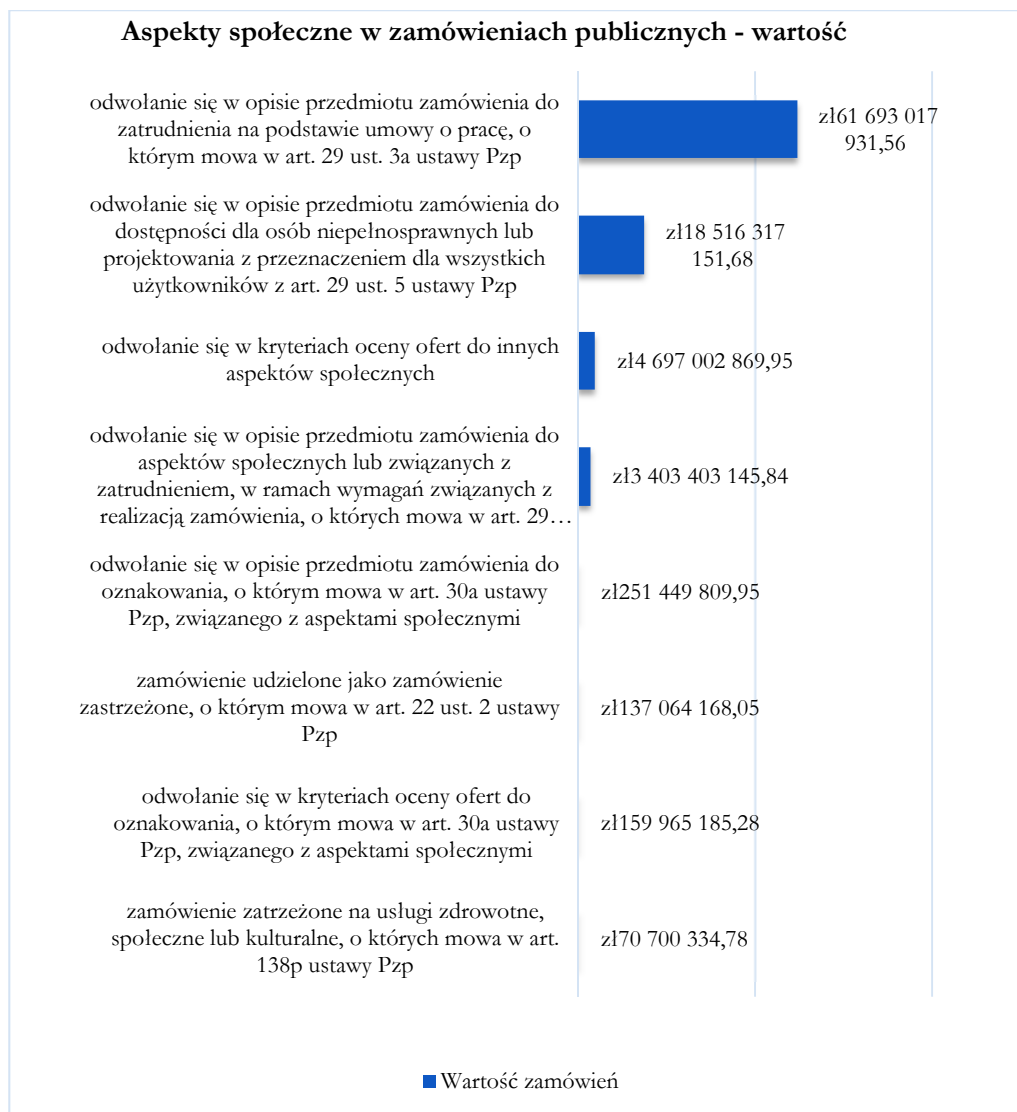
Z informacji publikowanych przez UZP wynika, że w 2018 r. odwołano się w opisie przedmiotu zamówienia do wymagań określonych w art. 29 ust. 4 Pzp w ramach 1 057 udzielonych zamówień na łączną kwotę 3 403 403 145,84 zł, a zamówienia zastrzeżonego na usługi zdrowotne, społeczne lub kulturalne o których mowa w art. 138p Pzp udzielono 179 razy, na łączną kwotę 70 700 334,78 zł.

Wykres 15 – Liczba zamówień udzielonych w 2018 r., w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne

Źródło: Sprawozdanie Prezesa UZP o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2018 r.

Wykres 16 – Wartość zamówień udzielonych w 2018 r., w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne

Źródło: Sprawozdanie Prezesa UZP o funkcjonowaniu systemu zamówień publicznych w 2018 r.

Omówione powyżej regulacje, pomimo że nie ograniczają w swoich zapisach do udzielania zamówień publicznych wyłącznie spółdzielniom socjalnym, przewidują szereg wymogów zbieżnych lub bardzo zbliżonych do elementów charakteryzujących spółdzielnie socjalne. Mogą tym samym znacząco wpłynąć na rozwój i stabilizację istniejących spółdzielni socjalnych, a także stanowić zachętę do tworzenia takich podmiotów.

W Pzp znajduje się również zapis wprost odnoszący się do spółdzielni socjalnych. Artykuł 4d ust. 1 pkt 5 przewiduje wyłączenie stosowania ustawy w przypadku tzw. zamówień poniżej progów:

- 5) których przedmiotem są usługi lub roboty budowlane realizujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w gminnym programie rewitalizacji oraz wykonywane na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o których mowa odpowiednio w rozdziałach 4 i 5 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2020 r. poz. 802), jeżeli zamówienia te udzielane są:
 - a) przez gminę lub gminne jednostki organizacyjne organizacjom pozarządowym lub spółdzielniom socjalnym, a przedmiot zamówienia należy do działalności statutowej wykonawcy lub
 - b) w celu aktywizacji osób mających miejsce zamieszkania na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

Z danych zgromadzonych przez UZP wynika, że w 2018 r., na podstawie wyłączenia z art. 4d ust. 1 pkt 5, udzielono 6 zamówień publicznych na łączną kwotę 180 000 zł.

Rekomendacje Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dot. społecznych zamówień publicznych

W lutym 2019 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej opublikował rekomendacje dotyczące stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Zawarł w nich w szczególności zalecenie, by każde zamówienie poddawać weryfikacji odnośnie do możliwości zastosowania odpowiedniego instrumentu z zakresu społecznych zamówień publicznych – z uwzględnieniem korzyści społecznych płynących z tego rozwiązania, ale także możliwości spełnienia proponowanych wymogów przez potencjalnych wykonawców.

Wśród rekomendowanych instrumentów wskazane zostały omówione wyżej klauzule społeczne, aspekty społeczne a także procedura in-house, w przypadku spółdzielni socjalnych współtworzonych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Klauzula zastrzeżona dla spółdzielni socjalnych w nowym prawie zamówień publicznych

W dniu 14 października 2019 r. Prezydent RP podpisał nową ustawę z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2019 oraz z 2020 r. poz. 288), dalej „nowa ustawa Pzp”, która z dniem 1 stycznia 2021 r. zastąpi dotychczas obowiązującą ustawę z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo za-

mówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1843). Ustawa ta jest ważnym krokiem ku usprawnieniu całego systemu zamówień publicznych i zwiększeniu dostępu do rynku dla małych i średnich przedsiębiorstw.

W nowym Pzp znalazło się też miejsce dla spółdzielni socjalnych. W zamówieniu zastrzeżonym określonym w art. 94 (wcześniejszym zamówieniu zastrzeżonym z art. 22 ust. 2 i 2a, omówionym we wcześniejszej części niniejszej *Informacji*) ustawodawca wprost wskazuje, że podmiotami dla których wykonawca może zastrzec zamówienie, mogą być wszystkie podmioty spełniające kryteria określone w art. 94 nowej ustawy Pzp, w tym m.in. dla spółdzielni socjalne.

Zgodnie z brzmieniem art. 94 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych:

1. Zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy, mający status zakładu pracy chronionej, spółdzielni socjalne oraz inni wykonawcy, których głównym celem lub głównym celem działalności ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, jest społeczna i zawodowa integracja osób społecznie marginalizowanych, w szczególności:
 - 1) osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 426 i 568),
 - 2) bezrobotnych w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1482, 1622, 1818 i 2473 oraz z 2020 r. poz. 278),
 - 3) osób poszukujących pracy, niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonyjących innej pracy zarobkowej, w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
 - 4) osób usamodzielnianych, o których mowa w art. 140 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2020 r. poz. 821),
 - 5) osób pozbawionych wolności lub zwalnianych z zakładów karnych, o których mowa w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523 i 568) mających trudności w integracji ze środowiskiem,
 - 6) osób z zaburzeniami psychicznymi w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1878 oraz z 2019 r. poz. 730 i 1690),
 - 7) osób bezdomnych w rozumieniu ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1507, 1622 i 1690),

- 8) osób, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1666),
- 9) osób do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia,
- 10) osób będących członkami mniejszości znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, w szczególności będących członkami mniejszości narodowych i etnicznych w rozumieniu ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 823) – pod warunkiem, że procentowy wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej kategorii, o których mowa w pkt 1–10, jest nie mniejszy niż 30% osób zatrudnionych u wykonawcy albo w jego jednostce, która będzie realizowała zamówienie.

7. STUDIA PRZYPADKU SPÓŁDZIELCZOŚCI SOCJALNEJ

W ostatniej części *Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych* zaprezentowano wyróżniające się spółdzielnie socjalne, które w latach 2018 i 2019 zostały nagrodzone ogólnopolskim Znakiem Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej, przyznawanym przez Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej.⁸⁰

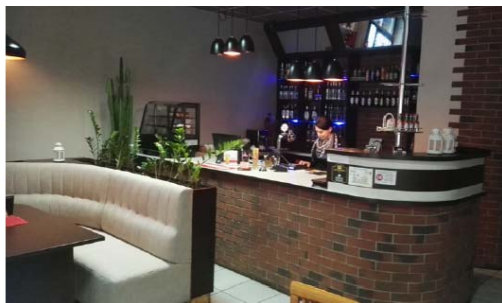
⁸⁰ Konkurs organizowany jest w ramach projektu „System certyfikacji znakami jakości dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego” realizowanego w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej(lider) oraz Bank Gospodarstwa Krajowego i Europejski Dom Spotkań – Fundację Nowy Staw. Projekt realizowany jest w ramach Działania 2.9 Rozwój Ekonomii Społecznej ze środków Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Znak Jakości to szczególna forma wyróżnienia tych podmiotów, które z powodzeniem łączą działalność ekonomiczną ze społecznym zaangażowaniem. Nagrody przyznawane w ramach konkursu, w formie m.in. pakietów szkoleniowo-doradczych, filmów promocyjnych oraz zagranicznych wizyt studyjnych, przyczyniają się do budowy marki konkretnych podmiotów oraz całego sektora ekonomii społecznej. W 2018 r. zrealizowano pierwszy konkurs o przyznanie certyfikatu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej. W konkursie wyodrębniono kategorię „Spółdzielnia socjalna osób fizycznych”, w której przyznano 16 certyfikatów. Ponadto w kategorii przeznaczony dla PES, które realizowały przedsięwzięcia ze środków zwrotnych, przyznano spółdzielniom socjalnym 5 certyfikatów. Z kolei w ramach konkursu o przyznanie certyfikatu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej w 2019 r. na 49 certyfikowanych podmiotów aż 21 stanowiły spółdzielnie socjalne.

Poniżej zaprezentowano 10 spółdzielni, które w gronie podmiotów certyfikowanych wyróżniły się szczególnie, zdobywając tytuły laureatów.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA DĘBNIANKA

Wierzawice, województwo podkarpackie

Spółdzielnia Socjalna Dębnianka powstała w 2010 r. Została założona przez pięć osób długotrwale bezrobotnych. Świadczy usługi gastronomiczne: catering do szkół, pizza na telefon, imprezy okolicznościowe, eventy.

Od 2014 r. spółdzielnia prowadzi również restaurację, na którą środki pozyskała dzięki pożyczce Towarzystwa Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych.

Spółdzielnia dwukrotnie uzyskała certyfikat i została laureatem konkursów Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej w 2018 r. oraz w 2019 r.

Catering Równość to innowacyjna Spółdzielnia Socjalna z pysznym jedzeniem i ciekawymi ludźmi. Łączy idee włączenia społecznego poprzez tworzenie miejsc pracy dla osób wykluczonych oraz działania cateringowe na najwyższym smakowym poziomie.

Głównym przedmiotem działalności spółdzielni jest catering, poza tym obsługa przyjęć okolicznościowych, konferencji i bankietów, eventów, serwisów kawowych, przerw na lunch, świątecznych spotkań firmowych, wizyt studyjnych.

Spółdzielnia dwukrotnie uzyskała certyfikat Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej, w 2018 r. została laureatem konkursu.

FUNDUSZ AKTYWIZACJI NIEPEŁNOSPRAWNYCH „SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA”

Józefów, województwo lubelskie

Fundusz Aktywizacji Osób Niepełnosprawnych „Spółdzielnia Socjalna” zajmuje się prowadzeniem działalności społecznej i oświatowo-kulturowej na rzecz swoich członków oraz środowiska lokalnego. Spółdzielnia powstała w 2010 r.

Przedmiotem działalności spółdzielni są m.in. usługi gastronomiczne, prowadzenie mieszkań chronionych, opieka nad bezdomnymi psami, utrzymanie porządku i czystości na terenie gminy; sprzątanie pomieszczeń biblioteki oraz obsługa strony internetowej Urzędu Miejskiego w Józefowie.

W 2018 r. spółdzielnia uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

WIELOBRANŻOWA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ARTE Bielawa, województwo dolnośląskie

Jesteśmy zespołem pozytywnie zakreconych ludzi, których pasją jest niesienie szeroko rozumianej pomocy osobom defaworyzowanym, uzależnionym, bezdomnym, bezrobotnym, również dzieciom. Cele te realizujemy poprzez opiekę, doradztwo, edukację oraz możliwość zatrudnienia.

Spółdzielnia Socjalna Arte powstała w 2012 r. Przedmiotem działalności podmiotu są m.in. usługi budowlane, pielęgnacja zieleni, ceramika i zdobnictwo, nadruki, prowadzenie klubu seniora oraz hotelu dla osób defaworyzowanych.

Spółdzielnia dwukrotnie, w 2018 i 2019 r., zdobyła tytuł laureata konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ZIELONY PUNKT Kępice, województwo pomorskie

Spółdzielnia Socjalna Zielony Punkt powstała w 2018 r. Zajmuje się utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zielonych w gminie Kępice, z której inspiracji powstała.

Głównym zadaniem Spółdzielni jest odbiór odpadów komunalnych od mieszkańców Gminy Kępice i prowadzenie Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Kępicach.

Spółdzielnia w 2019 r. uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA KUŹNIA TALENTÓW Hrubieszów, województwo lubelskie

Spółdzielnia Socjalna Kuźnia Talentów to przede wszystkim branża gastronomiczna, specjalizujemy się w produkcji pierogów, zarówno tradycyjnych, jak i nowatorskich, pożądanym na rynku konsumenckim. Ponadto Spółdzielnia z powodzeniem realizuje usługi w branży cateringowej, obsługuje imprezy okolicznościowe, indywidualne zamówienia. To co nas wyróżnia to jakość, smak, doświadczenie związane bezpośrednio z 6-letnim funkcjonowaniem Centrum Integracji Społecznej, z którego wyrasta Spółdzielnia.

Przedmiotem działalności spółdzielni jest gastronomia (wyrób pierogów tradycyjnych) oraz nowatorskie mobilne usługi myjnią parową, m.in.: pranie tapicerki samochodowej, meblowej, dywanów.

Spółdzielnia w 2019 r. uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA STONOGA

Kraśnik, województwo lubelskie

Głównym przedmiotem naszej działalności są usługi opiekuńcze nad dziećmi do lat trzech w formie żłobka. Jesteśmy największym Żłobkiem w powiecie, który zarazem ma nienaganną opinię wśród rodziców, sprawujemy opiekę nad 50 dziećmi, a w ramach czynszu posiadamy szeroką ofertę zajęć edukacyjnych i wychowawczych. Każde dziecko traktowane jest u nas indywidualnie.

Spółdzielnia Socjalna Stonoga powstała w 2015 r. Prowadzi działania sprzyjające zatrudnieniu kobiet i powrotowi na rynek pracy po urodzeniu dziecka poprzez zapewnienie dostępu do miejsca opieki nad dziećmi.

Spółdzielnia w 2019 r. uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

Głównym przedmiotem działalności Spółdzielni socjalnej Bon Appetit jest świadczenie usług cateringowych dla przedszkoli, szkół i szpitali. Determinantą sukcesu spółdzielni jest ciągła inwestycja w zespół, podnoszenie kwalifikacji i kompetencji pracowników, co pozwala sprostać wyzwaniom stawianym przez konkurencję na rynku. Kolejnym czynnikiem sukcesu jest wysoka jakość świadczonych usług. Spółdzielnia stawia również na edukację, chcemy uczyć dzieci zdrowych nawyków żywieniowych, poprzez warsztaty ze zdrowego żywienia, pogadanki dla rodziców, ale przede wszystkim poprzez zapewnienie zdrowej i zbilansowanej diety.

Spółdzielnia powstała 2017 r. z połączenia pasji członków spółdzielni jaką jest gotowanie. Celem Spółdzielni Socjalnej Bon Appetit jest przywrócenie (reintegracja) na rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa społecznego.

Przedmiot działalności to usługi cateringowe dla klientów instytucjonalnych (m.in. szkół, przedszkoli i szpitali), a także dla klientów indywidualnych.

Spółdzielnia w 2019 r. uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PERSPEKTYWA Łasin, województwo kujawsko-pomorskie

Spółdzielnia powstała w 2013 r. z inicjatywy i potrzeby dwóch gmin: Łasin i Gruta oraz organizacji pozarządowej – Fundacji Ochrony Zdrowia i Rehabilitacji Niepełnosprawnych w Łasinie. To pierwsza w województwie kujawsko-pomorskim spółdzielnia socjalna, która powstała z inicjatywy osób prawnych i organizacji pozarządowej.

Przedmiotem działalności podmiotu są usługi komunalne, porządkowe, pielęgnacji zieleni oraz konfekcjonowania towaru na potrzeby partnera biznesowego – Fabryki Świec z Grudziądza.

Spółdzielnia w 2019 r. uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

RAWSKO-BIALSKA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „NADZIEJA I PRACA” Rawa Mazowiecka, województwo łódzkie

Jesteśmy spółdzielnią wielobranżową. Prowadzimy usługi gastronomiczne, zapewniamy catering, ale świadczymy także usługi hydrauliczne, ogólnobudowlane i remontowe. Działamy też w branży pielęgnacji terenów zielonych, sprzątania i odśnieżania. W ramach Zakładu Aktywności Zawodowej zajmujemy się rękodziełem artystycznym. Wyróżnia nas wysoka jakość świadczonych usług. Jesteśmy uznaną Spółdzielnią na lokalnym rynku świadcząca usługi od 2013 r.

Rawsko-Bialska Spółdzielnia Socjalna powstała w 2013 r. Jej założycielami były dwa samorzady z województwa łódzkiego, Gmina i Miasto Rawa Mazowiecka oraz Gmina i Miasto Biała Rawska.

Przedmiot działalności podmiotu to usługi hydrauliczne, instalacje gazowe, usługi ogólnobudowlane, remontowe, wykończenia, pielęgnacja terenów zielonych, sprzątanie i utrzymanie czystości, odśnieżanie, a także usługi gastronomiczne, catering, organizacja wizyt studyjnych, odbiór i segregacja odpadów komunalnych, słupy ogłoszeniowe. Podmiot prowadzi Zakład Aktywności Zawodowej wyspecjalizowany w rękodziele artystycznym.

Spółdzielnia w 2018 r. uzyskała certyfikat i została laureatem konkursu Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej.

Tabela 1 – Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych w Polsce

Tabela 2 – Średnie zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych w podziale na poszczególne województwa w latach 2018–2019

Tabela 3 – Przedmiot działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD – stan na dzień 31 grudnia 2019 r.

Tabela 4 – Odsetek spółdzielni według PKD działalności i rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Tabela 5 – Przedmiot działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych prowadzonej w 2017 r. i 2019 r.

Tabela 6 – Czas funkcjonowania spółdzielni socjalnych – stan na dzień 31 grudnia 2019 r.

Tabela 7 – Problemy wewnętrzne lub zewnętrzne utrudniające funkcjonowanie spółdzielni

Tabela 8 – Jednorazowe wsparcie na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej PFRON w latach 2018–2019

Tabela 9 – Wysokość środków wydatkowych z FP w latach 2018–2019 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne

Tabela 10 – Środki wydatkowane z FP w latach 2018–2019 na zwrot opłaconych przez spółdzielnie socjalne wydatków obejmujących część wynagrodzenia zatrudnionego i kosztów osobowych pracodawcy odpowiadających składce na ubezpieczenie społeczne w podziale na województwa

Tabela 11 – Środki wydatkowane z FP w 2019 r. na finansowanie kosztów wynagrodzenia za pracę dla osób skierowanych przez powiatowy urząd pracy do pracy w spółdzielni socjalnej w podziale na województwa.

Tabela 12 – Liczba podpisanych umów, wartość kwotowa zawartych umów, kategoria odbiorców i liczba miejsc pracy zadeklarowanych do utworzenia w podziale na województwa w 2018 r.

Tabela 13 – Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku wraz z liczbą zawartych umów i wartością kwotową pożyczek w 2018 r. (z wyszczególnieniem spółdzielni socjalnych)

Tabela 14 – Liczba podpisanych umów, wartość kwotowa zawartych umów, kategoria odbiorców i liczba miejsc pracy zadeklarowanych do utworzenia w podziale na województwa w 2019 r.

Tabela 15 – Przeznaczenie pożyczki ze względu na kategorię wydatku wraz z liczbą zawartych umów i wartością kwotową pożyczek w 2019 r. (z wyszczególnieniem spółdzielni socjalnych)

Tabela 16 – Wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych oraz liczba utworzonych miejsc pracy w spółdzielniach socjalnych w latach 2018–2019 – wg województw

Wykres 1 – Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Polsce w latach 2009–2019 (niebędących w likwidacji)

Wykres 2 – Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w roku 2018 i 2019 – podział ze względu na status podmiotu

Wykres 3 – Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce w latach 2018–2019 – w podziale na województwa

Wykres 4 – Liczba spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców danego województwa w roku 2017 i 2019

Wykres 5 – Liczba pracowników spółdzielni socjalnych w latach 2018–2019

Wykres 6 – Struktura zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych w latach 2018–2019 ze względu na płeć

Wykres 7 – Struktura pracowników spółdzielni w podziale na stopień niepełnosprawności

Wykres 8 – Działalność spółdzielni socjalnych według najczęściej rejestrowanych sekcji PKD – stan na dzień 31 grudnia 2019 r.

Wykres 9 – Przedmiot działalności gospodarczej spółdzielni socjalnych prowadzonej w 2017 r. i 2019 r.

Wykres 10 – Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne w latach 2018–2019

Wykres 11 – Podział pożyczkobiorców ze względu na formę prawną w 2018 r.

Wykres 12 – Podział pożyczkobiorców ze względu na formę prawną podmiotu w 2019 r.

Wykres 13 – Średnia wysokość wsparcia finansowego z RPO dla spółdzielni socjalnych w latach 2018–2019 – wg województw

Wykres 14 – Zakresy pojęciowe aspektów społecznych oraz klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

Wykres 15 – Liczba zamówień udzielonych w 2018 r., w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne

Wykres 16 – Wartość zamówień udzielonych w 2018 r., w których zastosowano odpowiednie klauzule społeczne

www.ekonomiaspoleczna.gov.pl

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa
tel. (+48 22) 461 61 30
e-mail: ekonomiaspoleczna@mrips.gov.pl

ISBN 978-83-66333-21-5